

ELS PASSOS DE JOAQUIM ESCOLÀ PUBILL,

UN SOLDAT REPUBLICÀ A LA GUERRA CIVIL

QUIM SANS ESCOLÀ
2N DE BAXILLERAT, CURS 2024-2025

INSTITUT LA SERRA; MOLLERUSSA
OSCAR GARSABALL

"Va ser a Espanya on la meva generació va aprendre
que es pot tenir raó i ser derrotat,
que la força pot destruir l'ànima i
que a vegades el coratge no obté recompensa."

Albert Camus

AGRAÏMENTS

Vull expressar el meu agraïment més sincer als meus padrins per contar-me, des de ben petit, la part de la història que no s'explica als llibres, la història oral, a les repadrines, que tinc la sort d'haver conegut i el privilegi d'haver-ne escoltat els relats de vida, a professors com l'Oscar que han alimentat la meva passió per la història i m'han guiat durant el procés del treball i a la mare, que m'ha acompanyat durant el procés.

Sobretot, també he de donar les gràcies als padrí Sebastià, per haver format part del fonament d'aquest treball des del primer dia, sense els seus records no hagués estat possible construir aquesta història. Finalment, també vull agrair-ho a la resta de persones que m'han ajudat durant el camí.

RESUM

Els passos de Joaquim Escolà Pubill, un soldat republicà a la guerra civil

Aquest treball és una investigació sobre quin va ser el camí que va seguir Joaquim Escolà Pubill, un soldat republicà a la guerra civil espanyola. Els objectius de la recerca són conèixer el recorregut que va fer Joaquim fins a arribar a la frontera francesa, estudiar la vida que els soldats tenien en aquelles situacions, conèixer les condicions sanitàries dels ferits durant la guerra civil, així com el tracte rebut per l'Estat francès i prendre consciència de la vida dels derrotats durant la postguerra, a més de saber com els exiliats tornaven cap a Espanya.

Per poder justificar el treball amb documentació oficial s'ha realitzat una extensa recerca en arxius comarcals com el de la Noguera o el del Pla d'Urgell. També s'ha parlat amb experts perquè aportessin documents o consells sobre com dirigir la recerca. A més, s'han utilitzat fragments de llibres d'altres soldats o informació extreta d'internet.

En conclusió, gràcies al testimoni del fill de Joaquim Escolà, juntament amb la informació extreta dels documents, s'ha trobat i s'ha pogut corroborar que va passar per l'Alt Aragó, el Palau d'Anglesola, la Sentiu de Sió, Terrassa, Figueres, el Voló i Carcassonne. A més, també s'ha pogut concretar quant de temps va estar, aproximadament, a cada lloc.

Paraules clau: *soldat republicà, guerra civil, exili, ferits, postguerra.*

ABSTRACT

The steps of Joaquim Escolà Pubill, a republican soldier, in the civil war

This study investigates the path followed by Joaquim Escolà Pubill, a republican soldier, during the Spanish Civil War. The objectives of the research are to learn about the route that Joaquim took until he arrived to the French border, as well as to study the life that soldiers had in those situations, to know the sanitary conditions of injured people during the civil war, the French State treatment, to know about the life of the losers during the post-war period and to study how exiles returned to Spain.

To justify this study with official documentation, an extensive research in regional archives such as la Noguera or Pla d'Urgell archives was carried out. I also held conversations with experts who provided documents and advice on how to write the study. Fragments from books written by other soldiers or information researched on the internet had been used as well.

In conclusion, thanks to the testimony of Joaquim's Escolà son together with the information extracted from the documents, I could trace the route that Joaquim Escolà did during the civil war, going through Alt Aragó, Palau d'Anglesola, Sentiu de Sió, Terrassa, Figueres, le Voló, and Carcassonne and the approximate length of his stay in each place.

Key words: *republican soldier, Civil War, exile, injured people, post-war.*

TAULA DE CONTINGUTS

1. INTRODUCCIÓ	3
1.1 JUSTIFICACIÓ TEÒRICA.....	3
1.2 JUSTIFICACIÓ LEGAL.....	4
1.3 OBJECTIUS I HIPÒTESIS.....	5
1.3.1 OBJECTIUS.....	5
1.3.2 HIPÒTESIS.....	5
1.4 METODOLOGIA.....	6
2. MARC TEÒRIC: ANÀLISI DEL CONFLICTE BÈL·LIC A LA ZONA REPUBLICANA	7
2.1 LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA.....	7
2.1.1 LA GUERRA CIVIL A CATALUNYA	9
2.1.2 EL FRONT D'ARAGÓ.....	11
2.1.3 LES BATALLES DEL SEGRE I EBRE.....	12
2.1.3.1 LA BATALLA DEL SEGRE.....	12
2.1.3.2 LA BATALLA DE L'EBRE.....	13
2.2 LA GUERRA MÉS ENLLÀ DEL CONFLICTE ARMAT	14
2.2.1 L'EXÈRCIT REPUBLICÀ.....	14
2.2.2 L'ORGANITZACIÓ SANITÀRIA DE L'EXÈRCIT REPUBLICÀ.....	16
2.2.2.1 CLASSIFICACIÓ DELS PACIENTS.....	18
2.2.3 L'EXILI.....	20
2.2.4 ELS CAMPS DE CONCENTRACIÓ FRANCESOS.....	21
2.2.5 EL RETORN.....	22

3. MARC PRÀCTIC: LA VIDA DE JOAQUIM ESCOLÀ DURANT EL PERÍODE BÈL·LIC.....	23
3.1 LA VIDA D'EN QUIMET ABANS DE LA GUERRA.....	23
3.2 L'ENTRADA EN COMBAT I L'ESTADA AL FRONT D'ARAGÓ.....	27
3.3 LA REORGANITZACIÓ I L'ESTADA AL PALAU D'ANGLESOLA.....	31
3.4 EL FRONT DEL SEGRE I LA CAIGUDA EN COMBAT.....	34
3.5 ELS HOSPITALS.....	37
3.6 EL CAMÍ I L'ESTADA A L'EXILI.....	42
3.7 EL RETORN A CASA.....	46
4. CONCLUSIONS.....	51
5. FONTS DOCUMENTALS.....	53
5.1 BIBLIOGRAFIA.....	53
5.2 BIBLIOGRAFIA WEB.....	54
6. ANNEXOS.....	56

1. INTRODUCCIÓ

1.1 JUSTIFICACIÓ TEÒRICA DEL TREBALL

La història és una disciplina que sempre m'ha atret. A més, de petit em passava hores escoltant les vivències passades que m'explicaven els meus familiars. Tan important és la història donada en un marc acadèmic com la història transmesa oralment a través dels seus protagonistes.

Conèixer el passat per entendre el present és una de les raons per les quals he decidit llençar-me a fer aquest treball. També hi han ajudat altres factors com escollir una història familiar, voler esbrinar i relatar uns anys desconeguts i silenciats d'algú de la meva família i relatar el camí d'un avantpassat. Centrar aquest treball en la vida del meu repadrí fa que tingui un caire més personal i que pretengui evitar que el passat caigui en l'oblit.

1.2 JUSTIFICACIÓ LEGAL DEL TREBALL

Al Decret 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat del Diari Oficial de Catalunya s'hi especifica el Treball de Recerca de batxillerat. A l'article 18 s'estableixen les característiques que ha de tenir el Treball de Recerca; a l'article 20, el temps de dedicació; a l'article 34, es relata en quins casos el Treball de Recerca s'ha de fer dues vegades, i a l'article 35, es regulen les qualificacions del Treball de Recerca.

Segons la normativa de l'Institut La Serra de Mollerussa el Treball de Recerca és una activitat d'investigació que ha de fer tot l'alumnat de batxillerat. S'ha d'iniciar preferentment durant el primer curs i presentar obligatòriament durant el segon curs.

Ha de ser una recerca adequada al nivell d'estudis que està cursant l'alumnat, pot estar emmarcat dins d'una matèria o pot ser interdisciplinari i ha d'estar tutoritzat per un professor o professora.

El Treball de Recerca ha de tenir una durada d'unes 70 hores i representa el 10% de la qualificació final del batxillerat, es presenta per escrit i oralment i s'avalua tenint en compte l'actuació de l'alumne o alumna durant la realització del treball, l'informe escrit i la presentació oral.

Els objectius del Treball de Recerca són realitzar una recerca que parteixi de la curiositat i la iniciativa personal o del grup i realitzar un treball intel·lectual (científic/ constructiu/ creatiu) amb rigor metodològic.

1.3 OBJECTIUS I HIPÒTESIS

1.3.1 OBJECTIUS

- Conèixer tot el recorregut que va fer el meu repadrí fins a arribar a la frontera amb França.
- Comprendre la vida dels soldats a la guerra en el front d'Aragó i el front del Segre.
- Assabentar-se de les condicions sanitàries dels ferits durant la guerra civil.
- Conèixer el tracte rebut per l'Estat francès.
- Saber com retornaven els exiliats a Espanya.
- Prendre consciència de la vida dels derrotats a la postguerra i la dictadura franquista.

1.3.2 HIPÒTESIS

- Joaquim Escolà va ser ferit a finals de maig de 1938 al cap de pont de Balaguer.
- Joaquim Escolà va creuar la frontera a principis de febrer de 1939.

1.4 METODOLOGIA

Primer m'informaré sobre la guerra civil en general i els fets ocorreguts a Catalunya del 1936 al 1939. Intentaré concretar la informació del que va succeir en llocs i períodes concrets: front a l'Alt Aragó; seguidament, la batalla del Segre, concretament, el cap de pont de Balaguer; la Batalla de l'Ebre; a partir del juny del 38, la situació de la ciutat de Terrassa i Figueres pel que fa als hospitals del bàndol republicà, els dies en què milers de civils i soldats creuen la frontera per arribar a França, sobre els camps de concentració francesos i sobre com retornaven a Espanya.

En la part pràctica analitzaré el marc històric juntament amb les vivències del meu repadrí i intentaré documentar-les mitjançant escrits d'altres soldats republicans en la mateixa situació o a partir de documentació d'arxius municipals i entrevistes amb experts.

2. MARC TEÒRIC: ANÀLISI DEL CONFLICTE BÈL·LIC A LA ZONA REPUBLICANA

2.1 LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA

La Guerra Civil espanyola és el conflicte bèl·lic més important de la història recent d'Espanya. Va durar gairebé tres anys. Comença el 17 de juliol de 1936, amb un aixecament armat per part de les tropes rebels de l'exèrcit, i es va convertir en un sagnant conflicte bèl·lic que acabaria l'1 d'abril del 1939.

El que seria el líder dels revoltats, Francisco Franco Bahamonde, abans de començar la guerra, era un militar que havia guanyat un fort reconeixement dins de l'exèrcit ja que havia aconseguit el càrrec de cap militar gràcies a les seves actuacions al Marroc i a la revolució d'Astúries de 1934. A més, manifestava una ideologia anticomunista, antiliberal i feixista. De totes formes, el cap de la insurrecció armada del juliol del 1936 era José Sanjurjo, que posteriorment tindria un accident aeri, donant pas a la figura de Franco.

Amb la victòria del Front Popular al febrer del 1936 en les eleccions generals, l'esquerra torna a formar govern de forma conjunta. Espanya estava en mans dels liberals que havien instaurat la Segona República amb la figura de Manuel Azaña al capdavant. Els principals generals liderats per Sanjurjo, Franco, Cabanilles, Mola o Goded, fruit de la divisió social i política del país, i el descontentament amb els resultats electorals decideixen planificar un aixecament militar que tindria lloc durant el ja mencionat mes de juliol. Franco el dia 17 es rebel·la contra la República al nord d'Àfrica juntament amb els altres generals que estaven esbarriats per la península. Alguns d'aquests alçaments foren a Granada, las Palmas de Gran Canaria, Palma de Mallorca, Barcelona, Madrid, Burgos, etc. (tot i que alguns d'aquests van ser sufocats). D'una vintena d'alçaments militars només cinc no van tenir èxit, deixant el país, literalment, dividit en dos zones: l'Espanya republicana i la sublevada.

L'avançament dels nacionals, que van creuar l'estret de Gibraltar gràcies a la Legió Còndor de l'aviació Alemanya i l'objectiu dels quals era arribar aviat a Madrid per ocupar així la capital i fer fructífer el cop d'estat, era imminent. Els sublevats, doncs, amb el suport de l'Europa feixista van crear el primer cap de pont a la zona de Sevilla i Cadis. En aquest context, el general Franco va començar a conquerir de sud a nord i, alhora, el General Mola avançava, més tímidament, de nord a sud, fins a arribar al seu punt de trobada, Madrid. Tot i així, la capital espanyola va resistir fins al 28 de març de 1939,

gràcies en aquest cas a la puixança de les tropes soviètiques i les brigades internacionals que donaven suport de forma altruista als republicans.

La insurrecció armada ja s'havia convertit en una guerra civil, i davant la impossibilitat d'ocupar Madrid (les tropes franquistes van intentar ocupar la capital durant més de sis mesos) i després de les derrotes a Jarama i Guadalajara, l'exèrcit feixista va continuar cap al Nord. Els nacionals ocuparien la cornisa cantàbrica a l'abril de 1937, deixant evidències de la seva crueltat en el famós bombardeig comès sobre la ciutat basca de Guernika, un dels bombardejos dels centenars que hi varen haver durant la guerra. Seguidament, l'objectiu se centraria en el front d'Aragó i en l'aïllament de Catalunya de les zones controlades per una república en aquells moments liderada per Juan Negrín. Un cop ocupada i destruïda la ciutat de Lleida, i després de la sagnant batalla de l'Ebre, la més mortífera de la guerra, l'exèrcit franquista va ocupar ràpidament tot el territori català, la gran fortalesa republicana. Barcelona va caure el 26 de gener de 1939. Posteriorment, s'annexionarien les regions de València i Madrid durant els mesos de febrer i març. Franco va declarar el final de la guerra l'1 d'abril de 1939 i es va instaurar un règim feixista amb l'autoerigit "Caudillo d'Espanya" al capdavant.

Durant aquest conflicte de més de mil dies, es van viure infinitats de batalles, de les quals podem destacar les de Madrid, Badajoz, Brunete, Belchite o la batalla de l'Ebre. La població civil espanyola va patir els primers bombardejos aeris de la història, i ciutats com la mencionada Guernica, però també Almeria, Lleida, Barcelona, Oviedo, Alacant o Madrid van ser sotmeses a la pluja de les bombes de l'aviació de guerra dissenyada per Hitler. La guerra civil espanyola es convertiria en l'escenari de prova de nou armament militar per a la Segona Guerra Mundial i deixaria gairebé mig milió de víctimes mortals a la península Ibèrica.

2.1.1 LA GUERRA CIVIL A CATALUNYA

L'aixecament organitzat per militars espanyols que s'iniciava el 17 de juliol al sud del país s'estendria per tota la península i arribaria, en mans del General Goded, a Catalunya dos dies més tard, el 19 de juliol del 1936. Aquest mateix dia, el govern català va donar armes als militants de la CNT i UGT, unes milícies que van impossibilitar el triomf colpista a Barcelona. Tot i que la Generalitat no va actuar durant 4 mesos, Esquerra Republicana, i les milícies comunistes i anarquistes (la CNT i la FAI) van crear el Comitè Central de Milícies Antifeixistes, que s'encarregaven d'organitzar la defensa del territori de Catalunya.

A finals de setembre de 1936, gràcies a la investidura d'un nou govern de la Generalitat es restableix l'estructura estatal republicana després de les rebel·lions dels militars. Un mes més tard, a l'octubre, es col·lectivitzen les empreses industrials catalanes més importants. El maig del 1937 es van enfrontar la Generalitat, el PSUC i esquerra republicana; a més de la UGT amb el POUM i la CNT-FAI. Aquests fets van provocar que el 18 de maig caigués Largo Caballero del govern i Juan Negrín formés un govern amb més influència comunista. Negrín va decidir dirigir tots els esforços a la guerra i deixar de banda la revolució tot i que la seva política no va resoldre els problemes militars ni de provisions i a la rereguarda hi havia fam.

El 9 de març de 1938 les tropes feixistes, comandades pel general Franco, van començar una gran ofensiva al front d'Aragó. Les forces republicanes van haver de retrocedir fins al baix Segre i la Noguera Pallaresa fent que Lleida caigués el 4 d'abril.

Amb la perseverança de les tropes franquistes, la qual havien mostrat des del primer moment, el 15 d'abril Franco va arribar al Mediterrani per Vinaròs, al sud de l'Ebre. Quatre dies més tard, el 19 d'abril, es dona per acabada l'ofensiva d'Aragó i Catalunya queda totalment aïllada. Amb l'objectiu completat, Franco va començar l'ofensiva cap a València, però va tornar ràpidament, per concentrar les seves forces, de nou, al sud de Catalunya, ja que l'exèrcit republicà havia aconseguit creuar el riu Ebre fins als afores de Gandesa. La batalla que porta el nom del riu, que s'iniciava amb l'ofensiva republicana va ser la més cruenta de la guerra, i va tenir un desenllaç amarg per als "rojos". El 16 de novembre de 1938, després de 115 dies de lluita, va finalitzar la batalla amb la derrota de l'exèrcit de Juan Negrín.

Gairebé un mes després de la fi de la batalla de l'Ebre, el 23 de desembre de 1938 va començar l'ofensiva general sobre Catalunya als caps de pont de Seròs i Tremp. Aquest

fet va encadenar la caiguda de les tres grans ciutats catalanes Tarragona, Barcelona i Girona. El 15 de gener va caure la primera ciutat, el 26 del mateix mes va ser conquerida la capital comtal i el 4 de febrer ho va fer la més propera a França. Amb la caiguda d'aquestes ciutat, el 10 de febrer les tropes franquistes arribaven a la frontera francesa i, finalment tres dies més tard, prenién el control de totes les poblacions catalanes. La derrota de Catalunya va suposar l'inici de la fi de la II República Espanyola donant així pas a 36 anys de dictadura feixista.

2.1.2 EL FRONT D'ARAGÓ

Des del cop d'estat del juliol de 1936 protagonitzat pels seguidors de Franco, Osca, Terol i Saragossa van quedar en mans dels sublevats i només Jaca va aconseguir sufocar el cop. A causa d'això Aragó va quedar dividit en dues franges: l'occidental, en mans dels feixistes, i l'oriental, situada en zona republicana gràcies als milicians enviats per Catalunya, els quals van aconseguir establir la frontera fins a finals de 1937.

Amb els fets ocorreguts el maig del 37 es van militaritzar les milícies i es van reorganitzar dins de l'Exèrcit de l'Est, conegut també com l'Exèrcit Popular de Catalunya, que estava comandat pel general Pozas.

A partir del mes de juny de 1937 l'exèrcit republicà va intentar un seguit d'ofensives com la d'Osca, la batalla de Brunete, la batalla de Belchite o l'ofensiva de Biescas per ocupar el territori, antigament perdut, i distreure l'exèrcit franquista de la conquesta del nord d'Espanya. Aquests intents s'allarguen fins a començaments de novembre sense cap moviment a les línies.

Al desembre l'exèrcit republicà, com a distracció de l'ofensiva contra Madrid, va atacar Terol provocant així l'única recuperació republicana en tota la guerra, el 7 de gener del 38. Tot i així, a finals de febrer van tornar a perdre la capital saragossana.

A pesar dels grans esforços republicans, el 7 de març de 1938 Franco va sobrepassar la zona frontissa del front d'Aragó, que feia sis-cents quilòmetres. L'Exèrcit de l'Est es va desfer i va haver de retirar-se cap a Catalunya amb l'excepció de la 43 divisió que va quedar aïllada a Bielsa fins al mes de juny quan va retirar-se cap a França. La desfeta de l'exèrcit republicà al front d'Aragó va donar pas a l'entrada de l'exèrcit feixista a Catalunya fins a arribar a Lleida el 3 d'abril de 1938.

2.1.3 LES BATALLES DEL SEGRE I EBRE

Després de la derrota del front d'Aragó i la conseqüent fugida a la desbandada dels "rojos", Franco va arribar a les portes de Catalunya sense gaire oposició. Es va formar el front més extens de la defensa de Catalunya, el qual anava des del Mediterrani fins al Pirineu seguint el marge esquerre dels rius Ebre, Segre i Noguera Pallaresa. Els sublevats es van posicionar al marge dret dels rius i van establir quatre caps de pont: Seròs, Balaguer, la Baronia-Montsec i Tremp.

2.1.3.1 LA BATALLA DEL SEGRE

La Batalla del Segre va tenir lloc entre abril de 1938 i gener de 1939. Aquesta batalla va ser estratègica, ja que permetria el control de les centrals hidroelèctriques que proveïen Barcelona. A més, va ser una de les primeres on va lluitar la lleva del biberó. Aquest terme fou utilitzat per anomenar els soldats que aquell mateix any feien 18 anys, és a dir, els nascuts el 1920.

El 10 d'abril els franquistes van traspasar el riu Segre i van establir el cap de pont de Balaguer. Dos dies més tard, el dia 12, l'exèrcit republicà va començar una ofensiva per fer fora els franquistes que va acabar quatre dies després sense cap variació i el 15 d'abril el general Alonso Vega va arribar al mar Mediterrani a la població de Vinaròs la qual cosa va permetre que al juliol comencés la batalla de l'Ebre, la més sagnant de la Guerra Civil espanyola.

Mentre el general Franco avançava per la zona de Llevant, l'exèrcit republicà iniciava, el 22 de maig de 1938, una nova ofensiva al cap de pont de Balaguer per tal de distreure l'enemic i reconquerir el terreny perdut. Els atacs republicans van ser de gran intensitat a Vallfogona de Balaguer, l'ermita del Pedrís, lo Morinyol, la Sentiu de Sió i el Merengue. L'exèrcit de l'Est va sofrir una gran quantitat de baixes des del primer dia tot i que l'atac va continuar fins al 29 de maig. A partir d'aquesta ofensiva el front va quedar estabilitzat durant set mesos a causa de l'inici de la batalla de l'Ebre.

El 24 de desembre els franquistes van iniciar una ofensiva pel nord i pel sud des del cap de pont de la Baronia-Tremp i de Seròs i el 7 de gener de 1939 totes les forces franquistes establertes al cap de pont de Balaguer es van unir amb el seu avançament cap a l'interior de Catalunya.

Durant aquesta batalla, l'exèrcit republicà va demostrar una resistència major i més organitzada que al front d'Aragó. Tot i així l'estratègia republicana no va ser suficient per impedir l'avanç dels franquistes cap a l'interior de Catalunya.

2.1.3.2 LA BATALLA DE L'EBRE

Després que l'exèrcit del "Generalísimo" aconseguís arribar al mar Mediterrani per Vinaròs el 15 d'abril del 38, deixant així Catalunya apartada de la resta de la península, Franco va decidir continuar l'ofensiva cap a València. Ara bé, els seus plans es van veure afectats per l'avançament de les tropes republicanes ja que havien aconseguit creuar l'Ebre per tres punts diferents el 25 de juliol. Tot i així tant per Amposta com per Mequinensa l'avançament va fracassar i l'atac només va ser fructífer a la zona entre Faió i Xerta, on es va aconseguir establir una frontera d'uns 35 quilòmetres.

Franco va decidir concentrar les seves forces a la zona de la serra de Pàndols i Cavalls, on els "rojos" van intentar aguantar l'ofensiva però, degut a la superioritat numèrica i armamentista dels nacionals, a poc a poc, van anar perdent el territori. Finalment, el 18 de novembre, després de cinc mesos de lluita, les tropes republicanes van haver de recular, creuar el riu i tornar als llocs inicials de la batalla.

Citant Rovira i Virgili, "fou a partir d'aquest moment que, l'exèrcit franquista, després de debilitar molt Catalunya, va entrar plàcidament cap a l'interior ocupant ràpidament el territori català i la resta de la regió republicana. Amb poc més de dos mesos, Franco arribaria a Madrid i donaria per acabada la guerra, i en cap cas negociaria un fi del conflicte amb condicions".

2.2 LA GUERRA MÉS ENLLÀ DEL CONFLICTE ARMAT

2.2.1 L'EXÈRCIT REPUBLICÀ

A partir del cop d'estat de 1936 l'estructura de l'exèrcit espanyol es va descompondre pel fet que hi havia soldats que donaven suport a l'aixecament militar del general Franco i n'hi havia que defensaven la República. Es calcula que uns 8.900 generals, caps i cadets es van quedar al bàndol republicà, mentre que uns 9.200 van passar al costat del general Franco. A més, hi va haver 116.500 soldats al costat de la República davant de 140.600 que van lluitar amb el "Generalísimo". Així mateix, mentre els caps nacionals augmentaven amb el pas de la guerra, els "rojos" disminuïen.

Per afrontar aquesta situació, el president de la República, José Giral, va cridar la gent del poble per defensar-la i va formar així les milícies. Aquestes, però, no van tenir gaire èxit tot i ajudar a sufocar algunes zones on s'havien rebel·lat els feixistes, ja que a Andalusia van ser fàcilment derrotades, la qual cosa va posar en perill la capital espanyola. A causa d'això, Largo Caballero va pujar a la presidència d'una República en guerra amb la responsabilitat de guanyar els franquistes.

A l'octubre del 36, amb Largo Caballero recent investit, es va reorganitzar l'exèrcit, que va passar a anomenar-se Exèrcit Popular Regular. A més, es va crear el Ministeri de la Defensa Nacional i el president va esdevenir el principal cap de l'exèrcit. També es van crear les sis primeres Brigades Mixtes i la XI i XII Brigades Internacionals, entre altres. A resultes d'aquest reorganització a principis de novembre hi havien uns 35.000 homes lluitant per l'exèrcit republicà. La nova organització va costar de quallar i de fer-se realitat, ja que en ple conflicte armat no podien deixar mai els fronts de batalla. Per això, les primeres Brigades Mixtes no van operar fins a la Batalla de Madrid.

Al maig del 1937 l'exèrcit estava dividit en cinc parts: l'Exèrcit del Centre, el millor armat de tots ja que acabaven de guanyar la batalla de Madrid; l'Exèrcit del Sud, situat a Andalusia i Extremadura i amb 60.000 homes, que destacava per la seva manca d'armament i mala organització; l'Exèrcit de Llevant, que anava des de l'Ebre fins a Terol i Guadalajara; l'Exèrcit de l'Est, situat al front d'Aragó i amb 80.000 homes, tot i que, per culpa de les milícies no era gaire eficaç, i l'Exèrcit del Nord, que estava format per l'Exèrcit d'Astúries i l'Exèrcit de Cantàbria, tot i que no s'ajudaven gens i molts cops hi havia enfrontaments entre ells.

Aquestes cinc particions, degut a la perseverança de l'exèrcit de Franco i de la seva superioritat amb armament i homes, es van anar reorganitzant i es van anar retirant fins arribar al juliol de 1938, quan Franco va arribar al Mediterrani, que va quedar dividit en dos parts: el Grup d'Exèrcits de la Regió Central, sota el control de José Miaja, i el Grup d'Exèrcits de la Regió Oriental, situat a Catalunya i sota el comandament del general Juan Hernández Sarabia.

Amb la pèrdua de la batalla del Segre i Ebre, el Grup d'Exèrcits de la Regió Oriental es va veure molt debilitat i va anar perdent territori fins a arribar a la frontera francesa. Igualment, després de la derrota dels homes de Juan Hernández Sarabia, els de José Miaja van tenir el mateix desenllaç, cosa que va significar la fi de la II República Espanyola.

2.2.2 L'ORGANITZACIÓ SANITÀRIA DE L'EXÈRCIT REPUBLICÀ

A partir del maig de 1937, a Catalunya, la sanitat va ser organitzada a través de la Sanitat militar de l'exèrcit, que depenia del Ministeri de la Guerra. La I Guerra Mundial va posar en evidència la necessitat d'atendre els ferits al més aviat possible. Per això, l'objectiu de la República fou situar els hospitals a la distància més propera del front de guerra.

La sanitat estava organitzada esglaonadament de manera que els pacients passaven per un procés de selecció, el qual permetia als soldats ser atesos les primeres hores de caure ferits a més de distribuir-los cap als hospitals ràpidament. Els diferents processos eren:

- 1) El servei de primera línia estava situat a cinc-cents metres del front, per tal que els infermers poguessin fer les primeres cures al mateix camp de batalla, ja que cada soldat duia un paquet de cura individual amb gasses, iode i alcohol.
- 2) El punt de socors del metge del batalló estava situat a cinc-cents metres del front, prop del lloc de comandament. En aquest lloc es realitzaven millors cures i es classificaven ràpidament els ferits. Estava situat molt a prop de la línia de foc, però en llocs resguardats, és a dir, coves, marges, cases de camp, tendes de campanya camuflades, etc. Els altres ferits eren duts pels portalliteres.
- 3) Al punt sanitari de brigada s'hi rectificaven les cures fetes al front i també s'hi practicaven torniquets. Aquests punts estaven situats en tendes o masos propers. Era el lloc on hi havia un capità metge i un practicant que s'encarregaven de la classificació simple del ferits i amb ambulàncies lleugeres eren traslladats cap als hospitals o cap a estacions en què hi havia trens hospital.
- 4) Als hospitals de primera línia, situats a menys de 10 km del front, s'hi podien realitzar petites cirurgies. Aquí hi anaven els pacients que tenien grans hemorràgies, xocs greus, lesions asfixiants al tòrax o a alguns membres o fractures no immobilitzats. Els soldats que no calia intervenir d'urgència eren evacuats amb ambulàncies, autobusos o trens cap als hospitals de sang. En aquests llocs ja hi havia un capità, un tinent metge

ajudant, dos practicants, un dels quals s'encarregava de l'anestèsia, un transfusor de sang i infermeres. Aquests punts d'atenció es movien contínuament a mesura que el front avançava. N'hi havia un per a cada divisió i s'anaven traslladant amb camions. Per això, s'hi instal·laren també els anomenats *autochirs*.

5) D'aquí els soldats ja eren traslladats als grans hospitals, hi anaven els ferits toràcics no asfíctics, els fracturats oberts no immobilitzats, els que tenien lesions articulars, els poliferits i els que tenien xocs poc intensos. Els encarregats dels trasllats eren un oficial metge, portalliteres i un conductor.

6) Els hospitals de campanya o hospitals de sang ja no eren prop del front, sinó que estaven allunyats. Allà hi anaven lesionats de parts toves o d'ossos amb aparells d'immobilització, els lesionats del crani, dels abdominals o ferits amb lesions especials. Hi havia un metge capità cirurgia, tres ajudants, un capità metge i dos tinentes practicants, a més d'infermeres i personal voluntari.

7) Finalment hi havia tota la xarxa d'hospitals de rereguarda, on s'atenien la resta de ferits. Eren grans edificis destinats a acollir centenars de soldats. Els ferits podien estar-s'hi el temps de la recuperació. També s'hi atenien soldats amb malalties infeccioses.

Amb el pas de la guerra es va veure la necessitat de tenir un lloc quirúrgic prop del front. Per això, es va proporcionar el sistema sanitari d'un camió quirúrgic mòbil proper a la línia de foc conegut com *autochir*. Era un camió completament tancat, amb una porta posterior i que contenia tot el material necessari d'una sala d'operacions, és a dir, caixes estèrils, aparells esterilitzats, pot de gasses, taula d'operacions, llums, autoclau, estufa seca i grup electrogen per quan s'havia de treballar en un lloc sense electricitat.

Tot i que existien tots aquests punts d'atenció, en determinats moments de la batalla alguns ferits podien saltar-se'ls segons la gravetat de les ferides i la situació de col·lapse.

2.2.2.1 CLASSIFICACIÓ DELS PACIENTS

L'arribada massiva de ferits greus als punts prop del front va obligar a especialitzar la selecció i la rapidesa en l'atenció dels pacients. La primera classificació es feia entre ferit greu, mitjà o lleu. Els ferits lleus podien ser atesos més tard igualment que els mitjans. A aquests el metge els feia un reconeixement i decidia si era necessari traslladar-los o no. Dels ferits greus es prioritzaven els que presentaven hemorràgies o xocs, ja que no podien aguantar el trasllat. La resta eren traslladats a punts on els poguessin intervenir quirúrgicament.

Tots els aquests soldats tenien una fitxa d'evacuació feta pel metge on hi havia el diagnòstic seguit d'altra informació com el nom, la companyia i el batalló, l'hora en què s'havia produït la ferida, etc. Hi havia tres classificacions.¹

La primera determinava la part del cos afectada:

A -Crani

B -Cara i coll

C -Tòrax

D -Abdomen

E -Membres

Es -Extremitats superiors

Ei -Extremitats inferiors

La segona determinava, concretament, què estava afectat:

1. -Parts toves

2. -Ossos

3. -Articulacions

4. -Vasos

5. -Vísceres

---

¹ Informació extreta dels panells del museu Hospitals de Sang de Batea

La tercera determinava què havia provocat la ferida:

- I. -Bala
- II. -Metralla
- III. -Arma blanca
- IV. -Agents químics
- V. -Altres

Carles Hervàs Puyal, metge i historiador, a l'obra "Sanitat a Catalunya durant la República i la Guerra Civil", fa un estudi de l'organització sanitària al front i els hospitals de rereguarda. Aquests estaven distribuïts arreu del territori català en grans poblacions, que a mesura que eren ocupades havien de traslladar els pacients en altres hospitals del territori republicà.

2.2.3 L'EXILI

Quan es parla de l'exili durant la Guerra Civil espanyola, es parla, sobretot, de l'exili republicà, ja que els nacionals o franquistes van guanyar la guerra. Aquest exili va tenir lloc des de l'inici de la guerra, el 1936, però aquest moviment va ser massiu quan va caure Catalunya, és a dir, entre gener i febrer de 1939; a més, la gent també es va exiliar posteriorment per culpa del terror a les represàlies franquistes cap als republicans.

La població s'exiliava a França, l'Argentina i Mèxic majoritàriament. També es van dirigir cap a Andorra, Xile, Cuba, la URSS, els EEUU, el Regne Unit, etc. Els primers exiliats van ser els desertors de la República que van traspasar la frontera perquè no volien lluitar en una guerra i ho van fer quan va esclatar i el govern els va cridar a files. La gran majoria d'aquests joves van travessar la frontera de manera il·legal i, per això, se'n desconeix el nombre.

Els camins utilitzats van ser el del Pirineu aragonés, català i basc. Corrien el risc que, si eren enxampats pels gendarmes francesos, els retornaven, directament, cap a Espanya independentment de si la zona estava ocupada pels republicans o pels sublevats.

En finalitzar la guerra, gent gran, infants, dones i soldats van emprendre la fugida cap a França a través dels Pirineus catalans. Moltes d'aquestes persones van creuar per la Jonquera perseguides per les bombes de l'aviació franquista. D'altres marxaren en tren o en vaixell. Tots ells van haver d'esperar-se que França obrís la frontera a finals de gener i principis de febrer de 1939. Només per la Jonquera van passar més de mig milió de persones al llarg de tres setmanes.

El govern francès, col·lapsat per l'arribada massiva de refugiats, va crear diversos camps de concentració, sobretot al sud de França, per poder establir un lloc per a aquestes persones. Els primers ferits greus van ser traslladats en hospitals civils; els altres van passar la convalescència als hospitals dels camps. Als camps es van separar dones, nens i soldats. Moltes d'aquestes persones van patir la II Guerra Mundial, obligats a treballar en condicions infrahumanes, a allistar-se a l'exèrcit francès o fins i tot van ser deportats a camps de concentració nazis.

2.2.4 ELS CAMPS DE CONCENTRACIÓ FRANCESOS

Els camps de concentració francesos van ser establerts per les autoritats del mateix país a la fi de la guerra civil espanyola. El govern francès va prendre la mesura d'obrir les fronteres pressionat per altres repúbliques, ja que França no volia ni podia atendre tants ferits i refugiats de cop. Va ser per aquest motiu que entre 1939 i 1941 passessin més de mig milió de persones per aquests camps d'internament.

Els camps, construïts a la intempèrie, molts cops no disposaven d'aigua potable ni menjar per als presoners; per això, molts d'ells, van morir per desnutrició i per diverses malalties. Alguns dels camps de concentració més famosos van ser Argelers, els Banys d'Arles, el de Bacarès, Sant Cebrià, etc.

França, el 12 de novembre de 1938, va aprovar un decret que proposava l'expulsió dels "estrangers indesitjables", ja que els exiliats començaven a arribar a França, molts d'ells a peu. Tot i així, el 21 de gener de 1939, es va crear un centre especial a Rieucros per poder confinar els refugiats que passaven la frontera, tot i estar tancada. Aquest centre especial es va convertir, finalment, en el primer de centenars camps de refugiats quan el 5 de febrer es decideix obrir la frontera i separar homes i dones.

Degut al gran cost econòmic diari que suposaven els republicans, el 25 de febrer, França i Espanya van signar l'acord Bérard-Jordana, el qual reconeixia Franco com a president del govern feixista espanyol i permetia intercanviar ambaixadors.

2.2.5 EL RETORN

El retorn dels exiliats a França és un procés poc estudiat, ja que depenia de molts factors. Internacionalment va tenir lloc la II Guerra Mundial i Guerra Freda; a l'Estat espanyol, hi va haver una postguerra i una dictadura de gairebé quatre dècades, seguides del posterior període de transició cap a la democràcia. Per tant, el retorn d'exiliats, que depenia de la seva edat, el gènere i l'estatus familiar, es va allargar durant anys. Així doncs, l'experiència del retorn és molt diferent segons el moment en què es va produir i la situació personal.

La gran majoria d'exiliats havien creuat la frontera de França caminant. Els països en els quals n'hi havia més van ser: França, amb 200.000; Mèxic, amb 20.000; l'Argentina, amb 10.000, i l'URSS, amb 6.000. 24.000 exiliats més van anar cap al nord d'Àfrica, Veneçuela, Xile i la República dominicana. Els refugiats a França, en general, van ser els que s'hi van estar menys temps, una mitjana de 16 anys segons *El análisis del fenómeno del retorno individual de los exiliados republicanos españoles* de Mauricio Escobar i Lidia Bocanegra.

També, des de 1956 fins a 1959, es va intentar repatriar els nens espanyols que s'havien refugiat a l'URSS. Malauradament, no van poder tornar quan es va acabar la guerra civil perquè va començar la II Guerra Mundial i tampoc hi va haver, posteriorment, relacions amb Espanya. Molts dels adults que van decidir tornar al seu país d'origen aquells anys, van tornar a marxar al cap d'un any, ja que la cultura i l'economia espanyoles havien canviat molt.

Igualment, hi va haver moltes condicions que van perjudicar el retorn dels republicans a casa seva, ja que els que ho feien de manera legal, moltes vegades eren empresonats, torturats, afusellats o patien diverses represàlies del règim franquista. Els retorns il·legals o clandestins també van ser molt perillosos, fins i tot als anys 40 i 50, ja que les represàlies eren les mateixes. Les rutes il·legals per creuar la frontera foren utilitzades tant per la població espanyola per tornar a casa com per exiliats que fugien de la II Guerra Mundial.

3. MARC PRÀCTIC: LA VIDA DE JOAQUIM ESCOLÀ DURANT EL PERÍODE BÈL·LIC

La vida d'en Joaquim Escolà estaria marcada per la seva participació en la Guerra Civil espanyola. Des del 1937, que fou cridat per combatre al front republicà i, sobretot, des de la seva participació al front del Segre, on patiria una experiència que el deixaria marcat per tota la vida.

3.1. LA VIDA D'EN QUIMET ABANS DE LA GUERRA

Segons Sebastià Escolà Tàpies, la vida del seu pare abans de la guerra era la mateixa que la de molts joves de Balaguer en aquell temps. Joaquim Escolà Pubill va néixer el 22 d'agost de 1915 a Balaguer (vegeu annex 2). Era el petit de quatre germans i l'únic home. Les seves germanes es deien Francisca, Providència i Carme. Va créixer en un entorn pobre; el seu pare, Sebastià Escolà, havia fet de pastisser i també treballava de peó a La Canadencia, i la seva mare, Antònia Pubill, era planxadora. La seva germana gran Francisca va marxar quan ell era molt jove cap a l'Argentina un cop casada, quan el Quimet tenia 6 anys.

Imatge 1: Joaquim Escolà banyant-se al Segre abans de la guerra

Font: documentació familiar

Durant els anys de joventut, Joaquim Escolà va tenir diferents feines: peó, també a la Canadencia, instal·lant torres de llum a la Sentiu de Sió i Balaguer, per exemple; guixaire; manobre i paleta, sent destinat a la central de Castillonroy just abans que

esclatés la guerra. De fet, també es dedicava a tirar cinema els dissabtes i diumenges. Aquesta darrera feina li va proporcionar una possible sortida abans que el cridessin a files, ja que els directius que vivien al campament de l'Illa de Camarasa, concretament el cap d'enginyers Mr. Charles Smith, li va oferir endur-se'l cap a Anglaterra, gràcies a la relació de confiança que s'havia generat després d'anar-hi els festius. Joaquim, però, va decidir quedar-se.

Als anys 30 Balaguer, juntament amb tot el país, vivia una intensa activitat política, econòmica i social. A punt de fer els 16 anys, el 14 d'abril de 1931, Joaquim va viure la proclamació de la segona República, i el 20 d'octubre de 1936, a Balaguer, es va constituir un ajuntament sota les noves bases revolucionàries. Els consellers d'aquest nou ajuntament van intentar implantar un seguit de reformes socials que van conservar fins a l'entrada de l'exèrcit nacional en plena guerra civil.

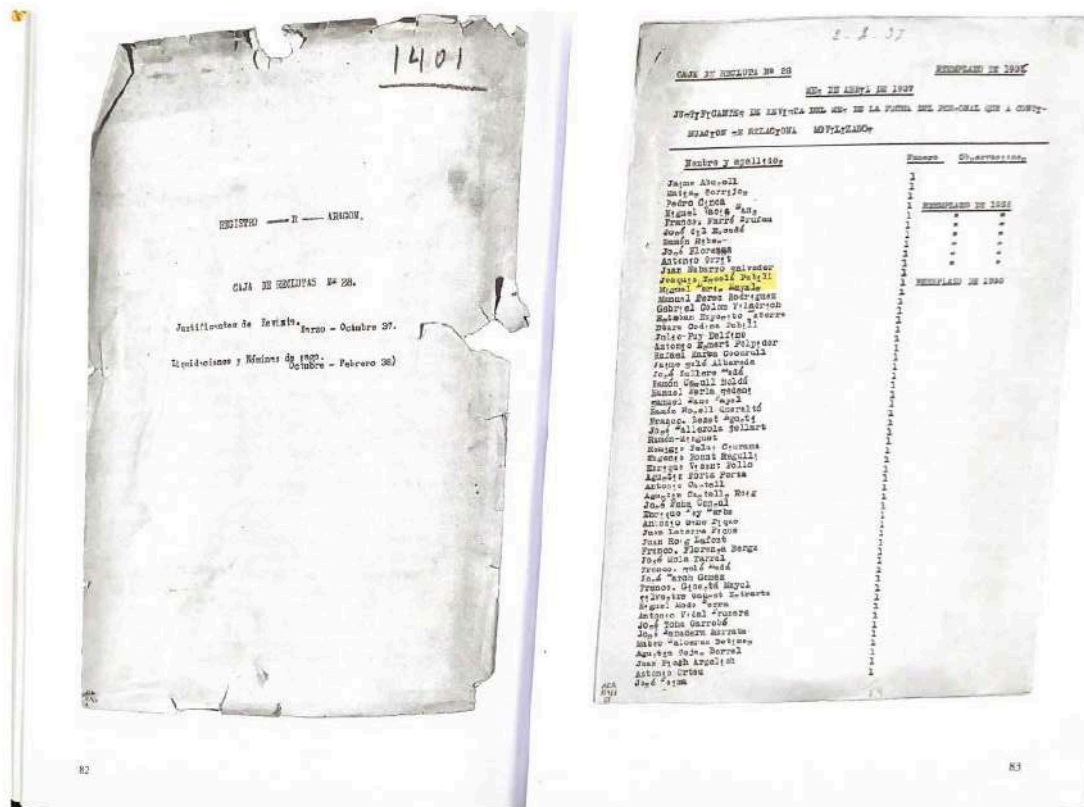
En Joaquim era de la quinta del 36, és a dir, li tocava fer el servei militar el primer any de guerra perquè complia els 21 anys. Així doncs, a principis d'any, quan l'exèrcit sublevat encara no s'havia aixecat, fou cridat a fer el servei militar, i el dia 18 de gener signa una citació per al dia 26 del mateix mes perquè pugui exposar el que consideri sobre les operacions d'allistament. Se'l torna a citar l'1 de febrer per al dia 9, amb el número 15 de l'allistament i el dia 12 de febrer, en Joaquim signa de nou una altra citació per presentar-se el dia 23 a la classificació corresponent i fer les declaracions que cregui oportunes (vegeu annex 3).

El 23 de febrer en Joaquim és classificat com a soldat útil, però sol·licita una pròrroga d'incorporació a files de primera classe com a "hijo único en sentido legal de padre sexagenario". Gràcies a aquesta declaració i a les comprovacions pertinents, l'Ajuntament informa el 15 de març que se li pot concedir la pròrroga ja que "su familia no podría subsistir sin el auxilio que les presta el mozo y que éste mantiene a la persona que origina la prórroga [el seu pare]" (vegeu annex 4).

Ara bé, al cap d'uns mesos, el 2 novembre, hi ha constància d'una diligència de l'Ajuntament en què el citen de nou per revisar-li la pròrroga (vegeu annex 5). A partir d'aquell moment, s'ha d'incorporar, però es pot dedicar a fer serveis auxiliars per la Creu Roja de Balaguer, informació que va exposar Sebastià Escolà en l'entrevista duta a terme l'agost de 2024. En aquesta data, el Quimet és cridat a la caixa de reclutes número vint-i-vuit de Lleida, on mesos més tard també farà la instrucció. Així ho demostra la documentació que va trobar Gerard Bellmunt al Centro Documental de la Memòria Històrica de Salamanca, publicada al llibre *El pas del padrí per la guerra civil*

espanyola a les pàgines de la 82 a la 85, en què hi ha els justificants de revista de la caixa de reclutes número vint-i-vuit del dos d'abril de 1937.

Imatge 2: justificants de revista de la Caixa de Reclutes de Lleida en data 2 d'abril de 1937

Font: Bellmunt, G. *El pas del padri per la Guerra Civil espanyola*. Book Print. 2020. P82-83

Aquesta documentació concorda amb la circular del Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya publicat el 27 de març de 1937: “En compliment del que disposa el decret de la Generalitat de Catalunya del 18 de l’actual (DIARI OFICIAL Nº 79), el proper dia 30 començarà la concentració en llurs Caixes respectives dels ciutadans pertanyents a la lleva de 1936, en la següent forma:

El dia 30 faran llur presentació en llurs Caixes de Reclutament, els d’Artilleria.

El dia 31 ho faran els de Cavalleria i Enginyers i els dies 2 i 3 d’abril proper, ho faran els d’Infanteria i la resta de la lleva, incloses les pròrrogues.

Barcelona, 26 de març de 1937

El Conseller de Defensa Francesc Iglesias”.

A partir del 2 d'abril, doncs, ja es pot considerar mobilitzat per anar al front. Pocs dies després de començar la instrucció, l'11 de maig de 1937, mor la seva mare, Antònia Pubill (vegeu annex 6). Per tant, en marxar al front aragonès deixarà a Balaguer el seu pare sexagenari, Sebastià, i dues germanes, Providència i Carme.

3.2 L'ENTRADA EN COMBAT I L'ESTADA AL FRONT D'ARAGÓ

Segons el testimoni del seu fill, el primer lloc on destinen en Quimet és al front d'Aragó. Estava destinat a la part Pirinenca de la província, cap als pobles de Biescas, Jaca i Sabiñánigo. Almenys aquests són els que el protagonista nomenava. El front d'Aragó va ser un dels primers llocs on van intervenir les milícies de voluntaris procedents de Catalunya.

Al moment en què en Joaquim arriba, l'exèrcit es regula i les columnes de milicians i l'exèrcit Català passen a ser l'Exèrcit Popular Republicà, controlat des de Madrid. Dins de la composició de l'Exèrcit Popular Republicà Joaquim Escolà va quedar classificat dins l'Exèrcit de l'Est.

Mapa 1: Situació de l'exèrcit republicà al front d'Aragó

Font: *Documentos de la Sección de Diversos del Archivo Histórico Nacional*

Essent un període convuls, és fàcil entendre que en Joaquim no parlés d'una brigada mixta concreta. En les poblacions de Biescas o Sabiñanigo hi actuava sobretot el batalló conegut com a Alt Aragó, que va quedar enquadrat dins de la 130 Brigada Mixta de la 43a divisió de l'Exèrcit Republicà.

Aproximadament, cap a finals de maig de 1937 és destinat a Biescas. Tal com expliquen Judit Camps i Emili Olcina al llibre *Les milícies catalanes al front d'Aragó* "Són vuit les columnes catalanes que cobreixen la línia del front d'Aragó al llarg de 220 quilòmetres (de punta a punta a vol d'ocell), des de la frontera als Pirineus fins a la línia que enllaça Alcanyís amb Portalrubio, al nord del front de Terol. Més al sud venen ja les columnes procedents del País valencià, totes les quals operen en el front de Terol.

plagades de polls, a la neu per eliminar-los però, quan les desanterraven, les peces de roba “corrien soles”.

Gràcies al llibre de Vicent Morea sabem que el fred va començar a ser intens a partir del novembre. Morea cita al seu llibre *La Guerra Civil espanyola per terres d’Osca, Lleida i Ebre* les paraules del tinent F. Ollés de Transmissions i Enllaç: “Som ja a la fi de setembre i primers d’octubre. No és per tant d’estranyar que faci esment a la climatologia: *El fred començava a ser intens, especialment a les nits, acampats com estàvem a la vora del riu Guarga, molt a prop del Molí Escartín a uns 6 km de la línia de combat, potser menys, ja que les bales xiulaven per tot arreu.* [...] Era el 22-IX-1937.

[...] A l’inici de l’ofensiva la 43a Dv amb la 130a BM i la 72 BM adscrita van atacar sobre Gavín i Biescas aconseguint ocupar-les, progressant al Nord fins a Acumuer, i camí de la Pardinilla varen fer-se amb Espierre i Escuer. [...]

El desgast, el cansament i la desmoralització republicanes van començar a passar factura fins a tal punt que el tinent F. Ollés, en to molest, va consignar en la seva llibreta d’anotacions: *la 27 Dv és una divisió de xoc, però ja n’hi ha prou i ja és suficient. La perllongada estació plujosa feia que la gent de 1a línia no s’aguantés optant per freqüents relleus rotatius en les companyies dels diversos batallons. Un d’aquell dies, un avió rebel es va dedicar a llançar exemplars dels diaris Amanecer i Diari d’Aragó.*

El dia 2 de novembre, va arribar des de la seu del CE de l’Est la notícia del bombardeig de Lleida. Dia de difunts, i a dalt al Pirineu un dia solejat de debò com feia jornades no havien gaudit els contendents. Un canvi sobtat de temps va fer que a la nit després d’una fina pluja, comencés a nevar fent que l’endemà estès tot cobert amb un mantell de neu. El consegüent descens de temperatura va fer que la roba quedés com encatronada, acusant totes aquelles forces la falta de roba d’abric. El tinent F. Ollés dirà: *Si tot va com fins ara, haurien de fer propaganda perquè ens enviessin roba d’estiu. Mira que ocurrents, recollir roba d’hivern a mitjan novembre, quan gairebé ja estem morts de fred!* Al final, va arribar el relleu de la Bruixa, sent reemplaçada per forces de carrabiners de la 221a BM, passant a refer-se de bell nou a la ribera del Cinca.”³

La revista del *Centro de Estudios de Sobrarbe* número 12.1.1, al segon capítol que porta per títol “La “revolución” y la guerra (1936-1938)” fa una exposició detallada de

---

³ Morea, V. *La Guerra Civil espanyola per terres d’Osca, Lleida i Ebre*. DeParís. Barcelona. 2017. PP 88-89

tots els fets que es van viure durant aquells mesos: "Las nevadas han comenzado el 15 de diciembre –ese día un alud corta la carretera al balneario de Panticosa–, en el que va a ser uno de los más duros inviernos sufridos en el país. Las bajas temperaturas y la nieve obligan a abandonar posiciones en altura –el 17 se señala que alcanza un metro, incomunicando una posición en la cota 1.700 en el macizo de Santa Orosia de la cual se repliega la tropa al día siguiente– durante tres días, incluso en Santa Orosia no vuelven de nuevo a ocupar sus posiciones en Oturia y cota 1.700 hasta el día 23, aunque San Quílez queda abandonado hasta mediados de enero y las posiciones republicanas en Sobrepuerto lo son hasta el 26 de ese mismo mes. Se convierten en un gran problema las bajas por congelación."⁴

En Joaquim explicava que després de l'hivern van començar la retirada, passant per l'Ebre i pujant cap al cap de pont de Balaguer. Una explicació d'aquesta retirada la podem trobar al text manuscrit d'Antonio Beltrán Casaña, més conegut com l'Esquinazau, que era el màxim responsable militar de la 43 Divisió. La 43 Divisió és coneguda perquè va ser la que va quedar encerclada a la bossa de Bielsa, va haver de fugir cap a França i va retornar, posteriorment, per les comarques de Girona. En Joaquim mai va estar en aquesta batalla. Això s'explica perquè tal com diu Beltrán, a la pàgina 5 les operacions es van desenvolupar en dos etapes:

"1a. Retirada de la 43 de la línea del río Gállego a la línea del río Cinca del 23-3 al 3-4-1938.

2a. Defensa de la línea ocupada en el río Cinca des del 2 de Abril hasta el 15 de Junio de 1938"⁵.

Per tant, en un moment de rebuda de diferents ordres, potser alguns efectius de la 43 divisió no van quedar-se encerclats a la bossa de Bielsa, almenys Joaquim Escolà no ho va viure.

---

⁴ Sobrarbe. *Revista del Centro de Estudios de Sobrarbe* nº 12.1.1
<https://www.cesobarbe.com/wp-content/uploads/2020/04/Revista-12.1.1.pdf>

⁵ Maicas, J. (s. f.-b). *Ayuntamiento de Bielsa - Ficha de la Unidad Documental*.
http://www.turismobielsa.com/ficha.php?id_documento=ES-ARA-MB-002-004-000-020 PP 5

3.3 LA REORGANITZACIÓ I L'ESTADA AL PALAU D'ANGLESOLA

Entre la caiguda del front d'Aragó i l'ofensiva al cap de pont de Balaguer, en Quimet, segons el seu fill, parlava d'una altra població: el Palau d'Anglesola, on després de la guerra, casualment, es casarà i viurà fins al final dels seus dies. A Palau d'Anglesola, com en moltes poblacions de Catalunya, s'hi havien incautats habitatges, coberts, camps i altres béns com per exemple l'església (vegeu annex 7). A més, també hi havia masos o torres, que l'exèrcit republicà va ocupar, que havien estat abandonats pels seus propietaris fugits en el moment de l'esclat de la guerra per por de les represàlies dels revolucionaris, com per exemple la Novella Baixa a Palau.

En aquesta població, a la primavera de 1938, s'hi va establir la 72 divisió i, concretament, la 38a Brigada Mixta (vegeu annex 8). Aquesta informació també es corrobora amb cartes inèdites dels soldats que van fer estada al poble. Un exemple en són les cartes d'Antoni Baraldés, un soldat de la lleva del biberó en què explica que els han dut en una sala de ball i, per error, ja que en aquell moment s'aplicava la censura perquè no es filtrés informació a l'enemic, dona l'adreça de la casa que s'estava perquè els seus pares hi puguin anar a buscar les seves pertinences: "Si fos cas que vinguéssiu algun i ens haguessin tret d'aquest poble que no ens poguéssim veure, la direcció de la casa és: Pere Bernaus Baró, carrer Sant Antoni n° 13 Palau d'Anglesola, Província de Lleida, però si no voleu pujar no pugeu perquè per lo que val la roba també vos en podeu estar perquè fins ara no ens ha faltat res sinó els de casa"⁶ (vegeu annex 9).

En Joaquim era corneta, és a dir, era l'encarregat de transmetre, mitjançant les senyals sonores d'aquest instrument de vent, les ordres i els avisos dels caps militars a la tropa. D'això, en podem deduir que estava en contacte directe amb els oficials. Just abans que la 38 Brigada Mixta hagués d'anar cap al cap de pont de Balaguer, a en Joaquim el van crida a la Novella per rebre ordres de l'Estat Major de la 72 Divisió. En Sebastià explica que en Quimet "recordava que a la Novella Baixa hi havia els oficials i explicava que ell hi va anar un dia a veure'ls, perquè era *turuta*. Quan va arribar es va trobar que els soldats i ell inclòs feia un mes que menjaven lleties a l'hora de dinar i el suc de les lleties a l'hora de sopar i, en canvi, els oficials es menjaven els pollastres, els capons i anava tot a l'ample. Els va dir que així sí que guanyarien la guerra perquè uns passaven gana i els altres menjaven moltíssim i s'atipaven. Un militar o un capità, no en sé la

⁶ Associació Memòria i Història de Manresa. (2020c, enero 14). *Les cartes inèdites d'Antoni Baraldés Purí - Bagencs de la "Lleva del Biberó"*. Bagencs de la "Lleva del Biberó". <https://www.memoria.cat/llevadelbiberó/les-cartes-inedites-dantoni-baraldes-purti/#>

Imatge 3: fotografia de Karl Rudolf Rosenberg

Font: l'article "El ruso del Museo de Bielsa o la vida de un brigadista letón" d'Antonio Gascón Ricao⁷

graduació, li va dir que l'acompanyés que l'espavilaria. Pel que m'explicava, el va agafar amb un cotxe i el va portar a uns ametllers a la torre de cal Fonso perquè li volia tirar un tret, el volia matar. Però un capità rus li va salvar la vida perquè va preguntar als altres oficials on era "lo Balaguer" i quan li van dir que se l'havien emportat va agafar una moto, va seguir el camí que li van dir i va trobar el Joaquim a punt que el matessin. A l'altre el va fer marxar".

Per tal de descobrir qui podia ser el capità rus que li va salvar la vida al meu repadrí, podem consultar el Sistema d'Informació Digital sobre les Brigades Internacionals de la Universitat de Barcelona (SIDBRINT). En aquest sistema hi consta

un capità letó de la Unió Soviètica que fou present a les batalles del front d'Aragó, del Segre i l'Ebre: Karl Rosenberg. Segons l'article "El ruso del Museo de Bielsa o la vida de un brigadista letón" de Antonio Gascón Ricao, Karl Rosenberg, Charles Rosenberg, Rudolf Rosenberg, o Carlos Rosenberg va tenir com a primer destí, el 15 de maig de 1937, la 130 Brigada Mixta, com a tinent d'infanteria. El 20 de maig va ser destinat com a oficial instructor dels batallons 517 i 519, els antics Alt Aragó i FETE (Federación Española de Trabajadores de la Enseñanza). A principis de gener del 38 Rosenberg continua a l'Alt Aragó i el dia 23 de gener de 1938 és nomenat cap de la companyia de metralladores del batalló amb el grau de capità. A partir d'aquell nomenament, es perd la seva pista i no és fins nou mesos després que es tenen notícies documentals d'ell quan apareix destinat a la 38 Brigada Mixta que pertany a la 72 divisió, a la qual també estava destinat en Joaquím el maig del 38.

⁷

<https://serhistorico.net/2020/05/25/el-ruso-del-museo-de-bielsa-o-la-vida-de-un-brigadista-leton-antonio-gascon-ricao/>

Hi han diverses històries de soldats que expliquen execucions de companys per desobeir ordres, per portar la contrària, per fer veure que els havia ferit l'enemic, etc. El càstig que li volien inflingir al Joaquim no era extraordinari, sinó que habitual. El que era excepcional és que un superior sortís a la defensa del soldat. Per això, és fàcil pensar que el capità rus que va ajudar en Joaquim havia de tenir-hi una relació de confiança i l'havia de conèixer. Tenint en compte que Rosenberg i Escolà van estar als mateixos fronts, en els mateixos períodes, és probable que fos Karl Rudolf Rosenberg qui salvés la vida de Joaquim Escolà Pubill.

3.4 EL FRONT DEL SEGRE I LA CAIGUDA EN COMBAT

En Quimet contava, cosa que explica en Sebastià, que l'havien ferit on havia estat treballant temps enrere posant línies per la Canadenc, a la Sentiu de Sió. Documentalment, ho podem corroborar gràcies a la declaració jurada d'Isidre Teixidó Guillem (vegeu annex 10). Isidre Teixidó en la declaració jurada també menciona "que estuvo con D. Joaquim Escolà Pubill en el frente de Cataluña durante la contienda en la posición denominada Cabeza de Puente de Balaguer, que aunque no pertenecía a su Brigada, en aquella ocasión atacaban o se defendían juntas ambas Brigadas y en la posición denominada Asentiú, fué herido en la rodilla izquierda, siendo sacado del frente y ya no se vieron más en toda la campaña.

Que él estaba en la Brigada nº 38 y el manifestante en la Brigada 213, 4º Batallón, 1a compañía."

Segons el document que en Joaquim va presentar al Ministeri d'Interior el 1977 per demostrar que era un invàlid de guerra, va ser ferit el 22 de març de 1938 (vegeu annex 11). Tanmateix s'entén que és impossible que fos ferit el 22 de març de 1938 perquè encara no s'havia creat el cap de pont de Balaguer. Es pot deduir, doncs, que el jutge de Pau va confondre els mesos de març i maig en el moment de la declaració, cosa factible si pensem que els declarants ho deien fer en català i el jutge de Pau era castellanoparlant. Si partim de la hipòtesi que va ser ferit el dia 22 de maig, podem analitzar els fets ocorreguts aquell dia gràcies al llibre *Les batalles del Segre i la Noguera Pallaresa* de Pol Galitó *et alter*.

L'atac al cap de pont de Balaguer comença el 22 de maig de 1938 a les 4 de la matinada. Hi intervenen la 27, la 72 i la 60 Divisió. La 27 Divisió estava situada entre el Merengue i la Sentiu, amb la 122 i 123 Brigades Mixtes (la 124 Brigada Mixta es queda de reserva). La 72 divisió, amb la 213, la 38, que era la del repadrí, i la 43 Brigades Mixtes, cobria el sector de la Sentiu fins a la carretera de Balaguer a Tàrrega davant de Vallfogona. Enllaçada amb aquesta divisió, hi havia la 60, amb la 224, la 95, la 84 Brigades Mixtes.

L'atac va començar amb l'artilleria i l'aviació de caça i bombardeig republicanes i va durar vuit hores. Cap a la una del migdia la infanteria va atacar la cota 361, més coneguda com el Morinyol, de la qual parlava en Joaquim. Els republicans també aconsegueixen conquerir les cotes 328 i 347, però la divisió 54 Nacional va ordenar recuperar-les. La cota 347, durant aquell dia, va ser conquerida i perduda fins a set

vegades amb combats intensos. La 38, entre la torre de la Serra i la Sentiu, va iniciar els combats a les vuit del matí. A la una del migdia van tornar a intentar conquerir les posicions del 132 Batalló del Regiment Amèrica número 23, però l'artilleria nacional els va rebutjar. Finalment, a causa de la gran quantitat de baixes els republicans es van retirar a les seves posicions inicials.

Al nord, els combats també es van iniciar a les vuit del matí, i a la una del migdia, la infanteria republicana va aconseguir arribar a la primera línia dels franquistes, que van contraatacar ràpidament i la va fer recular fins a uns 1.500 metres davant del Merengue.

L'ofensiva del cap de pont de Balaguer, que va durar una setmana, fins al 29 de maig, va ser completament inútil ja que les línies de front van continuar als mateixos punts i hi va haver un enorme nombre de baixes. La 72 Divisió va entrar en combat els dies 22, 23, 24 i 25, fins que fou rellevada per la 46 Divisió, comandada pel Campesino.

Aquesta setmana entren en combat molts soldats de la lleva del biberó. Francesc Grau i Viader descriu al llibre *Dues línies terriblement paral·leles* el que va viure aquests dies: "El que va passar als camps propers a la Sentiu no admet la més petita broma, la irrespectuositat més lleu. Ahir uns quants batallons -el meu entre ells- que en començar l'atac estaven sencers, en cosa d'unes hores van quedar delmats, desfets, anihilats.

Tinc el pressentiment que quan acabi aquesta guerra, sigui qui sigui el vencedor -la qual cosa resultarà valuosíssima a l'hora d'escriure'n la història-, aquesta ofensiva quedarà diluïda en una espècie de semioblit. Les dues parts en lluita, per motius divergents, hi estendran un vel teixit de silenci. I, no obstant això, jo crec que s'hauria d'esbombar com un model d'ofensiva pèssimament concebuda, diabòlicament planejada, malèficament executada. Hauria de figurar en els llibres de text de totes les acadèmies militars com un prototipus de suïcidi massiu; com un procediment infal·libre per a l'exterminació ràpida d'uns quants milers d'homes. Ahir l'enemic -i dic "ahir", perquè jo hi era- va jugar amb nosaltres com el gat amb la rata i acabà refocil·lant-se en la desfeta; complaent-se en la matança; recreant-se en l'aixafament. [...]

Les primeres ombres del capvespre cobricelaven la desolació dels ferits que havien quedat abandonats en terreny de ningú. Amb els primers estels emmudien els crits dels agonitzants; el tac-tac de les metralladores s'espaiava cada vegada més; els canons, extenuats de tant bramular, es concedien un petit repòs. En el silenci momentani que precedia el nou embat, es va sentir una veu que, des de les trinxeres enemigues, cridava:

—¡Rojillos, desistid! ¡No lograréis nada! ¿No veis que Dios está con nosotros?

Semblà com si algú m'hagués punxat amb la baioneta. D'un bot vaig plantar-me dalt del parapet. Fent botzina amb les mans, per tal que se'm sentís millor, oferint un blanc magnífic, vaig contestar irritat:

—No, ¡això és mentida! ¡Déu ha fugit de la Sentiu! No pot estar amb vosaltres perquè...

Un foc granejat no em deixà acabar la frase. Algú, des de la trinxera, m'estrebà amb força i em posà a cobert de les bales.

Durant tota la nit van continuar els combats. Onades i onades d'homes foren llançades en massa contra les posicions contràries en un intent desesperat de rompre les línies. Algunes vegades els atacants aconseguiren passar les filferrades i plantar-se a les trinxeres enemigues llançant bombes de mà, emprant la baioneta, cos a cos, barrejats els assaltants i defensors en una lluita ferotge, hostilitzats, a voltes, per l'artilleria pròpia, la qual hi dirigia els projectils sense assabentar-se que la nostra infanteria es trobava a la posició que estava canonejant. Totes les temptatives van resultar fallides. Els atacs, l'un darrere l'altre, xocaven amb la decidida resistència dels defensors."⁸

Durant tots els dies els combats devien ser esgarrifosos. El moment, però, en què van ferir en Joaquim, segons explica el seu fill, era un moment de relativa calma. Devien avançar o retirar-se i ell va aturar-se a lligar-se l'espardenya. Una bala el va impactar a la cuixa esquerra i va quedar-se hores ferit enmig del camp de batalla. Joaquim relatava que va estar cridant els portalliteres però com que no arribaven i veient el perill que corria de desagnar-se, ell mateix va fer-se un torniquet amb el cinturó. Fins al vespre no el van recollir i, probablement, el van dur al punt de socors del batalló. Segons el capítol 4 de la primera temporada del programa *Quanta Guerra!* de TV3, dedicat a l'avi d'Albert Om, el punt de socors podria estar situat a la finca del Serraller, a pocs metres del Morinyol.

---

⁸ Grau, F. *Dues línies terriblement paral·leles*. Club Editor. Barcelona. 2009. PP 38-42

3.5 ELS HOSPITALS

A partir de finals de maig del 38 i fins més enllà de l'acabament de la guerra, a en Joaquim l'espera una llarga estada pels hospitals. Ell mateix explicava que fins ben entrada la nit del succès, no el van recollir els portalliteres per dur-lo al punt de socors del batalló, situat a l'era del Serraller, a pocs metres del Morinyol. Al primer punt de socors només es feien les primeres cures. Després els destinaven al punt de classificació segons la gravetat de les ferides.

Resseguint l'explicació que dona Baldomer Gràcia al llibre *La guerra que he viscut (diari d'un portalliteres)*, a en Quimet el podrien haver portat fins al punt de classificació de mas Javiera amb ambulància lleugera i, un cop examinat, derivar-lo cap a Tàrrrega o Cervera. Des d'allí, probablement amb tren, el van traslladar cap a l'hospital de Terrassa.

El dia 22 de maig ja va començar a ser esgarrifosa la feina que van tenir al punt de classificació de mas Javiera i així ho podem veure reflectit en el seu testimoniatge:

“Mas Colom (Tàrrrega), 22 de maig de 1938 (diumenge)

Hem fet força quilòmetres, quan baixem prop d'un mas anomenat Javiera, que és habilitat com un punt de Socors i Classificació. Aquest mas és situat entre la carretera de la Fuliola i Ivars; pertany a Boldú. Tot seguit una veu fosca i ronca ens ordena agafar les lliteres. Per primera vegada veig com es porta una ambulància amb ferits; ho havia llegit, ho havia vist al cinema i darrerament també ho havia vist dels que venien a l'Hospital de Lleida; aquests, però, ja havien passat prèviament per algun punt de Socors. Els que he vistos avui, en canvi, venen directament de primera línia, curats d'urgència o, simplement, amb una bena al damunt de la ferida. Mai no hauria cregut que un home pogués tenir un aspecte tan llastimós; això no sé si és la realitat de la guerra, o la brutalitat dels homes.

Tots porten els cabells curts, tenen els pòmuls sortits i les cares d'un color groc terrós; la majoria tenen els ulls tancats, alguns la mirada fixa en un punt determinat, no s'adonen de les cures ni de les injeccions que els posem. A molts els hem de deixar en fileres de lliteres, a fora del mas, perquè a dins ja no hi caben. Alguns ens segueixen amb la mirada llastimosa, com demanant que no anem de pressa, que tinguem cura. Si la ferida és en una cama, per no perdre temps a treure els pantalons i no causar molèsties al ferit, fem córrer les tisoires, perquè la roba que porten és estripada i plena de pols i

fang, també amb la pols negra, a causa de la sang. Tots tenen els llavis secs i, amb la boca semioberta i la mirada trista, ens demanen aigua, que tenim rigorosament prohibit donar, principalment si són ferits de ventre o tenen molta temperatura. Amb una gasa mullada els humitegem els llavis i les mirades enterbolides es transformen en expressió d'agraïment. Els que fan més llàstima són els ferits de cap o de ventre. És esborronador veure aquests homes immòbils, si és al ventre, o als ferits de cap, que es rebolquen contínuament a la llitera, cercant una mica de calma al seu dolor; hi ha tants ferits que és impossible d'atendre'ls tots. Els que tenen força per parlar demanen que se'ls curi primer. Les ambulàncies van arribant sense parar. Hem de fer les cures al més ràpidament possible per evitar, en el que puguem, l'acumulació de ferits; una vegada enllestits se'ls classifica i, segons la gravetat del cas, es destinen a Mas Colom o a Cervera. L'artilleria no para ni un moment, se senten les metralladores, els morters i les bombes de mà. L'ofensiva és forta i, segons diuen els ferits, els republicans han agafat una cota. Són tants els ferits, que les ambulàncies no donen l'abast i ens envien camions plens de carn humana torturada; els més greus els posen ajaguts a terra; els lleus, drets i apinyats. És espantós veure la caravana de camions que s'esperen; arreu se senten crits de dolor; els únics que no es queixen són els més greus, que jeuen enmig de les cames dels que estan drets, respiren molt fort, com si els manqués l'aire. Els lleus tots voldrien ésser el primer que curéssim i en veu baixa ens diuen que ens donaran tabac si els fem passar al davant, d'altres ens ofereixen pa. Per nosaltres tots són iguals i no acceptem res de ningú. Les detonacions són cada vegada més fortes, sembla que el front es va apropant.

Les ambulàncies marxen volant, a pesar de portar ferits greus. És al capvespre, la posta és ensagnada, sembla una ironia de la Natura aquest foc resplendent que es veu al lluny de les muntanyes.

Tenim un cobert molt gran, ple de ferits, no hi ha lliteres per a tots, ja que les reservem per als més greus; els altres els hem de deixar a terra, damunt la palla bruta de sang. Es va fent fosc i els trets d'artilleria il·luminen els camps. El metge ens prohibeix parlar amb els ferits i, si demanen quelcom, gairebé no els podem atendre perquè perdríem molt temps. Un sol llum d'oli fa claror a l'era on tot és confusió; ja ens manca material sanitari; arreu se senten crits de dolor, ofegats pels motors de les ambulàncies i els camions, blasfèmies a la majoria de les boques... Tot l'horror d'un Punt de Socors a ben poca distància del Front.

Torre Javiera (Boldú), 23 de maig de 1939 (dilluns)

Durant tota la nit no parem de traslladar ferits d'un lloc a l'altre. La caravana de ferits ha vist la sortida de l'alba"⁹.

Del punt de classificació, a en Joaquim el van dur cap a l'hospital de Terrassa. Podem reseguir-ne l'estança gràcies al dietari de Baltasar Ragón i Petit que va narrar el dia a dia de la ciutat durant els anys de guerra. Durant el 1937, aquesta ciutat ja va haver de preparar-se per atendre els ferits del front d'Aragó. Segons Ragón, es van haver d'incrementar els llocs per atendre ferits quan el front va arribar a Catalunya i, el dinou de març de 1938 es va incautar la casa Sagrera i, el nou d'abril, el Casino, per destinar-los com a hospital. Ragón també explica que quan els hospitals comencen a estar massa plens, els malalts són evacuats cap a Girona.

Segons aquest autor, el 25 de maig arriben 150 ferits procedents de Camarasa, l'endemà n'arriben 340, i el dia següent, 202 (vegeu annex 12)¹⁰. Tots ells són ingressats al Gran Casino. Segons la declaració jurada de Simó Camps (vegeu annex 10) que Joaquim va presentar el 1982, van coincidir a l'hospital de Sang de Terrassa al juliol de 1938. Aquí en Joaquim es recuperava de la ferida de metralla que tenia a la cama esquerra. Segons Sebastià Escolà, va estar nou mesos en un hospital amb un pes a la cama i sense poder-se moure. En Quimet sempre deia que es va negar en rodó que li amputessin la cama. Fins i tot amenaçava els metges de apallissar-los a cops de bastó si ho feien. Ara bé, segons el doctor Josep Roig i Garcia en el seu article "Avenços i innovacions en l'atenció als ferits de guerra", a la publicació *Hospitals de guerra (1936-1939) L'hospital de guerra de Banyoles i el doctor Jimeno*, que és un recull de les ponències del col·loqui de tardor de l'any 2021, dedicat a l'hospital de guerra de Banyoles i a la figura del seu director, el doctor Francesc Jimeno, la manera de tractar les ferides vasculars era la següent: "Les aportacions i l'experiència acumulada en el conflicte bèl·lic espanyol van permetre perfilar les indicacions de les tècniques. Bastos afirmava, en una publicació, que els efectes de la lligadura de les artèries principals eren completament diferents en el braç o en la cama. En l'extremitat superior, la circulació es restablia independentment del nivell on es feia la lligadura per l'hemorràgia arterial. En l'extremitat inferior, la lligadura anava sempre seguida d'isquèmia i gangrena del segment distal (Bastos, 1937).

---

⁹ Gràcia, B. *La guerra que he viscut (diari d'un portalliteres)*. Editorial Pòrtic. L'Hospitalet de Llobregat. 1982. PP 27-29 i 31

¹⁰ B. Ragon. *Terrassa 1936-1939. Tres anys difícils de Guerra Civil*. Arts Gràfiques Marcet. Terrassa. 1972. PP 281-282

Les recomanacions eren molt simples segons la literatura mèdica de l'època. En les ferides arterials dels braços calia una lligadura anatòmica en la continuïtat. Era més segura i fàcil i les conseqüències posteriors eren menys greus. En les ferides arterials de les cames amb hemorràgia profusa calia fer una lligadura per continuïtat i no tan a prop del focus i, en el mateix acte quirúrgic (que només podia diferir-se si es necessitava per salvar la vida per la pèrdua de sang), es procedia a l'amputació. Si s'esperava uns dies per veure l'evolució, comportava, irremeiablement, una isquèmia irreversible i un posterior estat sèptic que acostumava a acabar amb la vida del pacient, sense temps per amputar"¹¹.

Per tant, podem dir que en Joaquim Escolà es va tornar a jugar la vida en el moment que va decidir no deixar-se amputar la cama, ja que les possibilitats d'èxit i, fins i tot, de sobreviure eren escasses.

Segons Ragón, els hospitals de Terrassa van ser evacuats definitivament el 24 de gener, ja que dos dies més tard l'exèrcit sublevat entrava a Terrassa. Pel que fa Figueres, no hi ha una data concreta d'evacuació dels hospitals, però seguint el relat del Joaquim, es pot suposar que els primers dies de febrer va abandonar la capital del Alt Empordà. És un moment difícil ja que França, pocs dies abans, havia endurit els requisits per entrar al país. Possiblement, en Joaquim va esperar a estar segur que el permetessin passar, com a ferit, juntament amb les dones i els nens a partir del 28 de gener. Cal remarcar també que en Quimet encara estava convalescent després de passar nou mesos estirat al llit.

Segons les memòries d'Ana Pibernat extretes de la tesi *Un testimonio de la Guerra Civil Española. Ana Pibernat: Mis memorias* d'Amparo Hurtado la situació dels ferits era rocambolesca: "La llegada al hospital de Figueres fue una visión dantesca, pues era tal la cantidad de heridos, evacuados de tantos hospitales, que improvisaron un almacén grandioso enfrente de la estación del tren. Humanamente era imposible atenderlos adecuadamente. Una situación desesperante.

---

¹¹ J. Roig. "Avenços i innovacions en l'atenció als ferits de Guerra" dins de *Hospitals de Guerra (1936-1939) L'hospital de guerra de Banyoles i el doctor Jimeno*. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. Banyoles. 2022.

Aún ahora, al recordarlo después de tantos años, lloro pensando en la impotencia delante del dolor: cientos de camillas en el suelo, sin techo ni protección, pues el hospital estaba saturado; gritos de angustia y desesperación; y la aviación, sembrando con bombas incendiarias el hospital, sus alrededores, y toda la ciudad. Te cuentan el bombardeo de Guemica y te quedas sin habla; pero el acoso y la persecución (a) que fuimos sometidos hasta la frontera hay que escribirlo con letras muy grandes: criminales.”¹²

---

¹²*Vista de Un testimonio de la Guerra Civil Española. Ana Pibernat: Mis memorias.* (s. f.).
<https://revistaseug.ugr.es/index.php/arenal/article/view/16774/14256>

3.6 EL CAMÍ I L'ESTADA A L'EXILI

Segons explica el seu fill Sebastià, en Joaquim va fer el camí de Figueres al Voló a peu. Com que anava amb crosses i li era impossible reaccionar ràpidament, va decidir avançar de nit. Devia caminar almenys quatre o cinc nits senceres, si ens basem, per exemple amb el testimoni d'Ana Pibernat, la qual parteix de Figueres el 31 de gener i arriba a la frontera el dia 3 o 4 de febrer:

“Salimos de Figueres siguiendo (a) los que iban más adelante. Era como una peregrinación, muertos de frío, las carreteras deshechas y la vía férrea destrozada; así que no teníamos otra alternativa que seguir andando. Era el día 1 de febrero de 1939. Ya llevábamos andando todo un día. [...]

El cansancio y el frío y el hambre se adueñaban de nosotros; éramos almas errantes, sin saber nuestro destino. Los que pudieron salir de Figueres en tren, antes de destrozar la vía, lo tuvieron más fácil; pero, por carretera, la aviación no te dejaba tranquila, así que nadie conocía nada y todos nos preguntábamos dónde iríamos a parar. [...]

Se hizo de noche y el guía nos dijo que no podíamos andar más adelante pues había peligro de una caída. Desde la montaña, mirando hacia atrás, se veían los incendios en la ciudad de Figueres y cómo explotaban las bombas que la aviación iba soltando. Nunca pueden olvidarse estos hechos, por años que pasen.

Cuando amaneció, emprendimos la marcha muertos de frío, miedo y hambre. Elena ya había abandonado la maleta, pues las fuerzas empezaban a fallar(nos). Llevábamos doce horas caminando por las montañas (cuando) el guía nos paró y dijo: "Ya podéis respirar tranquilos, estáis pisando tierra francesa". Él se despidió de todos nosotros y, muy emocionado, nos dijo: "Os deseo mucha suerte, la merecéis por vuestra valentía. Todavía os quedan seis horas para encontrar la entrada a Francia, pues habéis ido a parar a la más inhóspita".

Las seis horas se convirtieron en muchas más pues las fuerzas nos fallaban; pero nos repetíamos sin cesar la consigna que hicimos servir durante la lucha: "¡Adelante!". A medida que íbamos llegando a la frontera éramos más y más, y todos nos ayudaban, pues nuestro caso era insólito, cinco chicas jóvenes y una niña, salvada en medio de

tanta muerte. Por fin iba desapareciendo la nieve, y apareció un bosque con un camino, que conducía a una carretera.”¹³

En Quimet no tenia gaire simpatia per als francesos, perquè es recordava del maltracte que va patir quan van arribar. Al llibre *L'exili dels republicans. El somni derrotat* de Daniel Serra i Jaume Serra hi ha entrevistes a diversos testimonis que van creuar la frontera i entre ells el de Josefina Piquet, que sent una nena, va recórrer el mateix camí que el meu rebesavi i relata l'arribada així:

“Vam arribar a la Vajol a última hora del dia. Quan es feia de nit, bé, ara que hi penso devia ser mitja tarda, perquè al febrer els dies són curts. La Vajol encara és Espanya, però des d'allà es baixava, per camins també plens de neu, fins al Pertús. El Pertús és la frontera. Tota la gent que anava pels camins, tots els que havien deixat aquelles bosses, maletes i vehicles, tots els soldats i els civils, tots s'amuntegaven davant de la frontera. Hi havia molta gent, tanta que mentre avançava agafada de la mà de la mare no podia veure res, tot eren cames i peus, i tenia una sensació d'ofec molt gran. Vam fer el carrer del poble enmig d'una riuada humana. Al final hi havia una zona oberta, una mena de camp ras on ens separaven. Feien una tria. Les criatures i les dones a una banda, els soldats i els homes a l'altra. [...] Els gendarmes cridaven “*allez, allez*” mentre indicaven a la gent on s'havia de col·locar. Després només recordo que ens van pujar en un camió, tots amuntegats, i ens van dur fins a una estació de tren. Anys més tard la meva mare em va dir que era l'estació de Le Boulou.”¹⁴

En paraules d'en Sebastià Escolà: “Ell sempre parlava d'Argelers, Bacarès, que és tocant d'Argelers, i que quan hi va arribar, els ferits no van anar a la platja, que diu que hi havia un camp de concentració; a ells, als ferits, els van posar en un corral de bestiar, en una pleta, que en diem aquí, de corders. Allà hi havia una mica d'aixopluc. Els van tenir tres dies tancats, passaven cada matí a veure els que hi havia morts. Passaven i els que no es movien els carregaven en un carro de trabuc i als que es movien només els donaven palla, igual que als corders, res més. Tres dies sense menjar, ni beure, ni res. Ho va passar molt malament, es pensava que es moria; pots contar, devia tenir la cama encara amb pus i ni neteja ni res de res... Deia que havien entrat entre tres-centes i sis-centes persones, ell parlava de molts també perquè no ho sabia exactament, i al tercer dia en van sortir, com a molt, trenta persones.

---

¹³ *Vista de Un testimonio de la Guerra Civil Española. Ana Pibernat: Mis memorias.* (s. f.). <https://revistaseug.ugr.es/index.php/arenall/article/view/16774/14256>

¹⁴ D. i J. Serra. *L'exili dels republicans. El somni derrotat.* Columna Edicions, S. A. Barcelona. 2024 PP 78-79

Els van agafar i d'Argelers els van portar cap a Carcassona. El que em va impactar més és el que explicava quan va arribar a l'hospital de Carcassona: va veure un lavabo, es va tirar de la *llitera* i arrastrant-se es va amorrar a l'aixeta. Deia que sempre se'n recordaria de com es diu aigua amb francès, "*de l'eau*". Aquell dia els francesos devien pensar que desvariava, però ell deia que quan va poder beure, va saber que ja estava salvat, perquè sense menjar pots estar tres dies, a més ja n'havia passat tants de dies que no "jalava", però sense beure, no."

Gràcies a la pàgina *Les archives départementales de l'Aude*, i tot i que no consti amb el seu nom ben escrit, es pot saber del cert que Joaquim Escolà va ingressar a l'hospital de Carcassona el 8 de febrer de 1939. Com que els ingressos estan ordenats alfabèticament, fou el número 46 i hi consta com a Escolan Jaochin (vegeu annex 13). A més, al cap de cinc mesos, també es tramita la seva entrada al camp de concentració de Bram el 19 de juliol de 1939, on consta com a Ecsola Jaochim (vegeu annex 14).

Segons les informacions del treball *Asistencia y condiciones sociosanitarias de los exiliados españoles en el sur de Francia, 1936-1945* de Rubén Mirón González, França va establir tot un sistema d'acollida per als ferits i refugiats, que els primers dies ja va demostrar-se completament insuficient. Els diaris francesos parlen de 10.000 persones ateses als hospitals, però la xifra devia ser major, ja que el sergent Eduard Pons Prades del Comissariat de Sanitat de Guerra explica que als hospitals de Catalunya hi havia 20.000 ferits, 5.000 dels quals van ser enviats a casa abans de l'evacuació, 1.500 o 2.000 van ser declarats intrasportables i la resta van ser evacuats. En aquest treball s'hi pot llegir:

"El relato de una enfermera francesa, que trabajó en el hospital de Saint-Louis de Perpignan es muy ilustrativo al respecto: "¿Cómo podría empezar el relato de lo que sucedió? Llegaban andando desde Argelès, algunos de ellos, con toda clase de heridas terribles. Y algunos habían venido andando desde Barcelona o Figueras con esas mismas heridas. Otros venían en tren o ambulancia. Había cortado ramas de los árboles e improvisado parihuelas [camillas]. Sus escayolas estaban llenas de barro. Trataban de impedir que sus sucias ropas se les deshicieran, atándolas con cuerdas a su alrededor, porque pensaban que un trozo de ropa sucia era mejor que nada. Muchos de ellos tenían extremidades en estado gangrenoso, y todos estaban demacrados, hambrientos y exhaustos. Me pregunté cómo unos hombres podían soportar tanto y seguir caminando con la esperanza de que al fin alguien pudiera ayudarles. Cuando recibimos a nuestros primeros pacientes, estuve trabajando treinta y seis horas

seguidas, luego descansé seis, y volví a trabajar un turno de otras treinta y seis. Y podía haber estado trabajando así durante semanas, sin que se hubiera notado apenas. Había demasiados heridos”.¹⁵

A partir de l'estudi de Rubén Mirón, podem deduir que en Joaquim va tenir sort de poder anar a l'hospital de Carcassona, ja que molts altres ferits van ser tractats al camp d'Argelers o a altres camps. A més, segons l'annex 2 de *Asistencia y condiciones sociosanitarias de los exiliados españoles en el sur de Francia, 1936-1945*, a Carcassona s'hi van atendre 215 homes, 49 dones i cap nen des de gener fins a setembre de 1939. Això fa pensar que devia ser un dels primers a ser atès, ja que en paraules d'aquest autor el departament francès de l'Aude, on pertanyia l'hospital de Carcassona, va evitar l'ingrés de refugiats per motius econòmics.

Reprement el fil de l'estada d'en Joaquim a l'hospital, a partir del mes de juliol de 1939, havia de deixar-lo per ingressar al camp de Bram. Tot i així, Sebastià ens explica que no va entrar mai a cap camp de concentració i, de fet, no apareix als ingressos que consten al camp, publicats en *Les archives départementales de l'Aude*. Segons el seu fill, tenia els avals tramitats per anar a l'Argentina. Aquest país, en aquells moments, estava vivint en un govern influenciat per Alemanya i difícilment deixava entrar refugiats o estrangers. Probablement, el fet que la seva germana, la Francisca, hi visqués, devia facilitar-li el tràmit. En Quimet, finalment, no va emprendre mai aquell viatge. I, de fet, consultant les llistes que hi ha a la pàgina *Barcos del exilio republicano Español*, en les quals apareixen alguns dels noms dels refugiats espanyols que desembarquen a Buenos Aires, el seu no hi és.

---

¹⁵R. Mirón. *Asistencia y condiciones sociosanitarias de los exiliados españoles en el sur de Francia, 1936-1945*. Ministerio de Sanidad, Consumo y Bienestar Social. Madrid. 2019. PP 100

3.7 EL RETORN A CASA

Segons Sebastià Escolà, el seu pare no va tornar fins que Franco no va donar l'armistici als republicans que no tenien delictes de sang. Per a això, s'utilitzaven els coneguts avals que havia de certificar l'església o l'ajuntament. No s'ha pogut trobar cap aval per al Quimet, els quals els devien gestionar les seves germanes de Balaguer, però, en canvi, el podem situar ja a Catalunya el 13 de setembre de 1939 mitjançant un salvacondupte emès per l'Ajuntament de Balaguer tant a nom seu com de la seva germana Providència, el qual fa pensar que Providència el podia anar a recollir (vegeu annex 15).

El que es troba en Joaquim en arribar a casa és un entorn completament hostil. Té la sort de no entrar a cap camp de concentració, potser perquè era un invàlid de guerra i no era mà d'obra productiva; encara que, després de tres anys de conflicte, com tota la resta de soldats que van lluitar en aquesta guerra, li tocava fer el servei militar, tal com demostra l'acta d'allistament de 1940 de l'Ajuntament de Balaguer, en què figura amb el número 23, i tota la documentació que es genera en aquell procediment. En Joaquim torna a sol·licitar la mateixa pròrroga que anys enrere, i a més al·lega la seva condició d'invalidesa (vegeu annex 16). Ara bé, amb la revisió feta a les pròrrogues el 1942, és destinat finalment als serveis auxiliars tal com demostra la relació nominal de classificació i revisió (vegeu annex 17).

No és fins a l'1 d'agost de 1954 que el govern franquista li expedeix la llicència absoluta després d'haver estat divuit anys al servei militar. El curiós d'aquest certificat és que hi consta l'alta el deu de juliol de 1942 i que, el 1948, torna a constar al batalló de muntanya nº12; després, al batalló de muntanya nº2, fins a l'agost de 1954 en què se li concedeix la llicència absoluta (vegeu annex 18).

En arribar a Balaguer, l'Ajuntament també li demana de retornar a la seva feina. En paraules de Sebastià, "quan es va presentar a la central [de Castillonroy] li van dir: "On va vostè?". Els va explicar que li havien dit que s'havia de presentar al seu antic lloc de treball i li van contestar que ell, allí, no hi havia treballat mai i no sabien qui era. Els va contestar que era impossible perquè, a més, encara li devien els últims dos mesos de sou. Finalment, van decidir pagar-lo però, quan ho van fer, ho van fer amb diners de la República, que ja no valien res, i ell els va agafar i els els va tirar a la cara. Al seu lloc hi va entrar un cunyat del que estava allí". Degut a aquesta injustícia, en Joaquim va haver d'espavilar-se i va començar a fer de guixaire, paleta, i del que li sortia. També va aprofitar per treure's el carnet d'operador de cinematògraf.

Aquesta feina, el portaria de nou al Palau d'Anglesola, on va conèixer a Dolors Tàpies Planes, amb la qual es casaria el 5 de novembre de 1945 després que li fessin el certificat de veïnatge (vegeu annex 19). A l'1 d'agost de 1946 naixeria el seu únic fill, el Sebastià, que després del seu primer any de vida, passaria de viure de Balaguer a Palau, juntament amb els seus pares.

Imatge 4: Carnet operari de cinematògraf de Joaquim Escolà

Font: Documentació familiar

A Palau hi viuen els durs anys de la postguerra, especialment per a una família d'un invàlid roig. Com tota la població, es veuen obligats a abastir-se amb les cartilles

nominals de racionament tant pel que fa al menjar com a altres productes com el tabac (vegeu annex 20).

Imatge 5: foto de casament de Joaquim Escolà i Dolors Tàpies

Font: documentació familiar

La propera batalla que li tocava lliurar seria perquè li reconeguessin la categoria d'invàlid de guerra. Franco havia reactivat un cos anomenat Benemérito Cuerpo de Mutilados de Guerra por la Patria en el qual tenien cabuda tots els soldats que van lluitar al bàndol nacional, fins i tot hi

havia els soldats marroquins. En canvi, durant molts anys no es van reconèixer els soldats republicans. Aquests havien començat a crear, des del maig de 1937, la Lliga de Mutilats i Invàlids de Guerra. Un cop finalitzada, el 28 de març de 1939, es va precintat el local de la Lliga a Madrid i es va enviar l'executiu a la presó o als camps de treball. En plena postguerra la Lliga va intentar tornar a reactivar-se perquè s'atorgués als seus membres els mateixos drets que tenien els mutilats nacionals.

Francisco Franco el 1969 continuava sense reconèixer la Lliga de Mutilats i Invàlids de Guerra a pesar dels esforços d'aquesta. Tal com es mostra al llibre *Historia de la Liga de Mutilados*, la Lliga argumentava que: “Después de 28 años de acabada la Guerra Civil no es posible que nos veamos obligados a continuar en el total olvido, sin otro delito que haber servido a la patria con el mismo valor que lo hicieron los caballeros mutilados y a veces por razones meramente geográficas.”¹⁶

---

¹⁶ P. Vega. *Historia de la Liga de Mutilados*. Editorial MC Martinez. Madrid. 1989. PP 45

Imatge 6: notícia de l'Agència Europa Press, publicada el 19-8-1965

Acordado por el ministerio de la Gobernación Se deniega el reconocimiento de la Liga de Mutilados e Inválidos de la Guerra

El ministerio de la Gobernación, por medio de la Dirección General de Política Interior y Asistencia Social, ha acordado denegar el reconocimiento de la Liga de Mutilados e Inválidos de la Guerra de España, con sede en Madrid.

Esta Liga pretendía su reconocimiento como Asociación encaminada a conseguir los siguientes fines:

1. Elaboración de un censo nacional de mutilados e inválidos de la guerra de España.

2. Integración en ella de todos los mutilados e inválidos que lo desearan voluntariamente para gestionar ante los poderes públicos: a) El reconocimiento de su situación como mutilados e inválidos por dicha causa. b) La concesión de los medios necesarios para la rehabilitación física y la superación moral e intelectual mediante el estudio y el trabajo; y c) La fijación de una pensión vitalicia en relación con el grado de incapacidad de cada uno, con cargo a los presupuestos del Estado.

3. Colaboración con todos los Organismos del mantenimiento de los anteriores fines.

Según este proyecto, podrían ser miembros de la Liga "los mutilados e inválidos de la guerra de España, siempre que unos y otros padeczan inutilidad o invalidez igual o superior al 20 por 100 de la clasificación establecida por la ley de Accidentes de Trabajo en la industria".

En sus considerandos, la Dirección General de Política Interior y Asistencia Social dice que la "Asociación Nacional de Inválidos Civiles—constituida el 29 de noviembre de 1958—se creó con la finalidad primordial de

atender a las distintas facetas de la invalidez en general y solucionar los problemas y situaciones de toda índole a que la misma da lugar, quedando fusionados en ella todas las Asociaciones creadas con fines similares". Sigue diciendo la citada Dirección General, que la proyectada Liga de Mutilados e Inválidos de la Guerra de España incide con sus fines en los fines propios de la Asociación Nacional de Inválidos y que, por tanto, se vulnerarían una serie de disposiciones legales en el caso de que se admitiera la existencia de una entidad con fines idénticos a los de la ya existente Asociación Nacional de Inválidos Civiles".

Esta resolución del ministerio de la Gobernación es definitiva en la vía administrativa y contra ella sólo puede interponerse recurso contencioso-administrativo ante el Tribunal Supremo dentro del plazo de dos meses, aparte del recurso de reposición, que es potestativo.—Europa Press.

Font: Archivo Linz

En Joaquim també va associar-se a la Lliga de Mutilats i, durant uns mesos, en va ser el tresorer de la delegació comarcal de Lleida (vegeu annex 21). El 18 de gener de 1979 va enviar la seva dimissió al president de la Delegació Comarcal de Lleida de Mutilats i Invàlids a causa de l'impediment de dedicar-se a aquest càrrec per la precarietat de la seva salut (vegeu annex 22). Cal recordar que, pocs anys abans d'aquests fets, el 1977, havia cursat la sol·licitud d'incapacitat com a soldat de guerra, com ja s'ha mencionat anteriorment en aquest treball, condició que no va adquirir fins que va entrar en vigor la Llei 35/80 de 26 de juny (vegeu annex 23).

El 1982 va haver de demostrar de nou, que les ferides que tenia a la cama esquerra van ser produïdes durant el conflicte bèl·lic. Per fer-ho es va presentar davant del jutge de Pau del Palau d'Anglesola amb dos testimonis perquè fessin una declaració jurada en la

qual constava, per una banda que havia coincidit amb un altre soldat republicà a l'hospital de Terrassa i, per una altra banda, que havia estat lluitant al cap de pont de Balaguer (vegeu annex 10). Durant anys, en Joaquim Escolà va haver de posar-se en mans de metges a causa de la metralla que tenia incrustada al fèmur esquerre. Encara el 17 de novembre de 1989, cinquanta-un anys i mig després de ser ferit, va haver de fer-se una radiografia per sotmetre's a una nova operació (vegeu annex 24). En aquells moments, ja era padrí i tenia dos nets del matrimoni del seu fill Sebastià amb Carme Corsà: l'Abel i la Balbina.

Els últims anys, en Joaquim es va dedicar a tenir una vida tranquil·la al Palau d'Anglesola, fent passejos fins al cementiri, anant a la Llar dels Jubilats, cuidant els nets, en companyia de la seva esposa, i llegint el diari. El 16 de febrer de 2000 va traspasar acompanyat dels seus éssers més estimats.

Imatge 7: fotografia de família amb fills i nets per les noces d'or de Joaquim i Dolors

Font: documentació familiar

4. CONCLUSIONS

En aquest treball s'hi pot conèixer el recorregut que va fer Joaquim Escolà Pubill durant la guerra civil i els anys posteriors. Per desenvolupar aquest projecte, s'ha analitzat, en primer lloc, una part teòrica, en la qual s'ha treballat de forma sintetitzada la guerra civil i els primers anys de postguerra juntament amb altres conceptes necessaris per entendre la seva vivència, i, per altra banda, s'ha cercat tot tipus d'informació, tant documentació oficial com dietaris i experiències d'altres soldats que van coincidir en lloc i temps amb Joaquim que ens ha permès contrastar la informació.

En Joaquim, de la quinta del 36, es va incorporar a les files de l'exèrcit republicà a partir de l'abril de 1937. En un primer moment, va estar destinat al front d'Aragó, concretament a l'Alt Aragó, des de l'estiu d'aquest mateix any fins a l'hivern de 1938. Tot seguit, va viure la reorganització de la 72 Divisió republicana l'abril de 1938 al Palau d'Anglesola, abans que aquesta fos enviada a l'ofensiva del cap de pont de Balaguer. En aquesta batalla, concretament al poble de la Sentiu de Sió, va ser on fou ferit. Aquest contratemps diubuiaria un nou escenari a la seva vida, ja que seria traslladat a l'hospital de Terrassa, on es va estar vuit mesos convalescent en un llit. A partir d'aquí, a causa de la imminent arribada dels sublevats a la ciutat, va emprendre la retirada i el consegüent exili cap a França. En aquell punt, després d'estar-se tres dies a Argelers en quarantena, va arribar a l'hospital de Carcassona on va estar fins a l'estiu de 1939. Al setembre del mateix any va retornar cap a Catalunya i va començar una nova lluita per poder reestablir la seva vida i que se li reconeguessin els mateixos drets que als ferits invàlids del bàndol sublevat.

Per documentar aquesta recerca, avui en dia, podem consultar gràcies a Internet molta informació en línia sobre el funcionament de les brigades mixtes, sobre les llistes d'exiliats als camps de concentració francesos, sobre els participants estrangers a la guerra civil, etc. També es disposa de documentació oficial com el Diari Oficial de la Generalitat o el portal de Documentos y Archivos de Aragón. Cal també, però, cercar *in situ*, i, per això, s'han visitat els arxius comarcals de la Noguera i del Pla d'Urgell, el Museu de Bielsa i el Museu de Batea. Igualment és imprescindible trepitjar l'escenari de les batalles, així doncs, hem recorregut espais com el Morinyol, el Merengue, Montgai o la Sentiu de Sió. Per a un projecte d'aquest tipus, cal aprofitar les fonts orals que coneixen la història gairebé de primera mà. En aquest cas, s'ha entrevistat a Sebastià Escolà Tàpies, fill de Joaquim, i principal coneixedor de les seves vivències. A més, també s'han mantingut reunions amb Sebastià Garralon i Gerard Bellmunt, com a

experts en el conflicte, per ajudar a l'orientació de l'estudi. Finalment, cal fer esment de les visites guiades conduïdes per Pol Galitó, al Merengue, i Marcel Taló, a Terrassa, que han aportat una visió general del moment en aquest dos llocs.

A més a més, s'ha fet una cerca en diferents publicacions (llibres, tesis doctorals, dietaris, etc.) per aconseguir contrastar la informació de les fonts orals i la documentació familiar. A l'Arxiu General Militar de Guadalajara i a l'Arxiu Militar d'Àvila també s'ha demanat informació específica referent a Joaquim Escolà Pubill, però ha estat impossible, sense desplaçar-s'hi presencialment, poder obtenir informació precisa. Tot i així, després de parlar amb un expert com Gerard Bellmunt, es constata que buscar informació d'una persona concreta és difícil i, a vegades, la búsqueda resulta infructuosa, sobretot quan es tracta d'un soldat ras.

D'acord amb les hipòtesis plantejades en aquest projecte, en primer lloc presentavem que *en Joaquim Escolà va ser ferit a finals de maig de 1938 al cap de pont de Balaguer*. Podem confirmar aquesta hipòtesi gràcies a la documentació familiar trobada i al relat històric sobre l'ofensiva al cap de pont de Balaguer, en la qual Joaquim va participar. En segon lloc, la segona hipòtesi presentava que *Joaquim Escolà va creuar la frontera a principis de febrer de 1939*, la qual cosa s'ha pogut corroborar gràcies a la documentació trobada sobre els exiliats a França i a l'entrevista feta a Sebastià Escolà.

A mesura que s'ha anat realitzant l'estudi, s'han anat generant interrogants que en algunes ocasions s'han intentat respondre amb altres hipòtesis, les quals falta confirmar, com per exemple que Karl Rosenberg fou el capità rus que va salvar la vida de Joaquim Escolà o que en Quimet tornés a mitjans setembre de 1939. Ara bé, n'hi ha altres que han quedat sense resposta com per exemple per què està a la Divisió que defensa l'Alt Aragó i, en el moment de retirar-se, passa a situar-se al cap de pont de Balaguer, quan la seva Divisió es queda encerclada a la bossa de Bielsa.

Al final, la importància d'aquest treball rau en el fet que puguem aflorar vivències recents de la nostra història, que van patir els nostres repadrins, per tal que les futures generacions entenguem el present i construïm un futur basat en els valors pels quals alguns d'ells van perdre la vida.

5. FONTS DOCUMENTALS

5.1 BIBLIOGRAFIA

Bellmunt, G. *El pas del padri per la Guerra Civil espanyola*. Book Print. 2020.

Camps, J, Olcina. E. *Les milícies catalanes al front d'Aragó*. Laertes S.A. Ediciones. Barcelona. 2006.

Cava, C. *et alter. Conviure amb la por. 1938: el cap de pont de Balaguer*. Edició Museu de la Noguera i ImPiC. Balaguer. 2008.

Galitó, P. *et alter. Les batalles del Segre i la Noguera Pallaresa. L'atac final contra Catalunya (abril-desembre 1938)*. Pagès editors. Lleida. 2006.

Gràcia, B. *La guerra que he viscut (diari d'un portalliteres)*. Editorial Pòrtic. L'Hospitalet de Llobregat. 1982.

Grau, F. *Dues línies terriblement paral·leles*. Club Editor. Barcelona. 2009.

Mirón, R. *Asistencia y condiciones sociosanitarias de los exiliados españoles en el sur de Francia, 1936-1945*. Ministerio de Sanidad, Consumo y Bienestar Social. Madrid. 2019.

Morea, V. *La Guerra Civil espanyola per terres d'Osca, Lleida i Ebre*. DeParís. Barcelona. 2017.

Puell F. i Huerta J.A. *Atlas de la guerra civil española. Antecedentes, operaciones y secuelas militares (1931-1945)*. Editorial Síntesis, S.A. Madrid. 2007.

Ragon, B. *Terrassa 1936-1939. Tres anys difícils de Guerra Civil*. Arts Gràfiques Marcet. Terrassa. 1972.

Roig, J. "Avenços i innovacions en l'atenció als ferits de Guerra" dins de *Hospitals de Guerra (1936-1939) L'hospital de guerra de Banyoles i el doctor Jimeno*. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. Banyoles. 2022.

Serra, D. i J. *L'exili dels republicans. El somni derrotat*. Columna Edicions, S. A. Barcelona. 2024

Vega, P. *Historia de la Liga de Mutilados*. Editorial MC Martinez. Madrid. 1989.

5.2 BIBLIOGRAFIA WEB

GAIA 9 : moteur de recherche. (s. f.).

https://mdr.aude.fr/mdr_aude/index.php/docnumViewer/calculHierarchieDocNum/579853/695767:703241:718608:579853/864/1536 (10/6/2024)

Brigadas Mixtas del Ejército Republicano. (s. f.). Combatientesindex.es.

<https://www.combatientes.es/BrigadasMixtas.htm> (10/6/2024)

Guía de Brigadas Mixtas. (s. f.).

<http://www.sbhac.net/Republica/Fuerzas/EPR/EprL/Brigadas.htm>

(10/6/2024)

Guerra civil espanyola | Enciclopedia.cat. (s. f.).

<https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/guerra-civil-espanyola>

(10/7/2024)

Solé, Q. (2014, 16 enero). Hospitals al front i a la rereguarda. *El Punt Avui*.

<https://www.elpuntavui.cat/article/708653-hospitals-al-front-i-a-la-rereguarda.html>

(10/7/2024)

Hervàs, C. (2005, 14 març). *Sanitat a Catalunya durant la república i la guerra civil*.

<https://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/7467/tchp.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

(10/02/2024)

LA GUERRA CIVIL a CATALUNYA (1936-1939). (s. f.).

<http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/guerracivil-cat.htm#Gui%C3%B3>

(15/7/2024)

Associació Memòria i Història de Manresa. (2020, 14 enero). *Les cartes inèdites d'Antoni Baraldés Purfí - Bagencs de la "Lleva del Biberó"*. Bagencs de la "Lleva del Biberó".

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberó/les-cartes-inedites-dantoni-baraldes-purti/#>

(27/7/2024)

Ricao, A. G. (2021, 28 febrero). *El ruso del Museo de Bielsa o la vida de un brigadista letón* [Antonio Gascón Ricao]. Ser Histórico. <https://serhistorico.net/2020/05/25/el-ruso-del-museo-de-bielsa-o-la-vida-de-un-brigadista-a-leton-antonio-gascon-ricao/> (27/7/2024)

Sobrarbe. *Revista del Centro de Estudios de Sobrarbe nº 12.1.1* <https://www.cesobrarbe.com/wp-content/uploads/2020/04/Revista-12.1.1.pdf> (29/7/2024)

Buenos Aires – Barcos del exilio republicano español. (s. f.).

<https://barcosdelexiliorepublicano.com/america/argentina/buenos-aires/> (26/8/2024)

Maicas, J. (s. f.). *Ayuntamiento de Bielsa - Ficha de la Unidad Documental.* http://www.turismobielsa.com/ficha.php?id_documento=ES-ARA-MB-002-004-000-020

(29/9/2024) Hurtado, A. *Vista de Un testimonio de la Guerra Civil Española. Ana Pibernat: Mis memorias.* (s. f.).

<https://revistaseug.ugr.es/index.php/arenal/article/view/16774/14256> (5/10/2024)

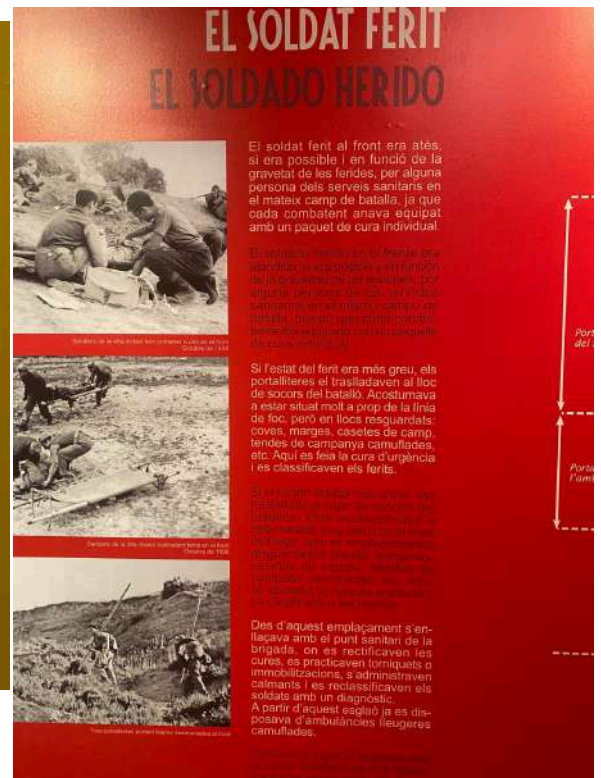
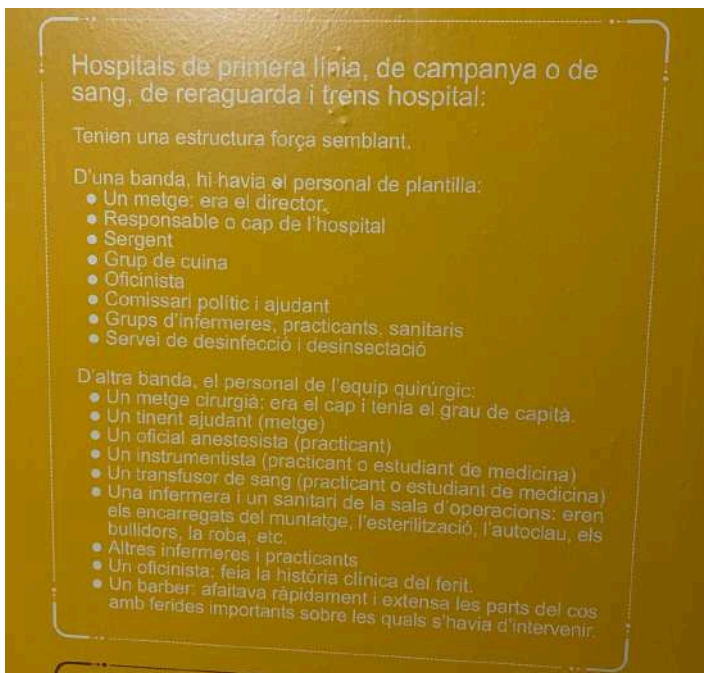
ROSENBERG, Karl | SIDBRINT. (s. f.).

<https://sidbrint.ub.edu/ca/content/rosenberg-karl> (15/10/2024)

6. ANNEXOS

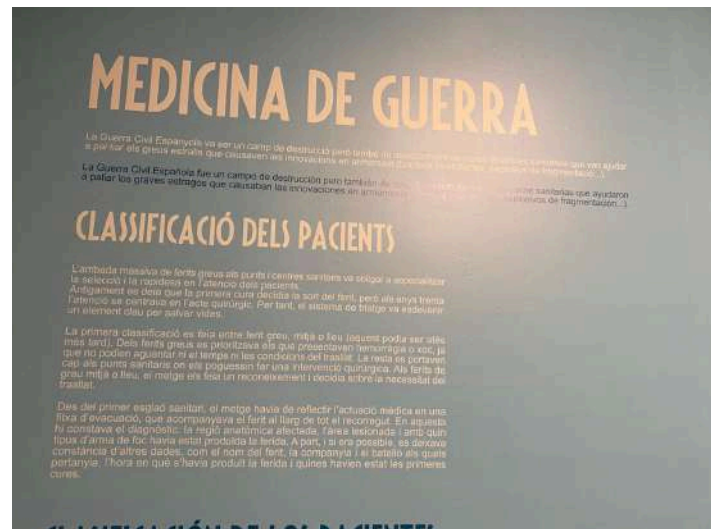
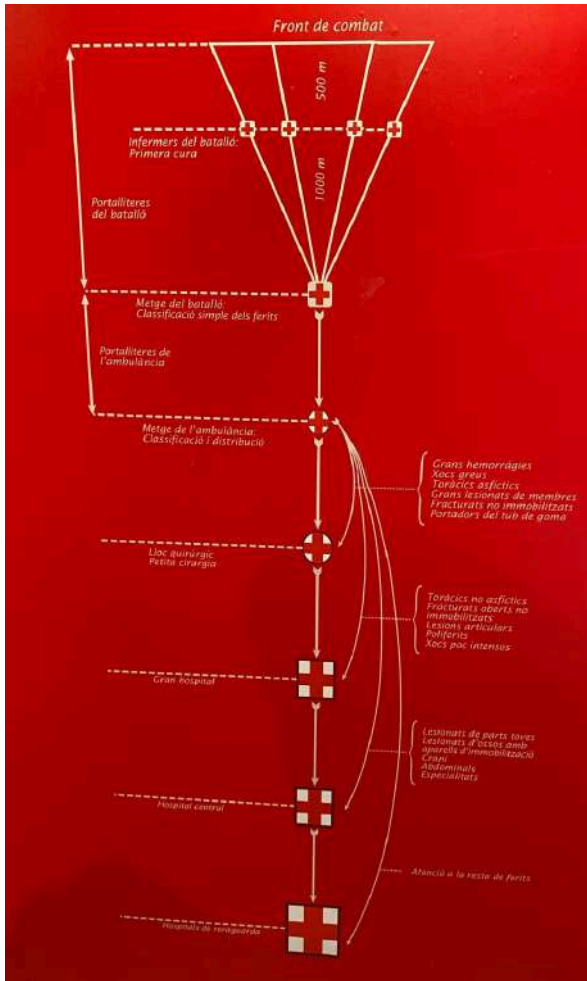
Annex 1

Informació de l'exposició Hospitals de Sang del Batea

Una aportació molt útil va ser l'hospital quirúrgic mòbil, proper a la línia de foc, traslladat en una furgoneta, anomenada *autochir*. Era un camió completament tancat, amb porta posterior i que contenia tot el material necessari d'una sala d'operacions: caixes estèrils, aparells esterilitzats, pots de gases, taula d'operacions, llums, autoclaui, estufa seca i grup electrogen per quan s'havia de treballar en llocs sense electricitat.

INNOVACIONS MÈDIQUES

Les grans innovacions en l'àmbit sanitari van ser bàsicament tres. Es van desenvolupar i practicar durant la Guerra Civil Espanyola i van servir per a quatre posteriorment, així com també per a la medicina civil.

- La necessitat de tractar les ferides de guerra amb cirurgia d'urgència, va dur a crear hospitals i hospitals mòbils (*autòchira*) molt a prop del camp de batalla. Això va reduir enormement la mortalitat, sobretot la causada per gangrenes pàsoques o infeccions que es produïen perquè la intervenció havia arribat massa tard.
- Els ferits amb hemorràgies es morien per manca de sang, ja que amb el mètode de transfusió de sang que hi havia al començament de la Guerra, que consistia en l'administració braç a braç, era totalment impossible arribar a tots els ferits. Va ser el doctor Frederic Duran i Jordà qui va proposar-se seriosament crear un banc de sang, amb el qual la donació i la recepció de sang eren processos independents. Després d'una crida mitjançant la ràdio i els canals, van acudir centenars de persones a donar sang. Aquesta es guardava i es traslladava en camions, que duïen cambres frigorífiques, fins als hospitals del front. Aquest mètode va tenir una gran efectivitat. En primer lloc, pel fet de treballar en sistemes tancats, evitant tot contacte de la sang amb ras que pogués contaminar-la. En segon lloc, perquè es barrejava la sang de sis donants diferents del mateix grup i, d'aquesta manera, si algun d'ells presentava algun factor d'incompatibilitat indetectable, quedava diluït per la sang dels altres.

Es feia l'extracció als donants, i aquesta sang, impulsada pel buit originat per una trompa d'aigua, anava a parar, a través d'un sistema de tubs tancats, a un dipòsit en un rebent, juntament amb un anticoagulant, amb la sang de cinc donants més del mateix grup sanguini. S'acoblava així un conjunt d'una dotzena de litres, el qual, després de fer-ne proves bacteriològiques, es feia passar als tubs tancats, cadascun dels quals contenia 300 cc de la barreja amb nitrogen a definitiva. Tot això es feia en sistemes tancats, hermètics, per evitar-ne la pressió. Tot això es feia en sistemes tancats, hermètics, per evitar-ne la pressió. Tot això es feia en sistemes tancats, hermètics, per evitar-ne la pressió. Tot això es feia en sistemes tancats, hermètics, per evitar-ne la pressió.

D'altra banda, també per evitar les gangrenes i, per tant, les amputacions, el doctor Josep Trueta i Raspall va començar a aplicar i sistematitzar el mètode deluïu de tractament de ferides i fractures obertes, que es va practicar al llarg de tota la Guerra, amb les benes del mètode que l'any 1924 havia definit el cirurgià nord-americà Winnet Orr. Aquesta pràctica va estalviar molt sofriment, molta sèpsia i, particularment, amputacions: a través d'un mètode que havia fet Böhler, metge vienès, quant a tracció metàlica i immobilitzacions per tractar les fractures d'extremitats.

El mètode Trueta consisteix a tractar la ferida al més ràpidament possible, netejant-la primer amb aigua i sabó. Després s'extirpa tot el teixit fet malbé i, si cal, s'amplia un drenatge i, finalment, s'enguixa l'extremitat per immobilitzar-la.

Les infermeres

Les religioses, en molts casos, van haver de cedir als convents per convertir-
En general, els franquistes es van beneficiar molt més de l'experiència de
secularitzades tenien en assistència sanitària, però el sector republicà també va
monges secularitzades quan les circumstàncies ho van requerir.

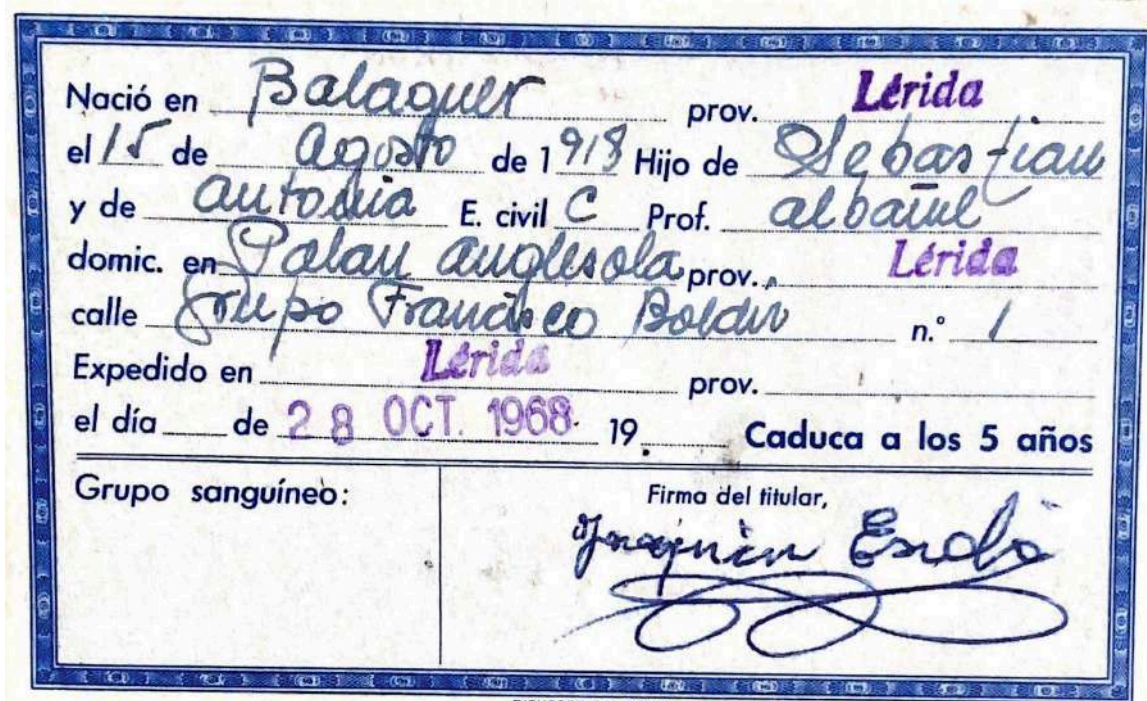
Les infermeres, però, van ser voluntàries als dos bàndols. En general, tenien molt
tècnica. La majoria d'elles, abans de la Guerra, havia treballat en oficis consid-
femenins i, per tant, igual que la resta de personal sanitari, va haver de fer cur-
sobre la pràctica.

Tot i que el personal femení havia d'anar passant a rereguarda, la falta de pe-
a mesura que anava avançant la Guerra, va fer que moltes d'aquestes dones
hospitals més propers al front.

Annex 2

Document Nacional d'Identitat de Joaquim Escolà Pubill

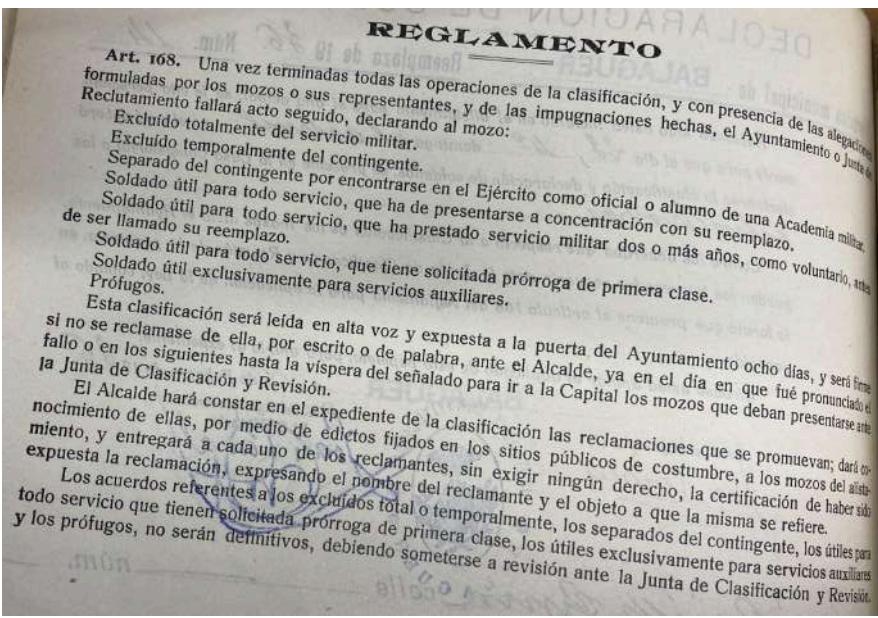
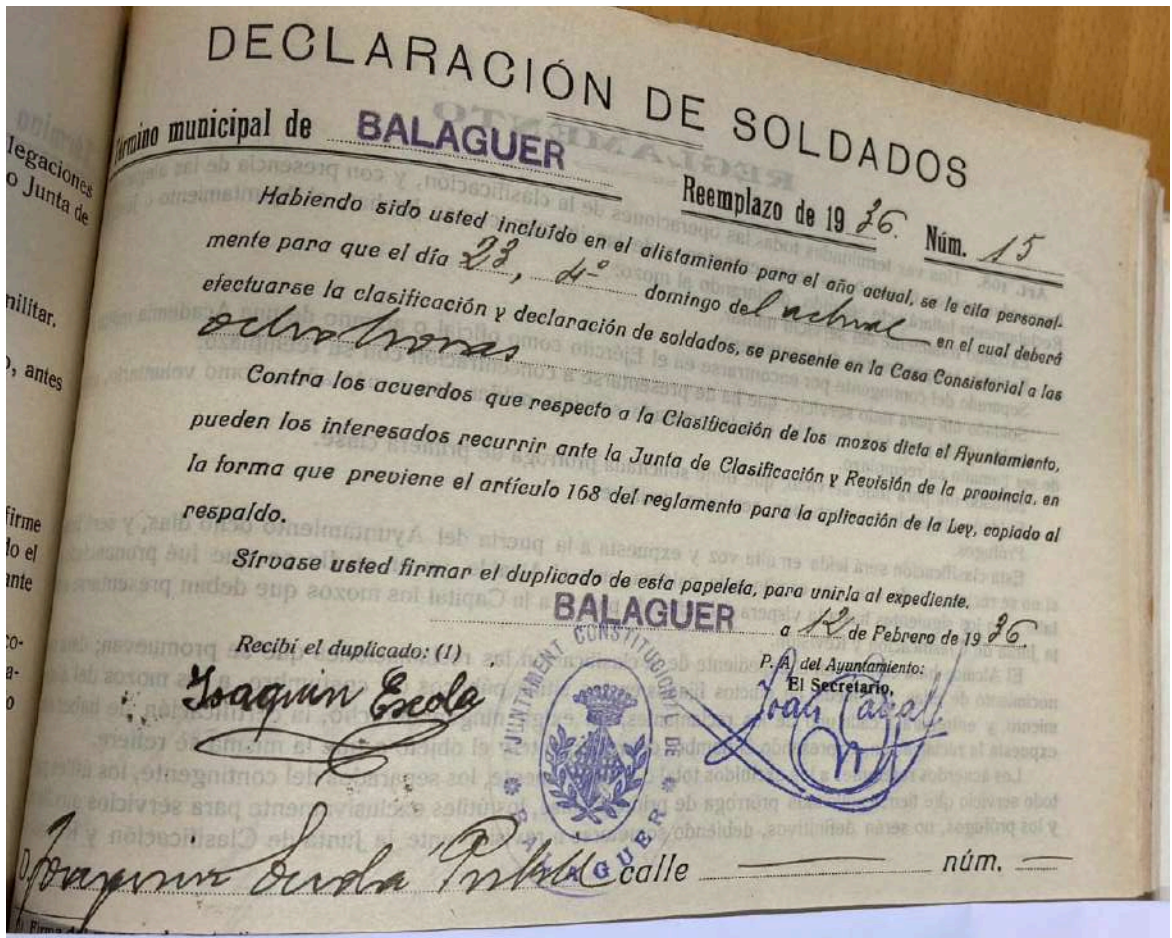

Annex 3

Documentació sobre citacions per a l'allistament de l'Ajuntament de Balaguer, referent a Joaquim Escolà Pubill, extreta de l'Arxiu Municipal de la Noguera

Annex 4

Documentació de certificació com a soldat útil i sol·licitud de pròrroga, del fons de l'Arxiu Comarcal de la Noguera

Mozo Jescolà Pubill Joaquim = N.º 15 hijo de Sebastián
 y de Antonia natural de Balaguer y domiciliado en
id. con residencia en id. sabe leer y
 escribir, y tallado que fué, resultó tener la talla de un metro 646 milímetros.
 Reconocido facultativamente dicho individuo, resultó con un perímetro torácico de 88
 centímetros y útil

Inviado para que alegue los motivos que tuviere para excluirse del servicio militar activo o para solicitar prórrogas de primera clase, y extendida la diligencia de notificación, bien enterado, contestó: que solicitaba prórroga de inscripción a filas de primera clase como hijo único en sentido legal de padre por ser regenerario

Y el Ayuntamiento, vistos los datos que preceden y los documentos obrantes en el expediente personal del mozo, de conformidad con el parecer del señor Regidor Síndico en funciones, y en presencia de lo dispuesto en el artículo 167 del Reglamento, acordó: deklararle soldado útil para todo servicio y concederle un plazo de diez días para la formación del expediente

ACTA FINAL DE CLASIFICACION Y DECLARACION DE SOLDADOS.
 =====
 EN LA CIUDAD DE BALAGUER A QUINCE DE MARZO DE MIL novecientos treinta y seis. Reunidos en sesión extraordinaria los señores del Ayuntamiento anotados al margen, bajo la Presidencia del señor Alcalde Don Domingo Carrové Viola, con asistencia del Regidor Síndico en funciones - Don José Rubies Maciá, al objeto de fallar los expedientes de los mozos que en la sesión del día veinte y tres de febrero último quedaron pendientes por razón de las prórrogas solicitadas y manifestaciones de reconocerse ante otros Ayuntamientos y resolver cuantas incidencias quedaron pendientes en aquella sesión, así como fallar los expedientes de prófugo instruidos a los mozos que no comparecieron ni han comparecido, dando el siguiente resultado: -----

15. = ESCOLA PUBILL, JOAQUIN: Solicitó este mozo en la sesión del día veinte y tres de febrero, prórroga de incorporación a filas de primera clase como hijo único en sentido legal de padre pobre sexagenario. Se da cuenta de un expediente tramitado en esta Alcaldía del que resultan probadas las condiciones del caso 1º, artículo 265 del Reglamento. Y el Ayuntamiento vistos los datos que preceden y los documentos obrantes en el expediente del mozo de conformidad con el dictamen Sindico, acordó declarar la pobreza del mozo Joaquin Escolá Pubill y de su familia; que el mozo es hijo único en sentido legal de la persona que motiva la prórroga; que ésta y su familia no podrían subsistir sin el auxilio que les presta el mozo y que éste mantiene a la persona que origina la prórroga. Vistos y cumplimentados los requisitos que determina el artº 298 del Reglamento de Reclutamiento, el Ayuntamiento acordó informar que el mozo solicitante tiene derecho a que se le conceda la prórroga que tiene solicitada.

REGLAMENTO

Art. 168. Una vez terminadas todas las operaciones de la clasificación, y con presencia de las alegaciones formuladas por los mozos o sus representantes, y de las impugnaciones hechas, el Ayuntamiento o Junta de Reclutamiento fallará acto seguido, declarando al mozo:

- Excluido totalmente del servicio militar.
- Excluido temporalmente del contingente.
- Separado del contingente por encontrarse en el Ejército como oficial o alumno de una Academia militar.
- Soldado útil para todo servicio, que ha de presentarse a concentración con su reemplazo.
- Soldado útil para todo servicio, que ha prestado servicio militar dos o más años, como voluntario, antes de ser llamado su reemplazo.
- Soldado útil para todo servicio, que tiene solicitada prórroga de primera clase.
- Soldado útil exclusivamente para servicios auxiliares.
- Prófugos.

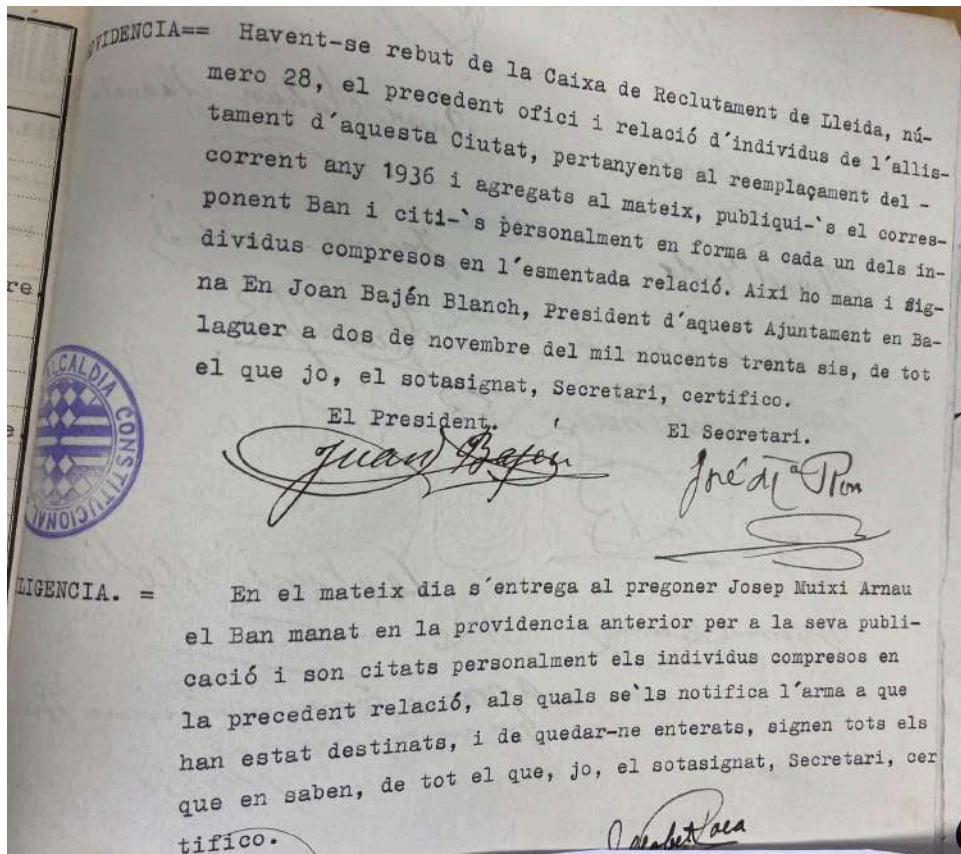
Esta clasificación será leída en alta voz y expuesta a la puerta del Ayuntamiento ocho días, y será firme si no se reclamase de ella, por escrito o de palabra, ante el Alcalde, ya en el día en que fué pronunciado el fallo o en los siguientes hasta la víspera del señalado para ir a la Capital los mozos que deban presentarse ante la Junta de Clasificación y Revisión.

El Alcalde hará constar en el expediente de la clasificación las reclamaciones que se promuevan; dará conocimiento de ellas, por medio de edictos fijados en los sitios públicos de costumbre, a los mozos del alistamiento, y entregará a cada uno de los reclamantes, sin exigir ningún derecho, la certificación de haber sido expuesta la reclamación, expresando el nombre del reclamante y el objeto a que la misma se refiere.

Los acuerdos referentes a los excluidos total o temporalmente, los separados del contingente, los útiles para todo servicio que tienen solicitada prórroga de primera clase, los útiles exclusivamente para servicios auxiliares y los prófugos, no serán definitivos, debiendo someterse a revisión ante la Junta de Clasificación y Revisión.

Annex 5

Citació per a la revisió de les pròrrogues del març de l'Ajuntament de Balaguer, extret de l'Arxiu Comarcal de la Noguera

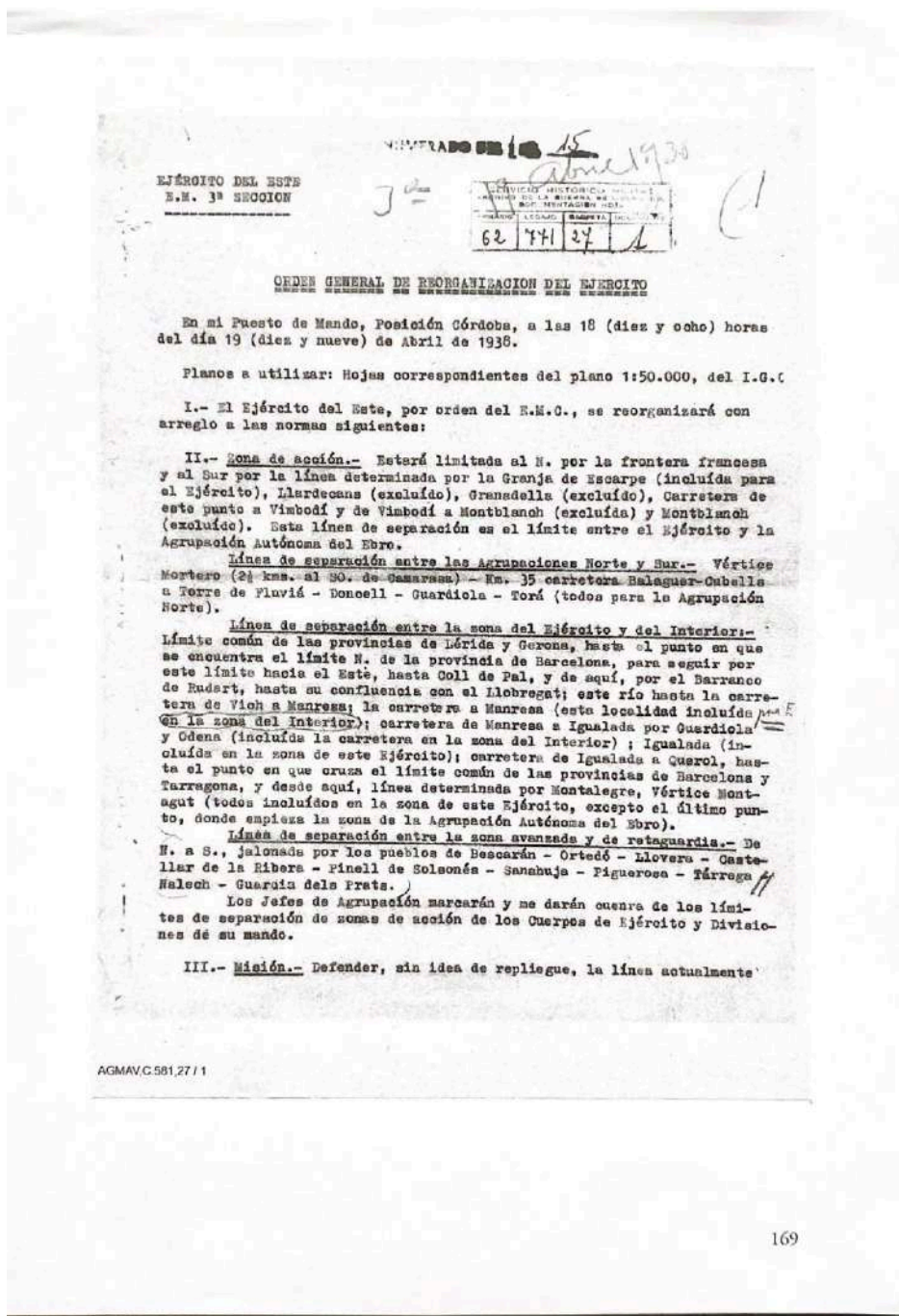
Annex 7

Informe sobre la incautació de l'Església del Palau d'Anglesola extret de l'arxiu personal de Sebastià Garralón

Annex 8

Orden General de Reorganización del Ejército, extret del llibre *El pas del padrí per la Guerra Civil espanyola* de Gerard Bellumnt, pàg. 169-171

-2- (2)

ocupada entre los límites señalados y las líneas sucesivas que se señalan en las directivas para las líneas sucesivas de defensa en Cataluña, enviadas a esa Agrupación el día 6 del actual, cubriendo especialmente las líneas de penetración Sort-Seo de Urgel, Gerri de la Sal-Noves de Segre, Tramp-Coll de Nargó, Isona-Pons, Tramp-Artesa, Balaguer-Artesa, Balaguer-Agramunt, Balaguer-Tárrega, Lérida-Tárrega, Lérida-Borjas Blancas Serós-Mayals, por cada Agrupación dentro de su zona de acción respectiva.

IV.- Fuerzas.-

AGRUPACION NORTE Artesa de Segre

- X Cuerpo de Ejército.... División 24..... Brigada 143. *S. Juan del Herm (2)*
 (A base del G. E. "H") (A base de la División "Y") " 19. *Castellón (1)*
P. C. Ogern " 104. *Art. de Llerda*
C. G. La Sana
 División 31..... Brigada 52. *Castellón*
 (A base de la División "X") " 133. *Tramp*
 " 134. *Castellón*
 División 34..... Brigada 68.
 " 94. *Pla de S. Tirg*
 " 218. *Pla de S. Tirg*
 XI Cuerpo de Ejército.... División 26..... Brigada 119. *Pla de S. Tirg*
 (el actual) " 120. *Pla de S. Tirg*
Montclai " 121. *Pla de S. Tirg*
 División 30..... Brigada 131. *Pla de S. Tirg*
 " 146. *Pla de S. Tirg*
 " 153. *Pla de S. Tirg*
 División 32..... Brigada 137. *Pla de S. Tirg*
 " 141. *Pla de S. Tirg*
 " 142. *Pla de S. Tirg*

13 Grupo de Asalto. *Pons*

ARTILLERIA

- Cuerpo de Ejército I: Grupo 75 Ansaldo. *Cera*
 1er. Grupo 115 c. *S. Juan del Herm*
 Grupo 150 a.c. elástico. *Pla de S. Tirg - Montclai*
- Cuerpo de Ejército II: Grupo 76 (Schneider). *Bonavent*
 1er. Grupo 105 W. *Vilanova de Moya*
 2º Grupo 155 c. *Pla de S. Tirg*

AGMAVC 581.27/2

Annex 9

Carta d'Antoni Baraldés Purfí, extreta del web

<https://www.memoria.cat/llevadelbiber/les-cartes-inedites-dantoni-baraldes-purti/#>

A camarada Juan Baraldés

Juans de Urgell 15-5-1938

Estimats pares i germanast; Escric per veure
 gada o be conteste aquesta carta o en
 ya esperava feia un parell de dias per
 arribar si esten tots bons y veig amb
 ella que si

Tambe vos dic que ja feia 2 dias alme-
 nos que esperava aquesta carta porque el
 divendres la va trobar uns raram feia amb
 al juan de cal maricoms y amb va dir
 que havia tingut carta y despres al cap
 de una estona tambe uns veim troba
 amb el Hiti y al Seguss y raram duay
 una carta al Sadorn y per això yo tambe
 esperava a veure si tindria carta pero avui
 anabem aquesta tarda cap al poble y ben
 trobat al carte de la companyia i me
 donat una carta a mi y una altra al Sadorn
 ni i analtres al Nasi i al Juan Udon

Tambe vos dic que yo ens bon conbiat
 de poble que ens van fer marxar al dime-
 cres que vaig fer al demeti aquella carta
 i a la tarda em marxar cap la Juans de
 Urgell que es 2 horas mes aprop i tambe
 se si i estarem gaira temps y no fola m-
 teny que ens conbiem de poble porque
 avui ens han dat aquest demeti tabaco y un
 foyell a cada un o sia una arma

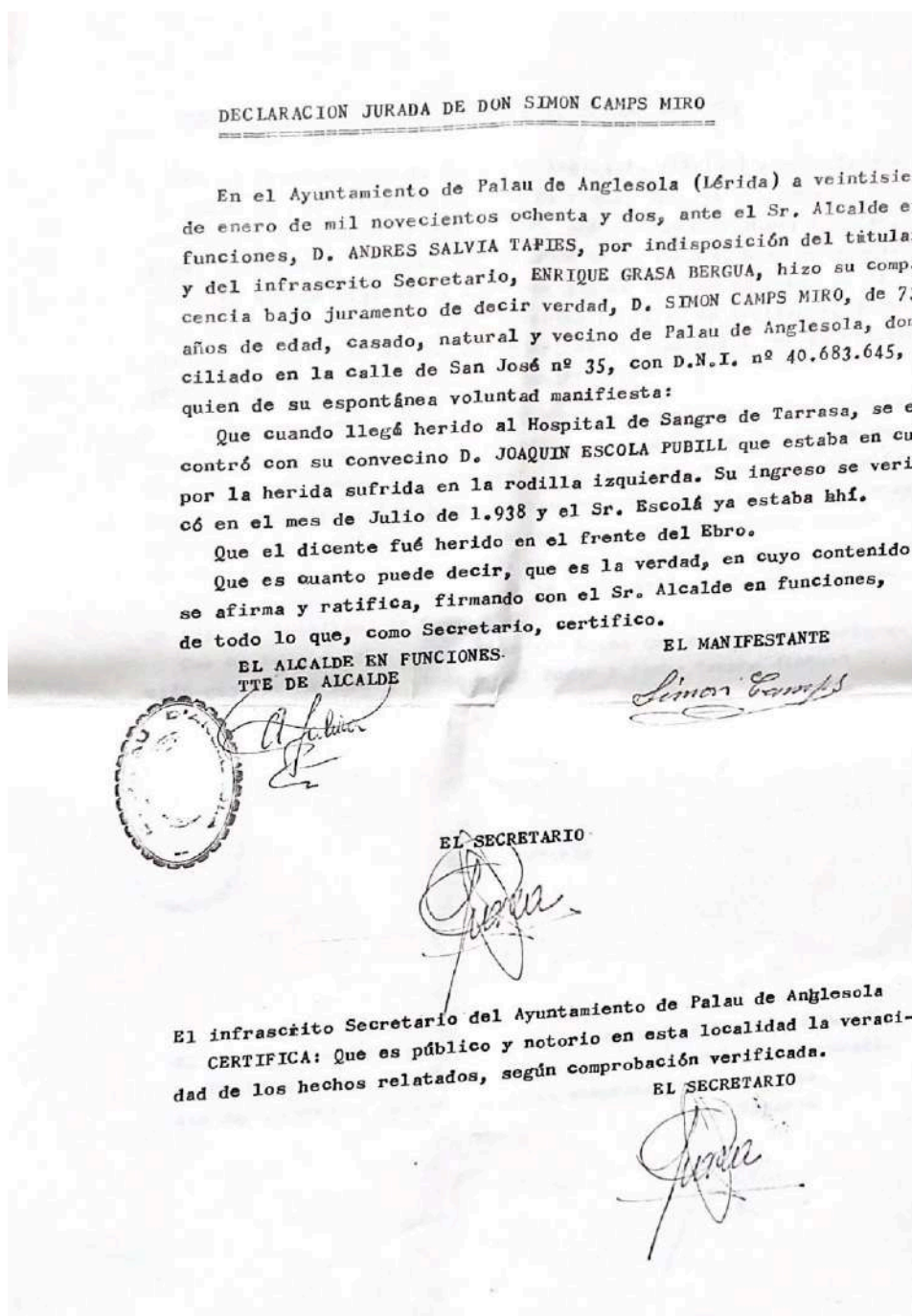
així a que siba de vigilar una mica però del
 desmoronament molt he perquè ens deman molt
 bon rang i si algú dia ens se sembla que
 me estem prou tips encara ens encara a menjar
 algun plat de faves o de badella que tot subin
 en veurem ~~per~~ hi arribem aquella cosa que
 ens se corran molt bé. ^{et en el} el demeti ens donen
 cafè al mig dia i un plat de mongetes i
 pa de mig kilo y una botet de vi y al vespre
 un altre plat de mongetes
 Si fos los que vinguesin algú i ens aque-
 sin tret de aquest poble que no ens frog-
 sin veure la direcció de la casa es:
 Pere Beunans Baro. carrer Sant Antoni n. 13
 Palma d'Anglaterra Província de Lleida
 però si no volen pujar no pugem per-
 que per lo que veu la roba també nos
 han poden esta perquè fins para no
 ens ha faltat re vino als de casa
 També ya em dispensarem de la mala
 lletra perquè em d'herència com podem y
 E no com volen
 Es despedeix al vostra fill que pensa
 molt amb vosaltres

Antoni Borrallés Posti
 3

Si volen contestar que no vinguen la
 direcció es 3. Batalló 4. Companyia XXV III
 Brigada Base p. a. e

Annex 10

Declaracions jurades d'Isidre Teixidó Guillem i Simó Camps Miró

DECLARACION JURADA DE DON ISIDRO TEIXIDO GUILLEM

En el Ayuntamiento de Palau de Anglesola (Lérida) a veintisiete de enero de mil novecientos ochenta y dos, ante el Sr. Alcalde en funciones, D. ANDRES SALVIA TAPIES, por indisposición del titular, y del infrascrito Secretario, ENRIQUE GRASA BERGUA, hizo su comparecencia el que dijo ser y llamarse ISIDRO TEIXIDO GUILLEM, de 64 años de edad, casado, natural y vecino de Palau de Anglesola, domiciliado en la calle de San Salvador, nº 16, con D.N I. nº 40.683.28 quien de su espontánea voluntad manifiesta:

Que estuvo con D. JOAQUIN ESCOLA PUBILL en el frente de Cataluña durante la contienda en la posición denominada Cabeza del Puente de Balaguer, que aunque no pertenecía a su Brigada, en aquella ocasión atacaban o se defendían juntas ambas Brigadas y en la posición denominada Asentiú, fué herido en la rodilla izquierda, siendo sacado del frente y ya no se vieron más en toda la campaña.

Que él estaba en la Brigada nº 38 y el manifestante en la Brigada 213, 4º Batallón, 1ª Compañía.

Que es todo cuanto puede decir del hecho que motiva esta declaración que por su honor, firma en el lugar y fecha "supra dictum"

EL TTE DE ALCALDE
ALCALDE EN FUNCIONES

[Handwritten signature of the Mayor]

EL MANIFESTANTE

[Handwritten signature of the declarant]

EL SECRETARIO

[Handwritten signature of the Secretary]

El infrascrito Secretario del Ayuntamiento de Palau de Anglesola
CERTIFICA: Que es público y notorio en la localidad la veracidad de los hechos relatados, según comprobación verificada.

EL SECRETARIO

[Handwritten signature of the Secretary]

Annex 11

Sol·licitud dirigida al Ministerio de Interior per cobrar una ajuda com a ferit de guerra

MINISTERIO DEL INTERIOR
MINISTERIO DE LA GOBERNACION
DIRECCION GENERAL DE POLITICA INTERIOR

Ag. 25/6 -281/11-13/77

Fecha	2.11.77
Provincia	LERIDA
Municipio	PALAU DE ANGLESO LA

MUTILADOS (D. 670/1976)

DATOS DEL INTERESADO

1.º apellido	ESCOLA	2.º apellido	PUBILL
Nombre	JOAQUIN	D. N. I.	40.786.073
Domicilio (calle, plaza, etc.)	Grupo F. Boldu		Num. 1

LESIONES

ART.	NUM.	VALORACION PORCENTUAL	GRADO DE INCAPACIDAD	% DE LA PENSION MAXIMA
26	509	30	2º	50%
24	487	14		
31	572	15		
TOTAL ...				

CUANTIA DE LA PENSION MENSUAL

ANO 1978	CUATRO MIL SEISCIENTAS TREINTA Y UNA.-	(4.631.-)
ANO 1977	CINCO MIL SEISCIENTAS CINCUENTA.-	(5.650.-)

Esta Dirección General ha dictado, en la fecha que arriba se indica, la siguiente resolución:

-Recibido en esta Dirección General el expediente tramitado por el Gobierno Civil de la provincia que arriba se indica, iniciado mediante solicitud presentada por el interesado ante la Alcaldía del Municipio correspondiente a su domicilio, con objeto de acogerse a los beneficios previstos en el Decreto 670/1976, de 5 de marzo y en el Real Decreto 3025/1976, de 23 de diciembre, reguladores de pensiones a favor de los españoles que, habiendo sufrido mutilación a causa de la pasada contienda, no puedan integrarse en el Cuerpo de Caballeros Mutilados de Guerra por la Patria.

RESULTANDO: Que practicado el reconocimiento del solicitante por los facultativos integrantes de la Comisión Calificadora, se ha comprobado que en el momento de entrar en vigor el Decreto, padecía una incapacidad consistente en **Limitación movimientos rodilla izquierda. Limitación movimientos tobillo izquierdo. Insuficiencia circulatoria de retorno en pierna izquierda.**

RESULTANDO: Que de los documentos unidos al expediente se desprende que estas lesiones son consecuencia de heridas sufridas en **Balaguer el 22 de Marzo de 1.938.**

EJEMPLAR PARA EL INTERESADO

M.2, b)

RESULTANDO: Que el solicitante no pertenece al Cuerpo de Caballeros Mutilados de Guerra por la Patria, por no reunir los requisitos exigidos al efecto por la legislación vigente.

RESULTANDO:

CONSIDERANDO: Que las circunstancias concurrentes en el interesado satisfacen los requisitos establecidos en el artículo 1.º del Decreto 670/1976.

CONSIDERANDO: Que las lesiones descritas en el primer Resultando aparecen incluidas en el Decreto 670/1976, de acuerdo con las referencias que arriba se detallan, así como el correspondiente grado de incapacidad, a tenor de lo previsto en el artículo 2.º del repetido Decreto.

CONSIDERANDO: Que en la tramitación del expediente se han cumplido los requisitos previstos en los artículos 5.º y 6.º del Decreto en orden a la calificación de la incapacidad y a la comprobación del origen de la misma.

CONSIDERANDO:

Vistos los artículos 1.º, 2.º, 5.º y 6.º del Decreto 670/1976 y la tabla anexa al mismo, previa propuesta del Gobierno Civil de la provincia arriba reseñada, y de acuerdo con el informe de la Comisión Provincial de Calificación,

Esta Dirección General, en virtud de la competencia que le atribuyen los artículos 4.º, apartado c), y 7.º, apartado 2.º, del Decreto 670/1976, ha resuelto:

El interesado, cuyo nombre se consigna en la parte superior, se encuentra comprendido en el ámbito de aplicación del Decreto 670/1976, correspondiéndole, a tenor de lo dispuesto en el artículo 2.º del mencionado Decreto, la calificación de incapacidad que también se indica y teniendo derecho, por tanto, a partir del 1 de mayo de 1976, a la correspondiente pensión, cuya cuantía asimismo se expresa.»

Firmado: el Director General.

Lo que se comunica para su conocimiento y efectos, informándole al propio tiempo que, de acuerdo con lo establecido en el artículo 7.º, uno, del Decreto 670/1976, esta resolución pone fin a la vía administrativa.

EL JEFE DE SECCION.

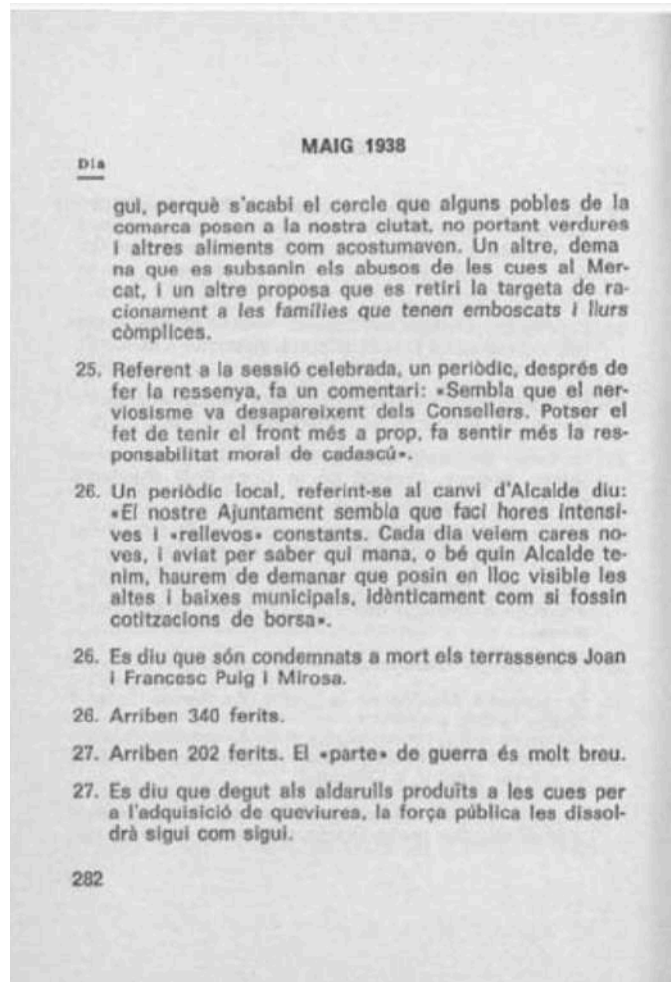
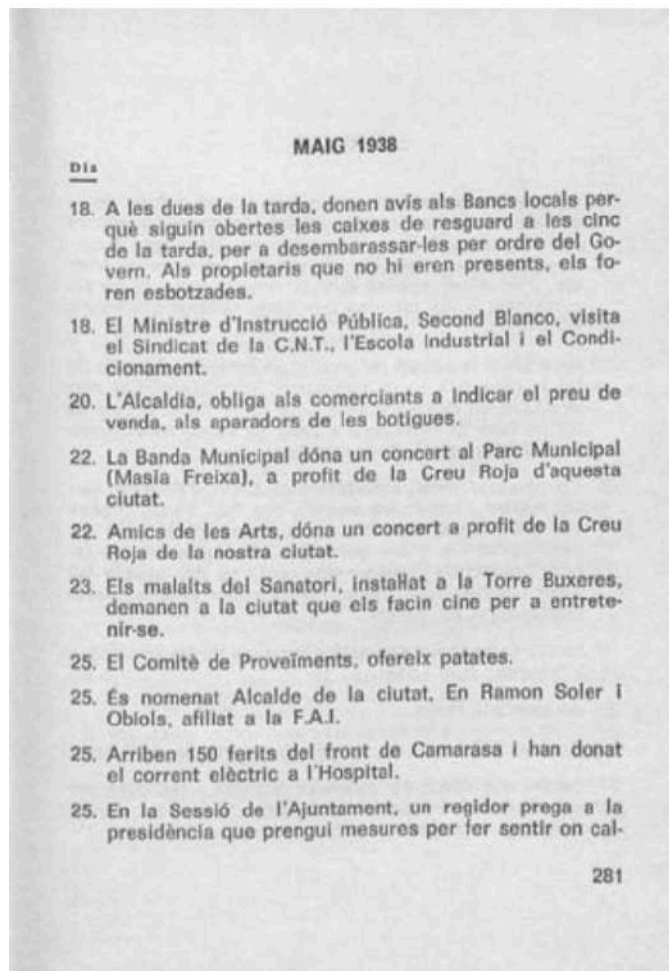
[Firma manuscrita]

RECIBO

Annex 12

Pàgines 281 i 282 del llibre *Terrassa 1936-1939. Tres anys difícils de Guerra Civil* de Baltassar Ragon

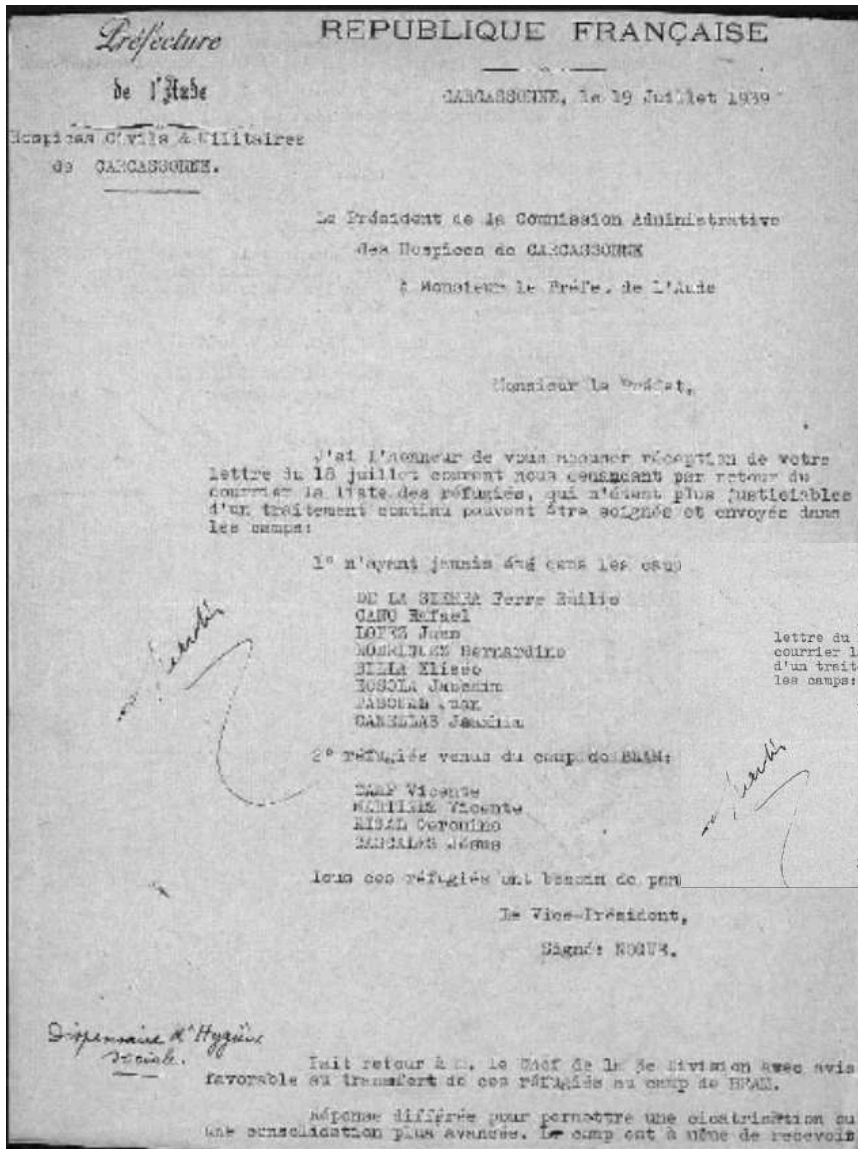
Annex 13

Document Réfugiés évacués sur les hôpitaux de Carcassonne, Castelnaudary, Fanjeaux et Lézignan-Corbières. Liestes, correspondance dels Arxius dels camps dels arxius departamentals de l'Aude, <https://archivesdepartementales.aude.fr/les-archives-des-camps>

MINISTÈRE DE L'INTÉRIEUR		RÉPUBLIQUE FRANÇAISE	
DIRECTION GÉNÉRALE		CARCASSONNE	
SÛRETÉ NATIONALE		14 Février 1939	
LISTE DE PRISONNIERS ESPAGNOLS ARRIVÉS LE 8-4-39 à CARCASSONNE ET HOSPITALISÉS DANS CETTE VILLE.			
1-ABADAL José	* 51-FARNO ARMINA Balbina a Cariza	52-FERRERES José Guerau a Cariza	
2-ABARCA Oleto	53-FERRER Eugenio	54-FERRERES José	
* 3-ABRIL Jean a Montblanc	55-FERRERES José	56-FRANQUELA Sebastián	
4-ADRYNO François	56-FRANQUELA Sebastián	57-FRANQUELA Sebastián	
5-AGUIARRA Enrique a Montblanc	57-FRANQUELA Sebastián	58-FRANQUELA Sebastián	
6-AGUIARRA Enrique a Montblanc	58-FRANQUELA Sebastián	59-FRANQUELA Sebastián	
7-ALVAREZ Vicente	59-FRANQUELA Sebastián	60-FRANQUELA Sebastián	
8-ALVAREZ José a Montblanc	60-FRANQUELA Sebastián	61-FRANQUELA Sebastián	
9-Alonso Santiago	61-FRANQUELA Sebastián	62-FRANQUELA Sebastián	
10-AMARAL Marcos Rodriguez	62-FRANQUELA Sebastián	63-FRANQUELA Sebastián	
11-AMARAL RODRIGUEZ Juan	63-FRANQUELA Sebastián	64-FRANQUELA Sebastián	
12-ARNA TORRES Balbina a Cariza	64-FRANQUELA Sebastián	65-FRANQUELA Sebastián	
13-ARTURO Vicente	65-FRANQUELA Sebastián	66-FRANQUELA Sebastián	
14-ARZUFAR Pedro	66-FRANQUELA Sebastián	67-FRANQUELA Sebastián	
15-BADILLO LUCAS andr. a Cariza	67-FRANQUELA Sebastián	68-FRANQUELA Sebastián	
16-BANCHINO Francisco	68-FRANQUELA Sebastián	69-FRANQUELA Sebastián	
17-BARON SARATNO Enrique	69-FRANQUELA Sebastián	70-FRANQUELA Sebastián	
18-BARRERA Vicente a Cariza	70-FRANQUELA Sebastián	71-FRANQUELA Sebastián	
19-BASILIER Antonio	71-FRANQUELA Sebastián	72-FRANQUELA Sebastián	
20-BENITE DAVIDA Juan	72-FRANQUELA Sebastián	73-FRANQUELA Sebastián	
21-BENITO Juan	73-FRANQUELA Sebastián	74-FRANQUELA Sebastián	
22-BENICHEN Antonio	74-FRANQUELA Sebastián	75-FRANQUELA Sebastián	
23-BILLO Antonio	75-FRANQUELA Sebastián	76-FRANQUELA Sebastián	
24-BLAIN José	76-FRANQUELA Sebastián	77-FRANQUELA Sebastián	
25-CAMPDEI José	77-FRANQUELA Sebastián	78-FRANQUELA Sebastián	
26-CANELLAS Joaquina	78-FRANQUELA Sebastián	79-FRANQUELA Sebastián	
27-CANO Rafael	79-FRANQUELA Sebastián	80-FRANQUELA Sebastián	
28-CANO Angel	80-FRANQUELA Sebastián	81-FRANQUELA Sebastián	
29-CARRIEN Jean	81-FRANQUELA Sebastián	82-FRANQUELA Sebastián	
30-CHERE Ilario	82-FRANQUELA Sebastián	83-FRANQUELA Sebastián	
31-CHERE MORNO Aurélio	83-FRANQUELA Sebastián	84-FRANQUELA Sebastián	
32-CHERRO Francisco	84-FRANQUELA Sebastián	85-FRANQUELA Sebastián	
33-CHICA José	85-FRANQUELA Sebastián	86-FRANQUELA Sebastián	
34-CID Blas	86-FRANQUELA Sebastián	87-FRANQUELA Sebastián	
35-CIVERA Juan Baptista	87-FRANQUELA Sebastián	88-FRANQUELA Sebastián	
36-CONTELLAS Juan	88-FRANQUELA Sebastián	89-FRANQUELA Sebastián	
37-COLLENTES Basilio	89-FRANQUELA Sebastián	90-FRANQUELA Sebastián	
38-COTANDA Francisco	90-FRANQUELA Sebastián	91-FRANQUELA Sebastián	
39-DE DIEGO Thomas	91-FRANQUELA Sebastián	92-FRANQUELA Sebastián	
40-DE LA SIERRA FERRER Basilio	92-FRANQUELA Sebastián	93-FRANQUELA Sebastián	
41-DIAS MARINAL Dolores a Cariza	93-FRANQUELA Sebastián	94-FRANQUELA Sebastián	
42-DOMINGUEZ RODRIGUEZ Bernardino	94-FRANQUELA Sebastián	95-FRANQUELA Sebastián	
43-DOMINGO JUSEM Florencio	95-FRANQUELA Sebastián	96-FRANQUELA Sebastián	
* 44-DURA DE LA TORRE Nutividad a Cariza	96-FRANQUELA Sebastián	97-FRANQUELA Sebastián	
45-ESCOBAR Salvador	97-FRANQUELA Sebastián	98-FRANQUELA Sebastián	
46-ESCOLAN Joaquin	98-FRANQUELA Sebastián	99-FRANQUELA Sebastián	
47-ESCOBAS Aujela	99-FRANQUELA Sebastián	100-FRANQUELA Sebastián	
48-ESCUERO Felipe	100-FRANQUELA Sebastián	101-FRANQUELA Sebastián	
49-ESTABALLA Roman	101-FRANQUELA Sebastián	102-FRANQUELA Sebastián	
50-ESTEBAN GARCIA Luis	102-FRANQUELA Sebastián	103-FRANQUELA Sebastián	

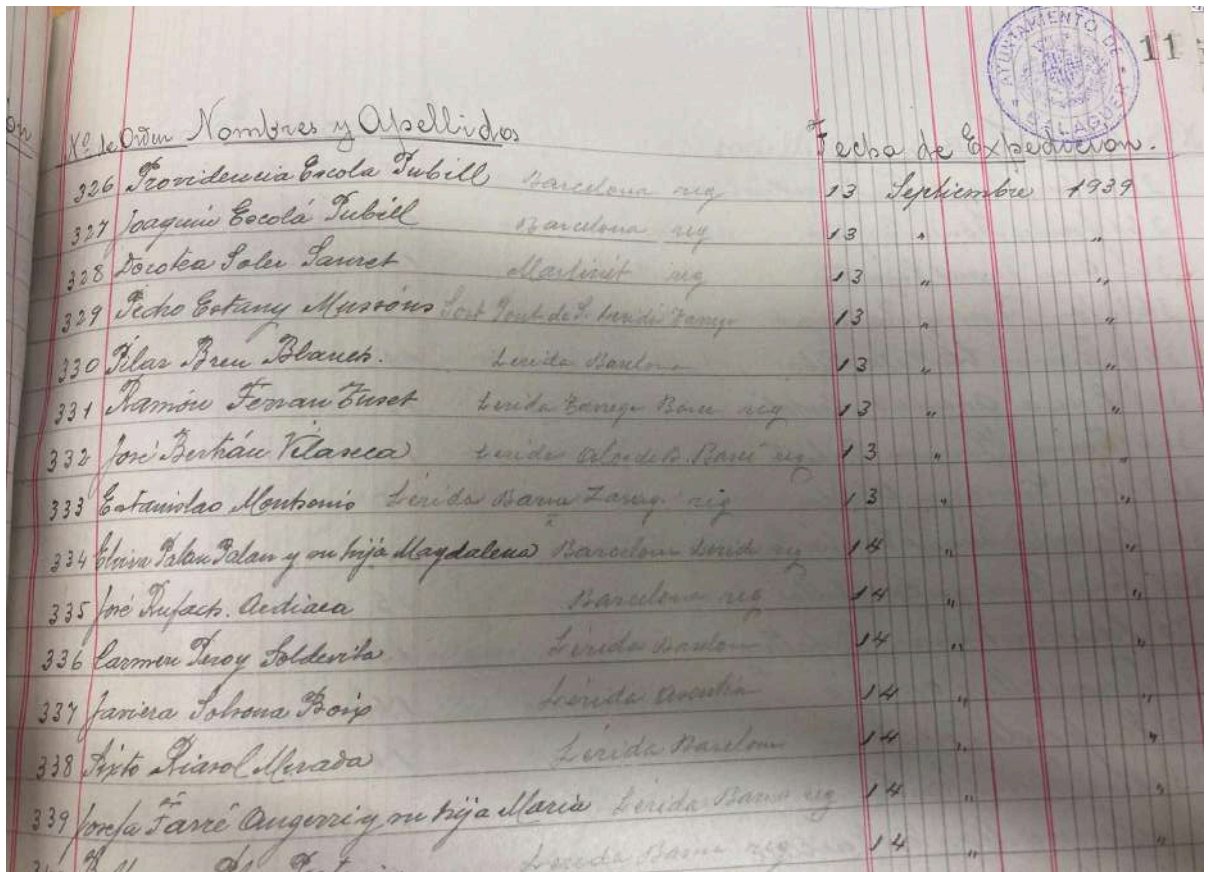
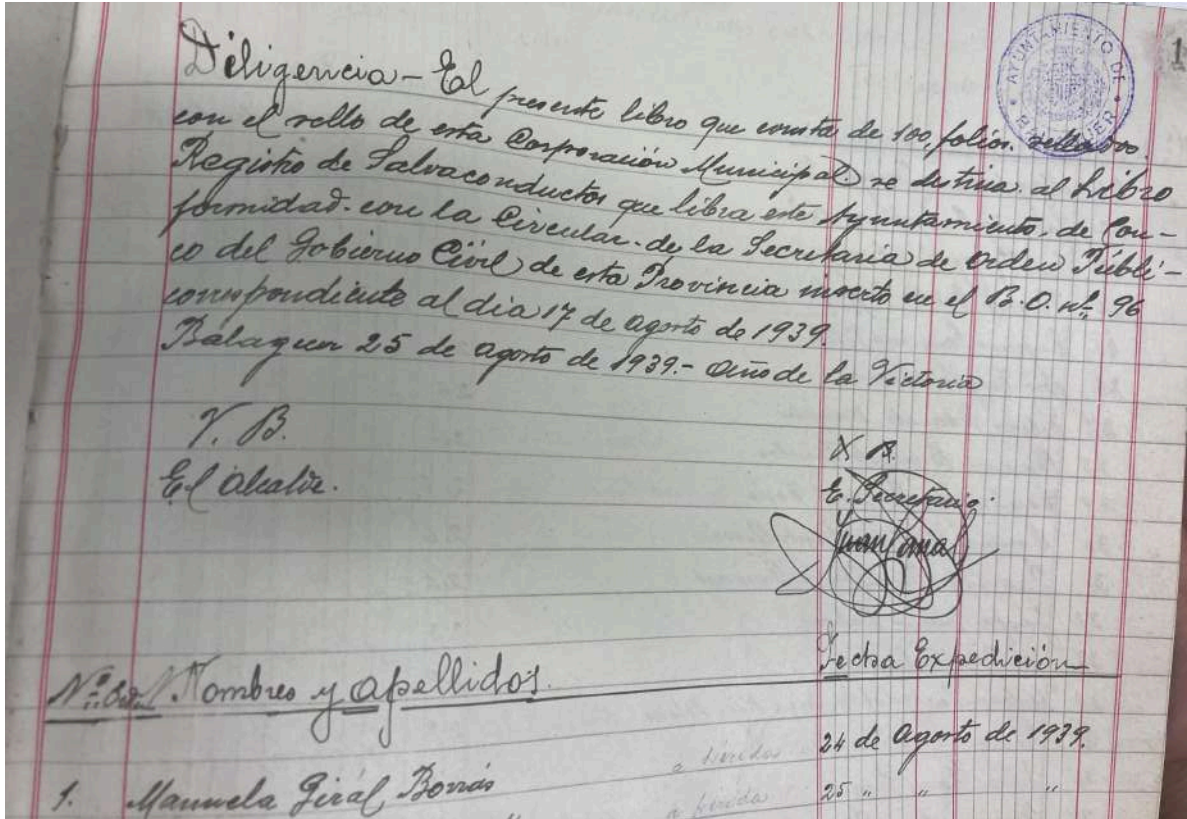
Annex 14

Document Réfugiés évacués sur les hôpitaux de Carcassonne, Castelnaudary, Fanjeaux et Lézignan-Corbières. Liestes, correspondance dels Arxius dels camps dels arxius departamentals de l'Aude, https://archivesdepartementales.aude.fr/les-archives-des-camps

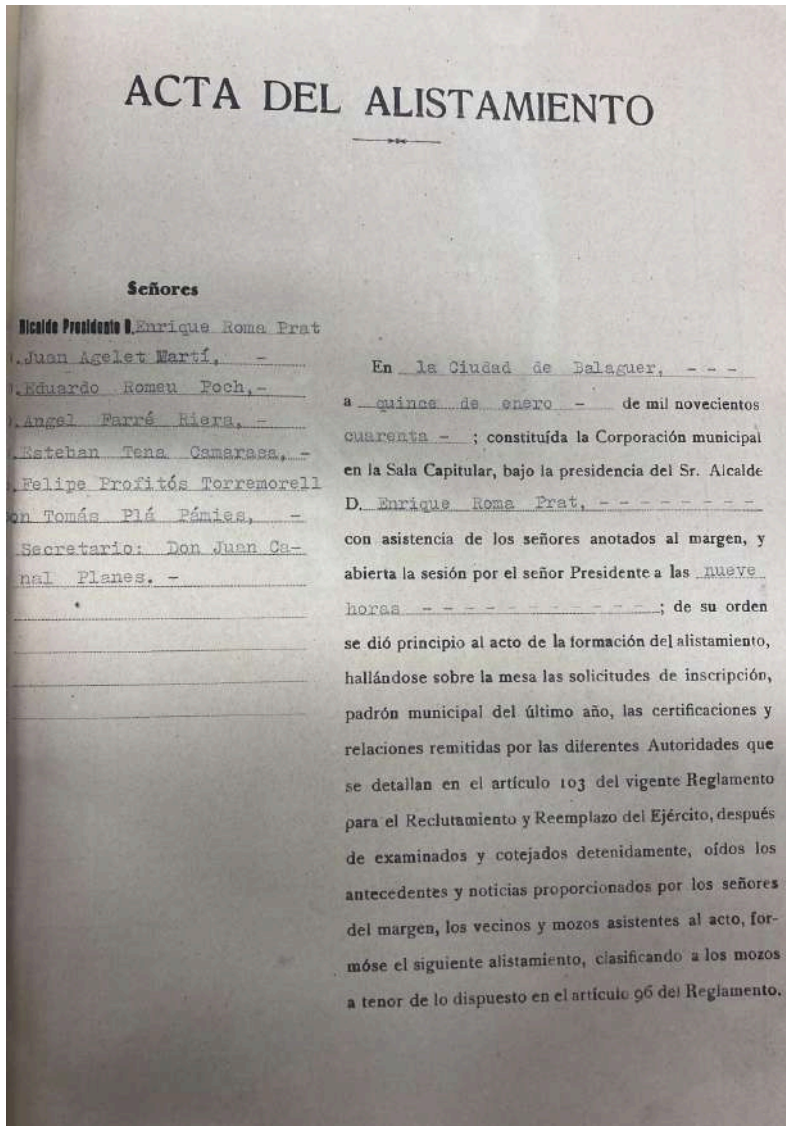
Annex 15

Llistat de salvaconductes emesos per l'Ajuntament de Balaguer, extret de l'Arxiu Comarcal de la Noguera

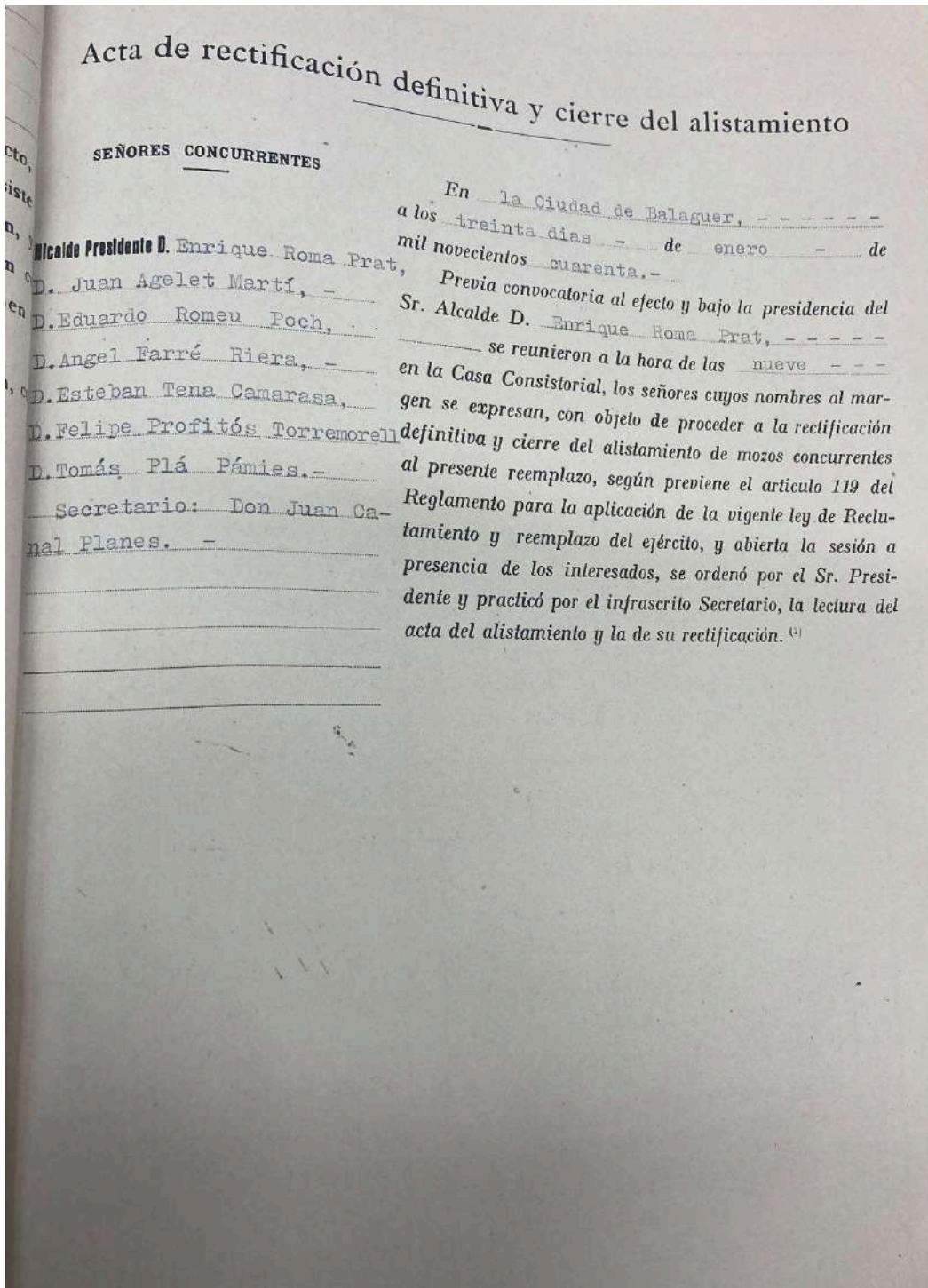

Annex 16

Acta d'allistament de soldats i documentació sobre l'allistament de 1940 de l'Ajuntament de Balaguer, extreta de l'Arxiu Comarcal de la Noguera.

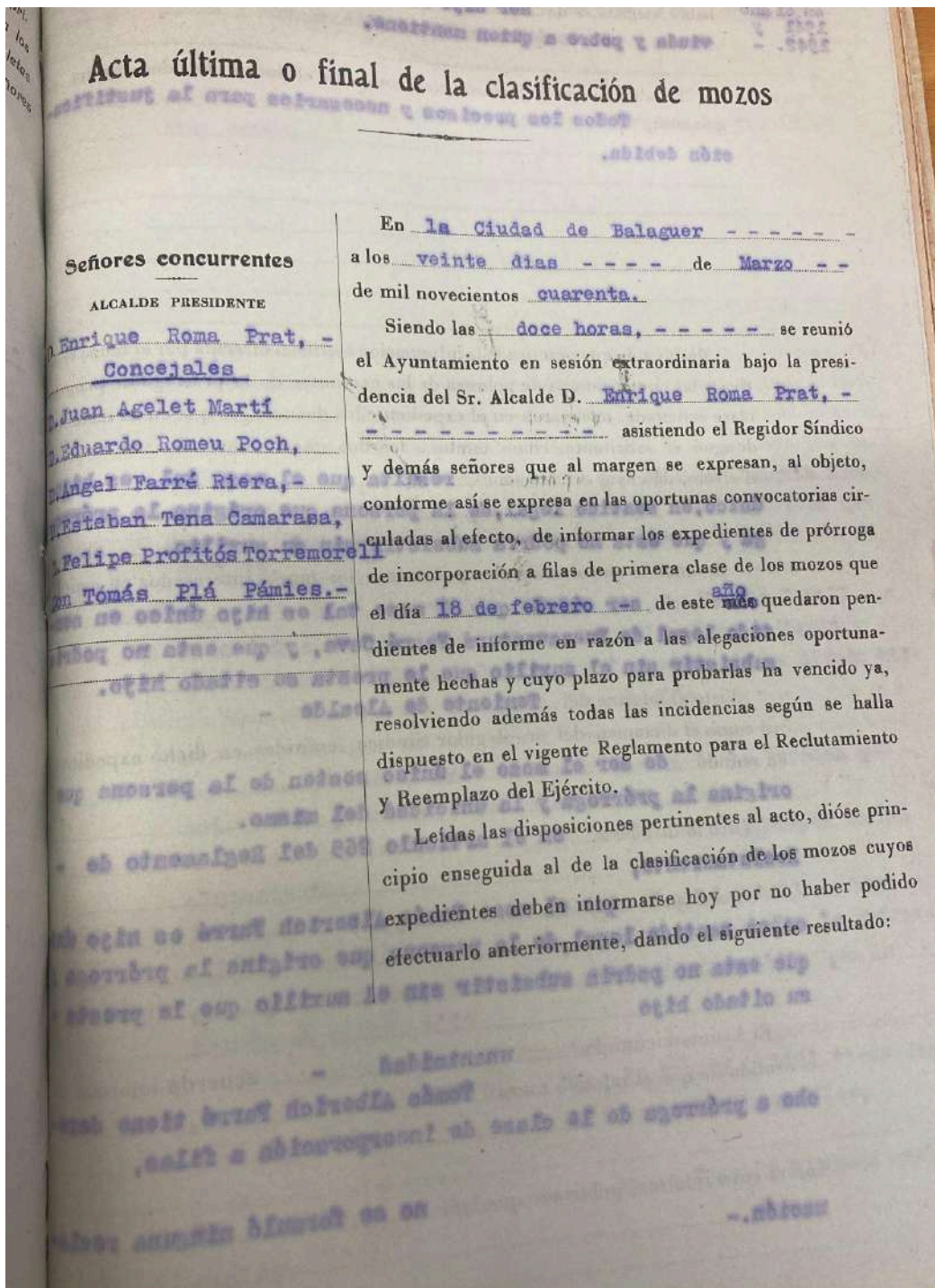

Nº	Alfons	Alfons	Alfons	Alfons	Alfons
2	Andrés Delmas, Eduardo	Juan y Teresa	23		
3	Alós Balagú, Manuel	Buenvis y Buenvis	23		Balaguer
4	Alberich Farré, Tomás	José y Teresa	24		"
5	Alamán Lloró, - Carles	Miguel y Maria	24		Plaza San Salvador
6	Barril Roca, Jacinto	José y Buenavis	31		Calle Cuasta, núm. 45 -
7	Bosch Balagú, José	Ant. é Ignacia	14		Plaza Mercadal nº 34 -
8	Brascó Roca, José	Gregorio-Micela	24		"
9	Bañes Lahoz, - Antonio	Megin y Josefa	23		Calle Santo Domingo
10	Boladeras Farrany, Manuel	Franc. y Antonia	27		Calle del Milagro -
11	Barret Castarlenas, Francisco	Mateo y Josefa	15		"
12	Balagueró Baró, - Teodoro	Juan y Maria	23		Calle de la Cuasta, nº 7
13	Biscarri Torruella, José	Antonio y Carmen	16		Afuera
14	Botigá Valls, Amadeo	Antonio y Asunción	14		"
15	Camarasa Tribó, - Antonio	José y Francisca	1 Mayo		Plaza Mercadal -
16	Cosinilla Cinsa, - José	Antonio é Inés	18		"
17	Campo Mora, Juan	Gaspar y Josefa	21		Barrionuevo, - 34 -
18	Comabella Rebert, Felipe	Vicente y Maria	21		Calle Santo Domingo
19	Calvia Marsell, Juan	José y Teresa	5		"
20	Descarrega Gironés, Salvador	José y Dolores	5		Calle del Torrente
21	Espert Esteve, Alberto -	Felipe y Paula	11		Plaza Mercadal, nº 1 -
22	Eroles Sauret, José -	Sebastian y Antona	22		Convento Santo Domingo
23	Escolá Pubill, Joaquín -	Pedro y Dolores	22		Fatarella-2.
24	Epinet Molins, Juan -	Jaime y Ana	23		Balaguer
25	Espies Bertren, Fernando-	Juan y Dolores	27		"
26	Fontdevila Gotarda, Francisco	Fe. y Concepción	13		Mayor, -
27	Golet Barrot, Francisco-	José y Magdalena	28		C. Puente, - 53 -
28	Gasol Alós, Juan -	Franc. y Ramona	15		"
29	Galiéno Almacellas, Pedro	Sebastian y Maria	6		Mayor, -
30	García Ballesté, Francisco	José y Carmen	18		Botera, - 18 -
31	Giralt Ortiz, - Jaime -	Miguel y Teresa	29		Botera, - 11 -
32	García Grau, - Navidad	Ramón y Encarnación	7		"
33	Gimenez, Juan Bautista -	Antonio y Juana	8		Torrente, -
34	Herrera Flaró, Antonio	José y Maria	20		Tejedores - 22 -
35	Hortelano Morelló, Tomás -				"

Mozo *Nº 213* *Escolà Pubill* *Joaquín* hijo de *Sebastián*
 y de *Antonia* natural de *Balaguer* y domiciliado en *Maym 15*
 con residencia en *Maym 15* si sabe leer *si*
 escribir, y tallado que fué, resultó tener la talla de un metro *630* milímetros.
 Reconocido facultativamente dicho individuo, resultó con un perímetro torácico de *93*
 centímetros y *resultó hallarse comprendido en el grupo*
1º letra J, nº 67, por lo que se le conceptúa inútil
total.
 Invitado para que alegue los motivos que tuviere para excluirse del servicio militar activo
 o para solicitar prórrogas de primera clase, y extendida la diligencia de notificación, bien en-
 terado, contestó: *Que es hijo de padre pobre y arruinado e*
quien mantiene y que solicita prórroga de 1ª
clase.
 Y el Ayuntamiento, vistos los datos que preceden y los documentos obrantes en el expe-
 diente personal del mozo, de conformidad con el parecer del señor Regidor Síndico en funcio-
 nes, y en presencia de lo dispuesto en el artículo _____ del Reglamento, acordó: *De-*
clararlo inútil total con derecho a prórroga de 1ª
clase.

Mozo *Nº 214* *Espinós Melius* *Juan* hijo de *Pedro*
 y de *Isolores* natural de *Balaguer* y domiciliado en _____
 con residencia en *C. Pau Jugué* si sabe leer *si*
 escribir, y tallado que fué, resultó tener la talla de un metro *692* milímetros.
 Reconocido facultativamente dicho individuo, resultó con un perímetro torácico de *84*
 centímetros y *resultó hallarse comprendido en el grupo*
1º, nº 60, letra E, por lo que se le conceptúa inútil
 Invitado para que alegue los motivos que tuviere para excluirse del servicio militar activo
 o para solicitar prórrogas de primera clase, y extendida la diligencia de notificación, bien en-
 terado, contestó: *Que nada tiene que alegar aparte del*
defecto físico que padece

JOAQUIN ESCOLÀ PUBILL. --- n.º 23. --- del Reemplaz de 1936

Visto el expediente de prórroga de primera clase de este mozo, con motivo de haber alegado la de ser hijo único, en sentido legal, de padre pobre y sexagenario a quien mantiene.

Resultando que a la instancia acompañó el mozo, los documentos siguientes: Todos los precisos y necesarios para la justificación debida.

Resultando que practicada la información testifical ofrecida por el mozo relativa a las circunstancias de pobreza de los causantes de la prórroga de primera clase solicitada, declararon en el expediente los dos testigos que en su instancia designó el solicitante, como también los dos que nombró el Ayuntamiento al efecto, de cuyas declaraciones resulta que el mozo Joaquín Escolà Pubill es hijo único, en sentido legal, de la persona que origina la prórroga y que esta no podría subsistir sin su auxilio.

Resultando que ofrecido el expediente a los mozos interesados en contra, manifestaron ser cierto que el mozo Joaquín Escolà Pubill, es hijo único en sentido legal, de Sebastián Escolà Ciralt y - que este no podría subsistir sin el auxilio de su citado hijo

Visto el informe del Teniente de Alcalde --- así como el dictamen del Sr. Regidor Síndico, emitidos en dicho expediente en sentido de ser el mozo el único sostén de la persona que origina la prórroga, y la unicidad del mismo.

Visto lo dispuesto en el artículo 265 del Reglamento de Reemplazamiento.

Considerando que el mozo Joaquín Escolà Pubill es hijo único en sentido legal, de la persona que origina la prórroga, y que ésta no podría subsistir sin el auxilio que le presta su citado hijo.

El Ayuntamiento por unanimidad - acuerda informar en el sentido de que el referido mozo Joaquín Escolà Pubill tiene derecho a prórroga de la clase de incorporación a filas,

contra cuyo informe, publicado que fué, no se formuló ninguna reclamación.

4ª Región Militar Caja de Recluta de LÉRIDA Número 40

Municipal Ayuntamiento de BALAGUER Distrito de BALAGUER

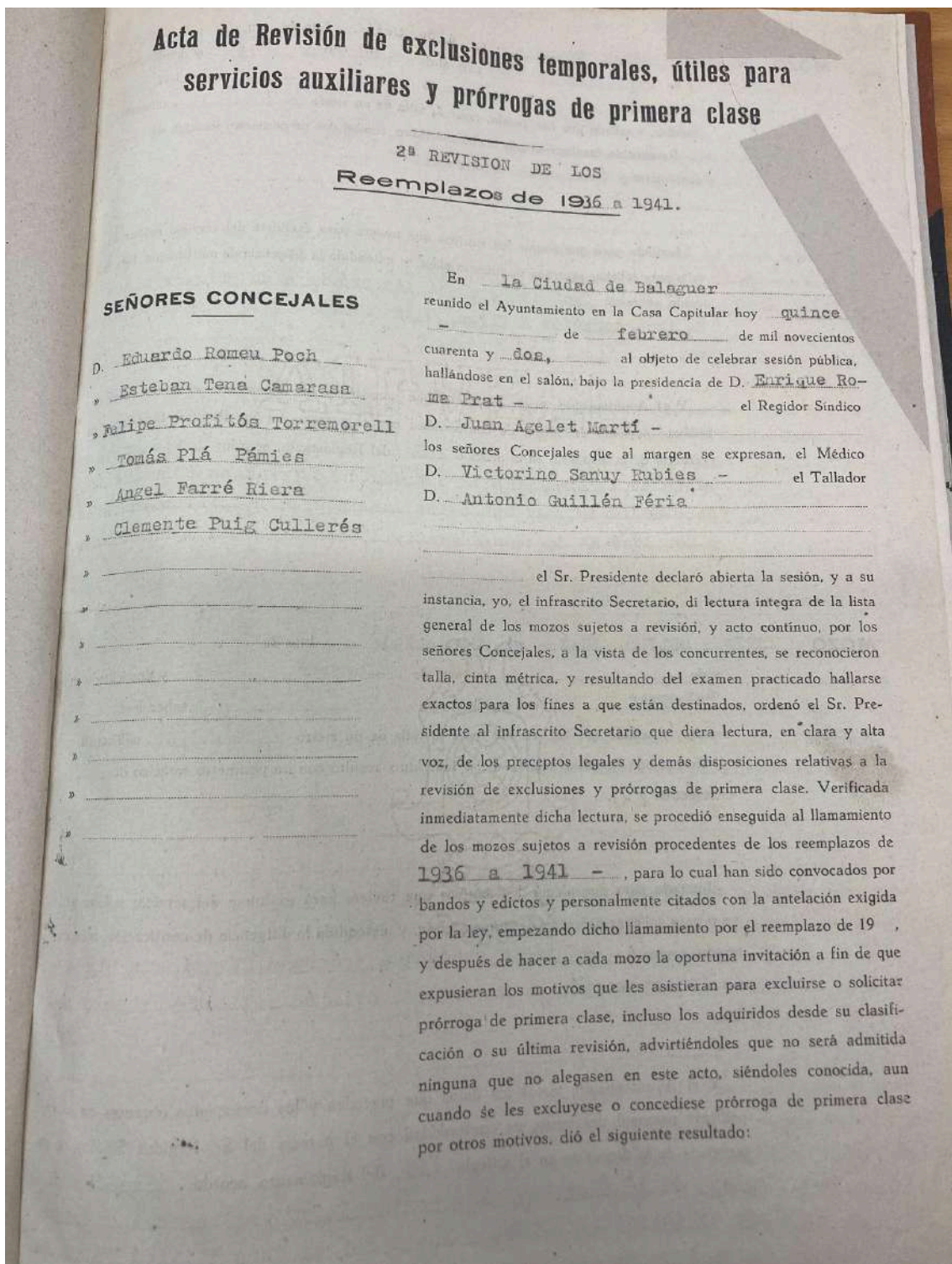
Reemplazo del año 1936 Acta número

ACTA de las clasificaciones acordadas en el día de la fecha correspondientes a los mozos que a continuación se expresan, en relación con su adhesión al Movimiento Nacional.

Número del Reemplazo	NOMBRES	Número de la ficha	Clasificación	Situación en que queda
4	Alberich Farré, Tomás	141	Indiferente	
9	Baños Lahoz, Antonio	142		
10	Boladeres Farreny, Manuel	143		
15	Camarasa Tribó, Antonio -	144	Indiferente	
16	Cosials Cinca, José	145		
20	Descarrega Gironés, Salvador	146	Afecto	
23	Escolà Pubill, Joaquin -	147	Indiferente	
24	Espinet Molins, Juan -	148	Indiferente	
35	Hortelano Serentill, Tomás	149	Indiferente	
39	Llover Roca, Juan -	150	Indiferente	
42	Margineda Barbosa, Isidro	151		
54	Planes Botigué, José -	152	Indiferente	
56	Portís Valls, Manuel -	153	Indiferente	
78	Salud Folguera, Francisco-	154	Indiferente	
65	Rialp Porta, Antonio -	155		
64	Rialp Alós, Miguel -	156	Indiferente	
71	Santegmases Clua, José -	157	Indiferente	
73	Segovia Gatnau, José -	158	Indiferente	
74	Sallent Vigas, Andrés -	159	Afecto	

Annex 17

Acta de revisió d'exclusions temporals, útils per a serveis auxiliars i pròrrogues de primera classe, extreta de l'Arxiu Comarcal de la Noguera

MOZO ESCOLA PUBILL, JOAQUIN - n.º.23 de 1936 - hijo de Sebastian
y de Antonia natural de Balaguer y domiciliado en
Balaguer con residencia en saber leer si
escribir, y tallado que fué, resultó tener la talla de un metro 625 milímetros.
Reconocido facultativamente dicho individuo, resultó con un perímetro torácico de 91
centímetros y estar comprendido en el grupo 3º, letra F., n.º.167

Invitado para que alegue los motivos que tuviere para excluirse del servicio militar acti-
vo o para solicitar prórroga de primera clase, y extendida la diligencia de notificación, bien en-
terado, contestó: Que no tiene nada más que alegar aparte del de-
fecto físico que padece.

Y el Ayuntamiento, vistos los datos que preceden y los documentos obrantes en el ex-
pediente personal del mozo, de conformidad con el parecer del Sr. Regidor Sindico, y en
presencia de lo dispuesto en el artículo del Reglamento, acordó: Declararlo -
Soldado Util Servicios Auxiliares.-

MOZO PLANES BOTIGUE, JOSE - n.º. 54 de 1936 - hijo de
y de natural de Balaguer y domiciliado en
Balaguer con residencia en saber leer
escribir, y tallado que fué, resultó tener la talla de un metro milímetros.
Reconocido facultativamente dicho individuo, resultó con un perímetro torácico de
centímetros y

Junta de Clasificación y Revisión de la Provincia de Lérida Ayuntamiento de **BALAGUER** Reemplazo de 19 **36.-**

LISTA NOMINAL que por duplicado presenta a la Junta expresando el comisionado nombrado por la Corporación municipal para asistir al Juicio de exenciones, de los mozos alistados en el actual reemplazo y de los que se hallan sujetos a revisión con expresión de las circunstancias que concurran en cada uno de ellos.

NOMBRES DE LOS MOZOS	Fecha de nacimiento			Naturaleza de los mozos		NOMBRES	TALLA	Fuerza (libros)	Asistencia de exámenes y otros datos	SABEN	ESTAN COMPENDIDOS LOS	EXCLUIDOS				Fallos de la Junta
	Día	Mes	Año	Padre	Estado							Provincia	Letras	Letras	Letras	
José Alberich Ferré				Balaguer	Lérida					SI SI SI	Prórroga	18	28			Soldado U.T.S. Prórroga
Joaquín Escolà Pubill				id.	id.	Antonio Amación	1825	91	SI	" "	S.U.S.	30	7	167		Soldado U.S. utilares
Juan Ferreres Molina				id.	id.					SI	" "	Prórroga	18	18		Soldado util fardo sereno <i>de pago</i>
José Planes Botigué				id.	id.					SI	" "	Prórroga	18	28		Soldado U.T.S. Prórroga
Ignacio Rial Alón				id.	id.					SI	" "	Prórroga	18	18		Soldado U.T.S. Prórroga
José Sanuy Ferré				id.	id.					SI	" "	Prórroga	18	28		Soldado U.T.S. Prórroga
José Segoria Gatnau				id.	id.					SI	" "	Prórroga	18	18		Soldado U.T.S. Prórroga
Francisco Salud Folguera				Penelles	id.	José Rosa	1895	83	SI	" "	S.U.S.	38	8	168		~~Soldado~~

Balaguer, 4 de Abril de 1942.

EL ALCALDE, *[Firma]* EL SECRETARIO, *[Firma]*

0 APR 1942
Lérida
El Capitán Secretario *[Firma]*

Annex 18

Llicència absoluta del servei militar de Joaquim Escolà Pubill

Palau de Anglada

EL ⁽¹⁾ SEÑOR SR. CAPITAN GENERAL DON JUAN BAPTISTA SANCHEZ GONZALEZ.
y en su nombre el ⁽²⁾ CORONEL DON MIGUEL RUANO RUIZ, JEFE DEL REGIMIENTO
CAZADORES DE MONTAÑA Nº 2.

CONCEDO LICENCIA ABSOLUTA, por haber permanecido ⁽³⁾ 18 años en el Servicio Militar desde la
fecha de su ingreso en Caja, según lo dispuesto en el artículo 18 del Reglamento aprobado por Decreto ⁽⁴⁾ 27 de
Febrero 1925 al SOLD. Joaquín Escolà Pubill hijo de Sebastián y de Antonia
natural de Balaguer, Ayuntamiento de idem.
provincia de Lérida, nació el día 22 de Agosto de 1915, de oficio
electricista, su estado soltero. Fue alistado en el reemplazo de 1936 y clasifi-
cado como útil servicios auxiliares habiendo prestado los servicios que se expresan al dorso.
Y por haber cumplido su compromiso en el Ejército, expido la presente en Berge a 1
de Agosto de 1954.

(1) Capitán General de la Región.
(2) Jefe del Cuerpo, Unidad o Zona donde radique la documentación.
(3) Número de años que ha permanecido sujeto al Servicio Militar, con arreglo a la Ley de Reclutamiento a que esté acogido.
(4) Se indicará si es el Reglamento de 27 de febrero de 1925 o el de 6 de abril de 1943.

AÑOS	SITUACIONES, SERVICIOS Y VICISITUDES (1)
1942	Causa alta en esta Zona de Reclutamiento y Movilización nº 24, el 10 de Julio del año marginal.
1943	En igual situación finó el año.
1944	En igual situación finó el año.
1945	En igual situación finó el año.
1946	En igual situación finó el año.
1947	En igual situación finó el año.
1948	En igual situación hasta el 20 de Setembre, que es destinado al Bon. Cazadores de Montaña nº 12, causando baja en este Centro según T.I. nº 1354-26, causa baja en esta Zona y alta en la revista de octubre marginal.
1949	En igual situación finó el año.
1950	En igual situación finó el año.
1951	En igual situación finó el año.
1952	En igual situación hasta el 29 de Febrero que causa baja en este Centro y alta en el Regto. Caz. de Mon. nº 2, en la revista de Marzo marginal.
1953	En igual situación finó el año.
1954	En igual situación hasta el mes de Agosto en que pasa a licencia absoluta de acuerdo con lo dispuesto en los art. 18 y 33 del Reglamento de Reclutamiento y Reemplazo del Ejército, de fecha 27 de Febrero de 1925.

CERTIFICO: Que el historial abreviado de servicios que antecede está sacado de la filiación original y que esta Licencia ha sido anotada al folio 8 n.º 223.

Berga, 7 de Agosto de 1954
 El Sr. CAPITAN JEFES DEL C.M.R.

[Firma manuscrita]

(1) Atenerse a lo dispuesto en el C. I. núm. 157 de 1930.
 (2) Jefe del C. M. R. en los Cuerpos, o Jefe de Mayoría en las Zonas.

Annex 19

Carnet de veïnatge de la ciutat de Balaguer de Joaquim Escolà Pubill

Pueblo de Balaguer Partido judicial de Balaguer

Certificación de vecindad

D. Joaquín Escolà Pubill
natural de Balaguer (Lleida)
de 29 años de edad, de profesión Albañil
está domiciliado en la calle
de Mayor Balaguer a 1 de Junio de 1945
n.º 11

Fuerzas de Policía Armada y de Tráfico, El Alcalde, El interesado,

[Signature] Joaquín Escolà

NOTA. - Este documento lo llevará el interesado constantemente.

Annex 20

Targetes de racionament de Sebastià Escolà, Dolors Tàpies i Joaquim Escolà (davant i darrere)

COMISARIA GENERAL DE ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES

TARJETA DE ABASTECIMIENTO

DATOS DEL TITULAR

Sebastià Escolà Tàpies
(Nombre) (Primer apellido) (Segundo apellido)

Sexo: V. Nacimiento: día 7 mes agosto año 1946 Años cumplidos

Estado civil: Profesión:

Lugar de nacimiento: Municipio de Palau de Anglesola Provincia de Lérida

Nombre del padre: Joaquín Id. de la madre: Dolores

Para los extranjeros: nacionalidad

Domicilio: calle o plaza de S. Antonio núm. piso 5 de agosto de 1945

Serie L Número 235439

Palau de Anglesola Lérida a 5 de abril de 1948

Firma del interesado (I) DELEGACIÓN Abastecimientos

Conservese cuidadosamente este documento y los cupones que tiene por ser todo ello indispensable para obtener y usar colecciones de cupones de racionamiento.

COMISARIA GENERAL DE ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES

TARJETA DE ABASTECIMIENTO

DATOS DEL TITULAR

Joaquín Escolà Pubill
(Nombre) (Primer apellido) (Segundo apellido)

Sexo: V. Nacimiento: día 17 mes agosto año 1915 Años cumplidos 31

Estado civil: V. Profesión: albanil

Lugar de nacimiento: Municipio de Balaguer Provincia de Lérida

Nombre del padre: Sebastián Id. de la madre: Antonia

Para los extranjeros: nacionalidad

Domicilio: calle o plaza de S. Antonio núm. piso 5 de marzo de 1943

Serie L Número 105634

Palau de Anglesola Lérida a 5 de febrero de 1948

Firma del interesado (I) DELEGACIÓN Palau de Anglesola

Conservese cuidadosamente este documento y los cupones que tiene por ser todo ello indispensable para obtener y usar colecciones de cupones de racionamiento.

COMISARIA GENERAL DE ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES

TARJETA DE ABASTECIMIENTO

DATOS DEL TITULAR

Dolors Tàpies Planes
(Nombre) (Primer apellido) (Segundo apellido)

Sexo: H. Nacimiento: día 11 mes agosto año 1921 Años cumplidos 23

Estado civil: S. Profesión: S. I.

Lugar de nacimiento: Municipio de Torregrossa Provincia de Lérida

Nombre del padre: Isidoro Id. de la madre: Ramona

Para los extranjeros: nacionalidad

Domicilio: calle o plaza de S. Antonio núm. piso 1 de enero de 1945

Palau de Anglesola Serie L Número 235513

Palau de Anglesola Lérida a 5 de abril de 1948

Firma del interesado (I) DELEGACIÓN Abastecimientos

Conservese cuidadosamente este documento y los cupones que tiene por ser todo ello indispensable para obtener y usar colecciones de cupones de racionamiento.

REGISTRO DE CUPONES

Serie	Número	Cups	Serie	Número	Cups
1	5	9	10	10	10
2	6	10	11	11	11
3	7	11	12	12	12
4	8	12			

VARIACIONES 12/ N.º 054503

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

REGISTRO DE CUPONES

Serie	Número	Cups	Serie	Número	Cups
1	5	9	10	10	10
2	6	10	11	11	11
3	7	11	12	12	12
4	8	12			

VARIACIONES 12/ N.º 054502

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

REGISTRO DE CUPONES

Serie	Número	Cups	Serie	Número	Cups
1	5	9	10	10	10
2	6	10	11	11	11
3	7	11	12	12	12
4	8	12			

VARIACIONES 12/ N.º 055273

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

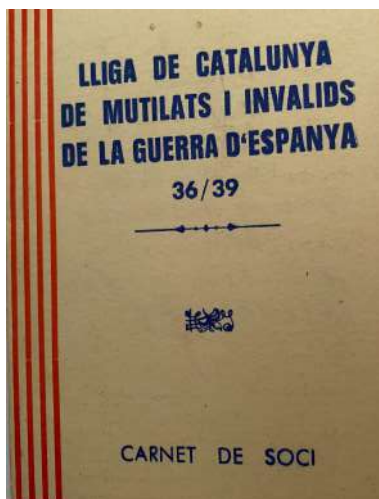
Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

Fijó su residencia en (municipio) de 19 (provincia) El Jefe del Negociado.

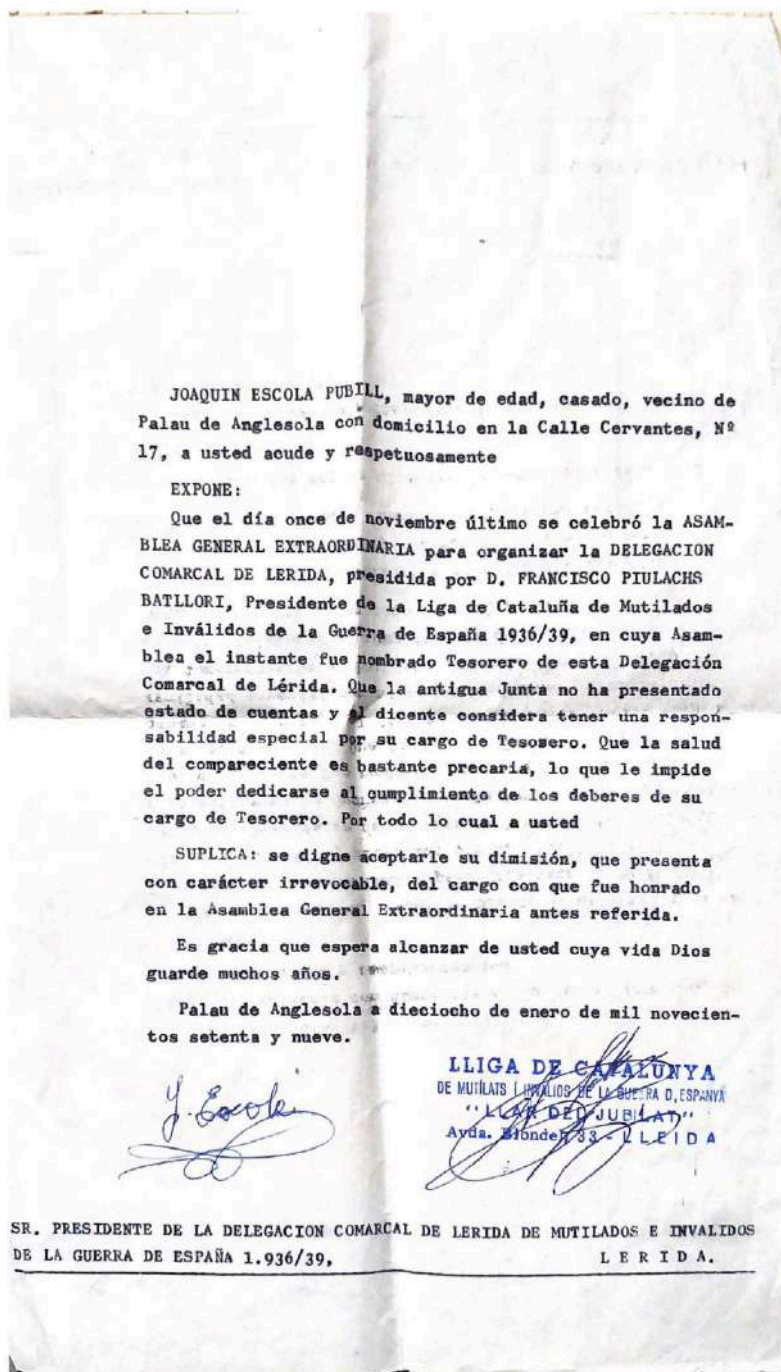
Annex 21

Carnets de Joaquim Escolà Pubill de la Lliga de Mutilats

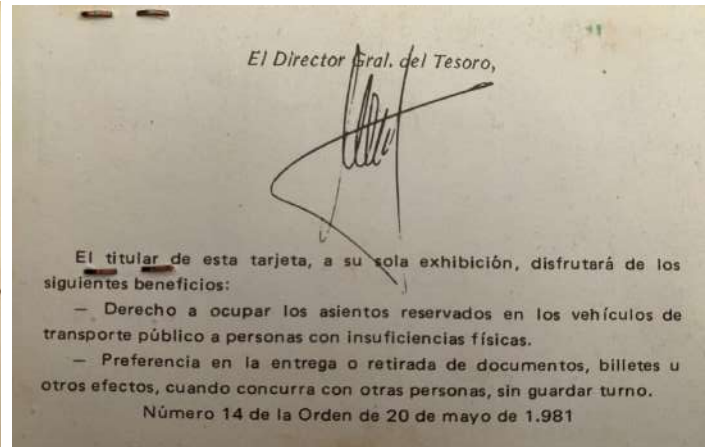
Annex 22

Dimissió de Joaquim Escolà Pubill dirigida al president de la Delegació Comarcal de Lleida de Mutilats i Invàlids

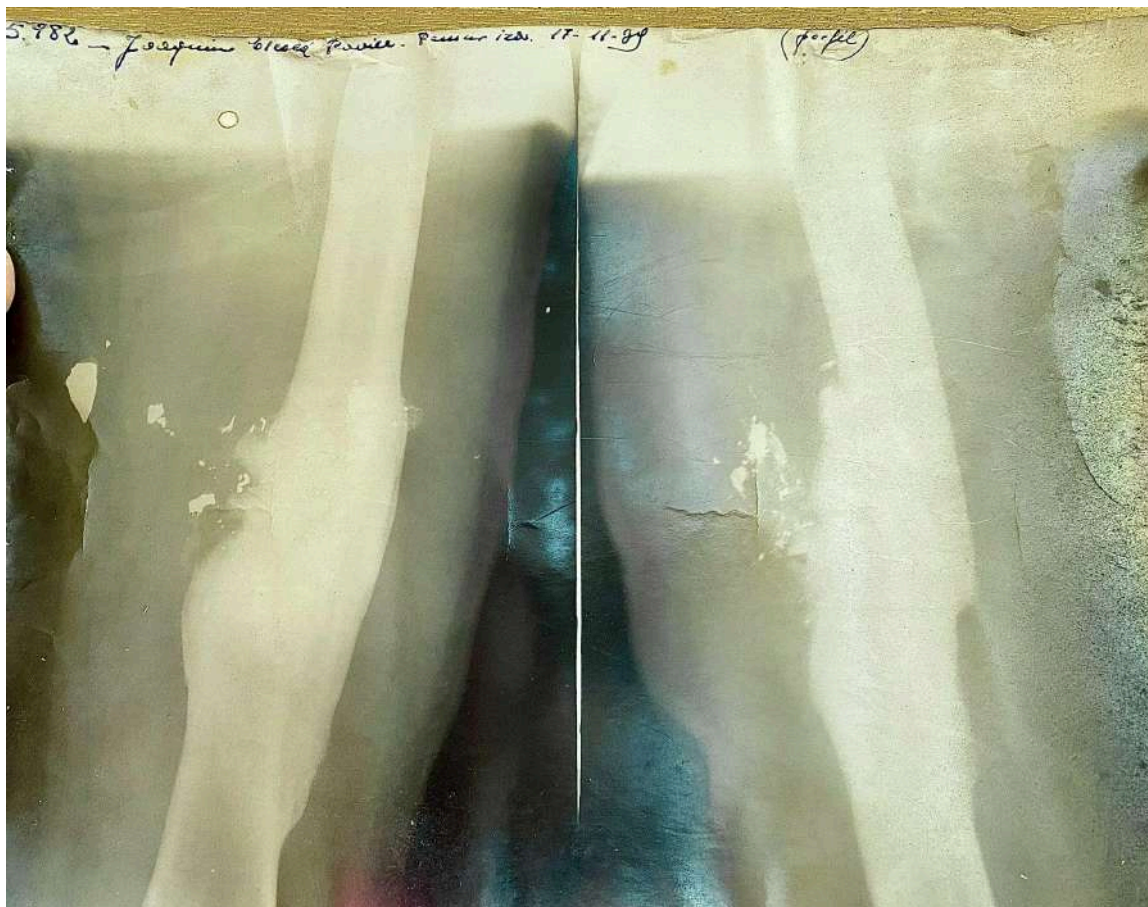
Annex 23

Carnet d'invàlid de guerra de Joaquim Escolà Pubill

Annex 24

Doble radiografia de la cama esquerra de Joaquim Escolà Pubill del 17/11/1989

Annex 25

Trascripció de l'entrevista a Sebastià Escolà Tàpies

ENTREVISTA A SEBASTIÀ ESCOLÀ TÀPIES EL 15 D'AGOST DE 2024

QUIM: Explica'm la participació de Joaquim Escolà Pubill duran la guerra civil.

SEBASTIÀ: Joaquim és de la quinta del 36, de la quinta de la guerra, però ell no va ingressar al servei militar perquè el seu pare era més vell de 65 anys. Ell era el fill petit i era l'únic baró que hi havia a casa i, llavors, ell feia expedients i els feia a la Creu Roja de Balaguer, però al cap de tres mesos, quan devien veure que faltava gent, el devien reclamar i va ingressar al juny o al juliol, que va ser quan el van cridar a la caixa de reclutes de Lleida. El que no sé és si va fer la instrucció a Lleida mateix. Tot i així devia estar poc temps i llavors el van destinar al front d'Aragó, però a la part del Pirineu; va estar, segons ell m'explicava, a Biescas, a Jaca i al Pirineu de Jaca i Sabiñánigo. Després, jo crec que van baixar, pel que ell parlava, cap a la serra de Pàndols, Gandesa i tots aquells pobles. I al final va estar al front del Segre, els devien anar canviant o la seva divisió va ser una que els ho feien fer, i aquest va ser el seu recorregut. Al front del Segre hi devia ser pocs mesos perquè el van ferir al 38, i llavors el van traslladar a l'hospital de Terrassa. Allà hi va estar nou mesos ingressat i amb la retirada el van portar a l'hospital de Figueres i, des de Figueres, va anar amb crosses fins al Voló, a França. A partir d'allà el van portar a Argelers i d'allà, els ferits que van quedar, els van portar a Carcassona. D'allà com que tenia una germana a l'Argentina el van demanar per la Creu Roja i ja tenia el visat però el padrí d'aquí i les ties li van dir que no el veurien més i que aquí no li passaria res i que tornés cap a Balaguer. I va tornar cap a casa seva a principis dels 40. Aquest va ser el recorregut que va fer en Joaquim.

QUIM: Ell, quan era al front del Segre, va estar un temps al Palau d'Anglesola, no?

SEBASTIÀ: Sí, però potser els destinaven als coberts perquè era molta tropa. Que va estar a Palau és segur perquè ell recorda que a la Novella Baixa hi havia els oficials i ell m'explicava que ell hi va anar un dia a veure els oficials o el que sigui, perquè era turuta. Es va trobar que els soldats, ell inclòs, feia un mes que menjaven lleties a l'hora de dinar i el suc de les lleties a l'hora de sopar i, en canvi, els oficials es menjaven els pollastres, els capons i anava tot a l'ample. Ell els va dir que així sí que guanyarien la guerra perquè uns passaven gana i els altres menjaven moltíssim i s'atipaven i, un militar o un capità, no en sé la graduació, li va dir que l'acompanyés que l'espavilaria

amb ell. Pel que m'explicava, el va agafar amb un cotxe i el va portar a uns ametllers que ell deia que era la torre de Cal Fonso, i li volia tirar un tret, el volia matar. Però un capità rus li va salvar la vida perquè va preguntar als altres oficials on era "lo Balaguer", ja que ell al no ser un soldat normal i ser de Balaguer el cridaven així, i quan li van dir que se l'havien emportat va agafar una moto, va seguir el camí que li van dir i va trobar al Joaquim a punt perquè li tiressin un tret. A l'altre el va fer marxar. Al Palau s'hi estaven la gent que batallava al front del Segre, hi anaven a descansar tres dies. Això sí, no sé quants cops hi havia estat perquè anaven i venien però suposo que no molts perquè hi va estar cap al principi ell.

QUIM: Ell per anar allà amb els caps majors que hi anava caminant o com?

SEBASTIÀ: Suposo que sí, si era a Palau sí perquè de Palau a la Novella hi ha un quilòmetre. Pensa que els nens que hi vivien venien al poble caminant o amb bicicleta.

QUIM: Saps si es va comunicar amb la seva família durant la guerra?

SEBASTIÀ: Suposo que enviaven cartes, perquè suposo que de la mateixa manera que ell era a l'hospital i havia de marxar cap a Argentina i li deien que no, suposo que es devien enviar cartes. Tant la Creu Roja com els militars tenien la seva correspondència. L'únic que m'explicava també del front d'Aragó quan era a l'Alt Pirineu era que ells dormien assentats damunt de la neu amb un capot a terra i es posaven quatre agrupats i asseguts a terra tota la nit.

QUIM: Quan era a l'hospital de Terrassa que estava ferit, saps com el van portar?

SEBASTIÀ: No ho sé, però segurament amb camions o amb tren perquè la línia pot ser que arribés a Terrassa en aquell temps. A Balaguer en aquell temps hi havia tren, però no sé si estava feta la línia, perquè em sembla que a Balaguer el tren va arribar amb Alfons XII. Tot i així hi havia els nacionals, per això devien anar-lo a agafar a Mollerussa o a algun altre poble del voltant. Des de la Sentiu, lloc on el van ferir, és més fàcil anar cap a Tàrraga, per exemple, que cap a Lleida, a més que estava ocupada ja. Tot i així el devien transportar amb camió o ambulància, tot i que no sé si en tenien. Això no m'ho havia explicat mai. El que sí que remarcava era que havia estat nou mesos en un llit, estirant-li la cama, perquè ell el problema que tenia era que li volien tallar la cama però ell no se la va voler deixar tallar mai. Sempre va dormir amb un bastó a la vora perquè tenia clar que no es deixaria tallar la cama de cap de les maneres i al metge li deia que

si li tallava el mataria amb el bastó, pobre home. Però pots pensar que les cures i operacions que li van fer sempre ho van fer al viu.

QUIM: És a dir que el van operar?

SEBASTIÀ: És a dir, que el van operar, li van treure la bala i la metralla de la cama i els ho feien a tots igual, els feien beure molt conyac, un bastó a la boca i anar bramant.

QUIM: Saps si sempre el van operar a Terrassa o no?

SEBASTIÀ: Sí sempre a Terrassa suposo jo, però posteriorment, quan jo era ja viu, el van operar a Barcelona cap als anys cinquanta i encara li van treure metralla. Ell sempre deia nou mesos a l'hospital estirat amb un pes que li posaven per estirar la cama o no sé per què, però estava lligat a una corriola i ell explicava que li anaven posant un quilo, dos quilos, etc. Nou mesos així, i quan li van dir que s'havia d'alçar, es va alçar ràpidament però va caure rodó. Quan era a Terrassa no es podia moure de l'hospital i quan devia estar en plena recuperació, doncs, devien fer la retirada. Suposo que cap a Figueres el devien portar amb camió però de Figueres a França, no; llavors "campese quien pueda", i va haver d'anar-hi a peu, això sí que ho deia. També deia que ell va veure que no hi arribarien perquè es va adonar que l'aviació ametrallava els militars i els paisans que passaven per les carreteres i quan passava l'aviació anaven disparant i, clar, quan va veure això, al no poder córrer, va decidir durant el dia dormir amagat i a la nit caminar fins que s'hi veia, és a dir fins que sabia que l'aviació el podia localitzar i llavors es tornava amagar.

QUIM: Quan va tardar?

SEBASTIÀ: No ho sé, però hi deu haver uns trenta quilòmetres, tres o quatre dies els devia tardar com a mínim, perquè caminant a peu coixet, més ben dit amb crosses, però com has de caminar?

QUIM: Em pots explicar tot el que sàpigues del dia que el van ferir?

SEBASTIÀ: El dia que el van ferir ell diu que estaven al front, que semblava que estava tranquil i devien avançar o retirar-se i se li devia deslligar una espartenya, que ells anaven amb espartenyas, i va recolzar la cama esquerra en una pedra per lligar-se-la. El van tocar a la cama mentre es lligava l'espartenya, això és el que explicava ell. També deia que era una bala que no sap d'on va sortir perquè no estaven en combat, però que algú el devia veure i devia aprofitar per disparar-lo, però recalcava que no era

quan estava en combat, sinó que hi havia una situació bastant calmada, i el tret li va foradar la cuixa. Va estar moltes hores demanant *camillers* perquè anava cridant “camillero, camillero, ajuda, ferit...”, però va estar moltes hores estirat a terra i va veure que si no es feia un torniquet a la cuixa es dessagnaria. Es va treure el cinturó i se'l va fer. Quan es va fer fosc el van anar a recollir, això és el que sentia quan ho explicava. Llavors a partir d'aquí el devien destinar cap a l'hospital i això és tot el que sé. Ell sempre devia ser a la vora dels oficials perquè els cornetes sempre havien de tocar el que deien els oficials, hi havia tocs per avançar, per retirar-se, etc. Jo sempre li havia preguntat si havia matat mai a ningú però ell deia que mai havia tirat un tiro, si es veritat o no ja no ho sé però ell em deia això, ara, el fusell el portava igual que els altres soldats, però al ser corneta, no podies disparar i tocar a la vegada: ell havia de bufar. El que em sap molt greu és que tenia encara la *boquilla* de la corneta, però encara és a casa crec. Jo sabia on era quan vam tirar un cobert que teníem a terra però allò ho vaig moure de lloc o ho vaig llençar i ara no sé pas on és.

QUIM: En pic arriba a França, sí que m'has dit amb poc detall que anava a Argelers, però m'ho pots explicar millor?

SEBASTIÀ: Sí, ell sempre parlava d'Argelers, Bacarés, que és tocant d'Argelers, i que quan va arribar allí, clar, els ferits no hi van anar a la platja, que diu que hi havia un camp de concentració, a ells, els ferits, els van posar sempre a un corral de bestiar, en una pleta, que en diem aquí, de corders. Allà hi havia una mica d'aixopluc. Els van tenir tres dies tancats, passaven cada matí a veure els que hi havia morts. Passaven i els que no es movien els carregaven en un carro de trabuc i als que es movien només els donaven palla, igual que als corders, res més. Tres dies sense menjar, ni beure, ni res. Ho va passar molt malament ell, es pensava que es moria; pots comptar, devia tenir la cama encara amb pus i ni neteja i ferit i caminant així... Deia que havien entrat entre tres-centes i sis-centes persones, ell deia que eren molts també, perquè no ho sabia exactament, i al tercer dia en van sortir, com a molt, trenta.

QUIM: Llavors, després ja el van portar directament cap a Carcassona, no?

SEBASTIÀ: Sí, els van agafar i d'Argelers els van portar cap a Carcassona i, a Carcassona, el que em va impactar més és que ell va veure un lavabo, quan va arribar a l'hospital, i els portaven amb una *camilla*, perquè pots comptar que devien estar dèbils i tot, i ell es va tirar de la *camilla* i arrastrant-se es va amorrar a l'aixeta. Deia que sempre se n'enrecordaria de com es diu aigua amb francès que és "de l'eau". Aquell dia els francesos devien pensar que desvariava aquell home, però ell deia que va poder beure, va saber que ja estava salvat perquè sense menjar pots estar tres dies, a més ja n'havia passat tants de dies que no "jalava", però sense beure, no. També deia que a Carcassona havia estat molt ben tractat perquè hi havia monges, i ell al ser de la Creu Roja estava acostumat a anar als hospitals i així doncs les ajudava i els plegava les benes i tot això. A més algunes cures també les feia perquè ja estava acostumat a fer-ho. Li agradava a ell. Sempre deia que des de que va estar a l'hospital va ser un tracte fabulós, però mentre estava fora, molt denigrant, molt, que ni les bèsties s'ho mereixen, ell deia. No en parlava gaire bé dels francesos.

QUIM: I com va tornar cap aquí?

SEBASTIÀ: Fins que el Franco no va donar l'armistici que no els faria res als republicans, que hi ha d'haver un escrit on el Franco deia que tots els que no tenien delictes de sang podien tornar que no els passaria res, no va tornar. Tot i així després no va ser veritat, perquè quan van arribar aquí, tots els que eren rojos, garrotades a manta i totes les mil "perreries", els van fer.

QUIM: Però a ell li va tocar anar a algun camp de concentració, o no?

SEBASTIÀ: No, no hi va anar perquè, segurament, devia haver passat una mica de temps, però el van fer presentar dos o tres vegades a Lleida. És clar al veure'l ferit o així potser li devien dir que ja en tenia prou.

QUIM: Però tampoc li va tocar anar al Servei Militar? Perquè li tocava servei militar.

SEBASTIÀ: Clar, és que tampoc hi podia anar a fer la mili si estava ferit.

QUIM: Tot i així nosaltres vam trobar un paper que l'havien deixat de reserva, quan estava ferit.

SEBASTIÀ: Potser sí, però ell no hi va anar mai. N'hi va haver que quan va acabar la guerra els van posar tres anys a l'Àfrica, que van fer set anys de guerra, set. Hi havia un home que treballava amb mi que ell havia estat a les brigades internacionals, que era

de la quinta del pare, però li va tocar allà i a ell el van agafar, el van portar a Santander i de Santander el van posar a Melilla, set anys va estar.

QUIM: Però en Joaquim no va necessitar avals ni res per tornar?

SEBASTIÀ: Segurament sí, normalment necessitaves avals de l'ajuntament o de l'església. Ell els devia demanar a l'església amb les monges o amb les ties de Balaguer a l'ajuntament, però ho necessitaven des d'aquí i s'havien de presentar els avals. Ell diu que quan va arribar es va presentar a l'ajuntament de Balaguer. Llavors li van dir que s'havia de presentar al seu lloc de treball on era abans. Ell treballava a la Canadencia i al moment d'esclatar la guerra ell estava destinat a la central de Castillonroy, que és a l'Aragó. Havia de marxar cap a Aragó a treballar a la central. I quan es va presentar a la central li van dir "on va vostè?", i ell els va explicar que li havien dit que s'havia de presentar al seu antic lloc de treball i li van contestar que ell, allí, no hi havia treballat mai i no sabien qui era. Els va contestar que era impossible perquè, a més, encara li devien els últims dos mesos de sou i quan el van pagar, ho van fer amb diners de la república, que ja no valien res, i ell els va agafar i els hi va tirar a la cara. Al seu lloc hi va entrar un cunyat del que estava allí. I per això el pare va haver de fer de guixaire, de paleta, del que va sortir.

QUIM: És a dir que a l'hora de creuar va creuar legalment ell?

SEBASTIÀ: Sí, quan va arribar es va presentar conforme ell havia arribat a Balaguer. Jo crec que no era el primer cop que hi tornava perquè la meva padrina es va morir durant la guerra, llavors jo suposo que ell devia vindre. Als militars els donaven permisos, perquè ell durant el bombardeig de Lleida era allà, això ho sé segur. Una de dos, o la padrina s'havia mort o estava malalta segurament.

QUIM: Però ell estava de permís perquè a ell no li tocava ser a Lleida, no?

SEBASTIÀ: No. No ho sé del tot cert, però a vegades et devien donar una setmana o deu dies perquè descansessis i poguessis estar amb la família. A més, estant tres mesos en ple hivern per aquí dalt al Pirineu, no sé com no es morien tots del fred. Ells dormien amb un capot al damunt i au, anaven espolsant la neu i ja està.

QUIM: Ja, jo vaig llegir que els registres climatològics d'aquells anys al Pirineu van ser excepcionalment freds.

SEBASTIÀ: I l'any que van marxar cap a França va ser un dels febrers més durs del segle. Molts *crios* que van travessar la frontera i moltes dones que marxaven amb nens es van quedar congelats allà. Es morien de fred. Ell sempre ho deia, ho van passar molt malament. I ell en va sortir viu i va viure fins als 85 anys.

QUIM: Va viure bastants anys.

SEBASTIÀ: Va ser valent, pobre.